magazin istoric

ANUL XIV Nr. 4 (157) APRILIE 1980

JURĂMÎNTUL PREŞEDINTELUI REPUBLICII

„Jur să slujesc cu credinţă patria, să acţionez cu fermitate pentru apărarea independenţei, suveranităţii şi integrităţii ţării, pentru bunăstarea şi fericirea întregului popor, pentru edificarea socialismului şi comunismului în Republica Socialistă România!

Jur să respect şi să apăr Constituţia şi legile ţării, să fac totul pentru aplicarea consecventă a principiilor democraţiei socialiste, pentru afirmarea în viaţa societăţii a normelor eticii şi echităţii socialiste!

Jur să promovez neabătut politica externă de prietenie şi alianţă cu toate ţările socialiste, de colaborare cu toate naţiunile lumii, fără deosebire de orînduire socială, pe baza deplinei egalităţi în drepturi, de solidaritate cu forţele revoluţionare, progresiste de pretutindeni, de pace şi prietenie între popoare!

Jur că îmi voi face întotdeauna datoria cu cinste şi devotament pentru strălucirea şi măreţia naţiunii noastre socialiste, a Republicii Socialiste România!".

28 martie 1980

ÎNVESTITURA ISTORIEI

CRISTIAN POPIŞTEANU

Eroismul şi măreţia timpului nostru, cînd în acest an încheiem prima etapă de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate, operă de creaţie conştientă a tuturor fiilor patriei comune — români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi — fac ca fiecare an, lună, săptămînă, zi, oră de muncă temeinică să devină istorie. O spun întrucît în prezent se desfăşoară pretutindeni o amplă dezbatere asupra semnificaţiei evenimentului, a cotidianului, a faptelor obişnuite în raport cu evoluţia istorică. Pentru noi românii faptele vieţii noastre celei noi au cel puţin două calităţi esenţiale prin care rămîn în istorie. În primul rînd datorită realizărilor fără precedent ale societăţii contemporane româneşti, realizări la care niciodată nici nu au putut visa înaintaşii noştri cei care doreau României cu toată ardoarea patriotismului lor luminat „la trecutu-ţi mare, mare viitor". Iar în al doilea rînd prin angajarea conştientă a făuritorilor întregii avuţii sociale, materiale şi spirituale a naţiunii într-o operă determinată pe criterii ştiinţifice de partidul căruia i-a revenit misiunea istorică să transforme societatea, să o revoluţioneze, să o regenereze — Partidul Comunist Român.

Trăind în România industrial-agrară a anului 1980, în România a cărei producţie industrială o depăşeşte de 53 ori pe cea din 1938, în România care, în cincinalul următor, va trece spre stadiul de ţară cu nivel de dezvoltare medie, vedem istoria noastră desfăşurîndu-se în marş. Este istoria unuia dintre cele mai vechi popoare din Europa, al cărei prim stat unificat, centralizat şi independent numără 2 050 ani; este istoria unui popor de îndelungată tradiţie şi cultură; este istoria unui popor multimilenar călit prin focul nenumăratelor bătălii pentru dreptate socială şi naţională, pentru libertate şi independenţă, pentru demnitate şi progres. Este istoria unui popor care nu a pregetat să facă din ţara sa o citadelă pentru apărarea Europei în evul mediu, iar mai tîrziu să ofere ospitalitate, sprijin, solidaritate popoarelor vecine în opera lor de renaştere naţională, popoare alături de care se desfăşoară destinul nostru naţional şi faţă de care ne-au animat totdeauna sentimente de prietenie şi colaborare.

Atunci cînd, în august 1944, a sunat ora revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, poporul mîndru şi viteaz dintre Carpaţi, Dunăre şi Marea Neagră a ştiut să-şi aducă nu numai sieşi libertatea, ci să dea un greu tribut de sînge şi de sacrificii umane şi materiale pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, Austriei de sub urgia hitleristă, luptînd în coaliţia antifascistă, alături de armatele sovietice biruitoare, pînă la victoria finală împotriva agresorilor.

Trăind în România socialistă a anului 1980 simţim cum din acea primăvară neuitată de acum cincisprezece ani, cînd în funcţia supremă de conducere în Partidul Comunist Român a fost ales tovarăşul Nicolae Ceauşescu, personalitate proeminentă a mişcării comuniste şi muncitoreşti, întregul curs al istoriei naţionale a căpătat alt ritm, altă substanţă, altă dimensiune. Istoria acestor ani scurşi de la Congresul IX al Partidului, care a dinamizat conştiinţa revoluţionară nu numai a comuniştilor, ci a tuturor oamenilor muncii, exemplifică strălucit modul cum noua societate românească, trăgîndu-şi vitalitatea din idealurile, aspiraţiile, interesele maselor populare, din adîncurile trecutului, a putut să-şi depăşească anchilozele etapelor de început, pornind mai departe, înarmată cu o perspectivă clară, pe baza unei concepţii consecvent revoluţionare — materialismul istoric şi dialectic.

Istoria a oferit partidului şi poporului nostru marea şansă de a găsi în tovarăşul Nicolae Ceauşescu — a cărui viaţă se confundă de aproape cinci decenii cu lupta revoluţionară a clasei muncitoare, a oamenilor muncii, pentru o viaţă nouă — personalitatea care prin excepţionalele capacităţi de gîndire şi acţiune să croiască un destin luminos naţiunii noastre la ea acasă şi în lume.

Realitatea istorică a României anului 1980 aduce cea mai desăvîrşită mărturie a operei titanice pe care în anii de cînd se află în fruntea partidului a împlinit-o tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Continuînd şirul marilor eroi şi ctitori de ţară din fruntea neamului nostru, cum au

fost Burebista și Decebal, Mircea cel Bătrîn și Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, Constantin Brîncoveanu și Dimitrie Cantemir, Nicolae Bălcescu și Alexandru Ioan Cuza, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, întîiul președinte de republică al românilor, a ridicat numele țării și poporului nostru la măreții niciodată atinse.

Admirîndu-i și elogiindu-i energia și fermitatea, clarviziunea și omenia, intransigența și curajul, voința de fier și principialitatea, vedem în remarcabila personalitate a președintelui nostru o strălucită înmănunchere a trăsăturilor poporului român. Pe bună dreptate, istoria ultimilor ani a început să fie denumită epoca Ceaușescu, întrucît președintele nostru a ajuns simbol al luptei poporului pentru făurirea societății socialiste românești multilateral dezvoltate, un simbol al mersului nostru sigur înainte spre comunism, sub flamurile larg desfășurate ale Partidului Comunist Român.

Un om, o patrie, un popor.

Aceste cuvinte, izvorîte din inima poporului, vorbesc de la sine despre dragostea și recunoștința cu care este înconjurat pretutindeni secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a cărui activitate neobosită se leagă practic toate înfăptuirile mărețe și minunate din acești ani de glorii, la al cărui nume se asociază biruirea atîtor și atîtor momente grele din istoria noastră socialistă, cu a cărui personalitate prodigioasă se însoțește prestigiul fără precedent al țării noastre pe arena mondială.

Parafrazîndu-l pe Eminescu, se poate spune că în țara noastră îi sînt prieteni devotați președintelui Nicolae Ceaușescu nu numai oamenii muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități, ci și munții, cîmpiile, rîurile. În anii de cînd se află în fruntea partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu nu numai că s-a aflat în repetate rînduri în toate județele și municipiile țării, trasînd căile dezvoltării și înfloririi patriei socialiste, dar a adus un omagiu fără seamăn tuturor marilor locuri în care s-a plămădit istoria românească. Prezența președintelui Nicolae Ceaușescu pe locurile istorice, care de mii de ani sînt mărturiile prezenței noastre aici, precum și pasiunea sa pentru istorie au făcut ca în opera sa teoretică problematica legată de istoria națională și universală să ocupe un loc de cinste.

Tovarășului Nicolae Ceaușescu îi aparține cea mai completă definire a raportului dintre tradiție și revoluție, a corelației dintre activitatea comuniștilor și cea a întregului popor, a rolului românilor în lupta popoarelor pentru progres și libertate: „Noi, comuniștii, considerăm că este o datorie de onoare de a studia, cunoaște și cinsti cum se cuvine pe cei care au contribuit la făurirea națiunii noastre, care și-au dat viața pentru libertatea națională și socială a poporului român. Noi, comuniștii, sîntem continuatorii a tot ceea ce are mai bun poporul român. Partidul comunist nu a apărut întîmplător în România. El este rezultatul unui întreg proces istoric de dezvoltare economică-socială care a dus la maturizarea clasei muncitoare, a luptei revoluționare și la formarea Partidului Comunist Român. Oare cum ar fi posibil ca un partid care își propune să conducă poporul pe calea făuririi unei orînduiri mai drepte, a orînduirii socialiste, să nu cunoască trecutul de luptă? Îmi închipui că un asemenea partid ar fi sărac, ar fi lipsit de vlagă și fără nici o îndoială că nu s-ar putea bucura nici de sprijinul, nici de încrederea poporului. Or, tocmai pentru că partidul nostru continuă cele mai bune tradiții de luptă ale poporului, trage învățăminte din experiența trecutului și depune eforturi pentru a asigura mersul înainte spre o viață mai bună a poporului, pentru construirea orînduirii socialiste, el se bucură de stima și de încrederea nelimitată a întregului nostru popor.

Oare cum s-ar simți un popor care nu și-ar cunoaște trecutul, nu și-ar cunoaște istoria, nu ar prețui și nu ar cinsti această istorie? Nu ar fi ca un copil care nu-și cunoaște părinții și se simte străin în lume? Fără nici o îndoială că așa ar fi... Iată de ce noi avem datoria să cunoaștem, să studiem trecutul de luptă al poporului nostru. Avem un trecut cu care ne putem mîndri. În condiții grele, poporul nostru și-a păstrat ființa națională. În această parte a lumii el a fost un factor de progres și civilizație, și-a adus contribuția la mersul înainte, pe calea unei vieți mai bune".

Epocă a umanismului revoluționar și a marilor drepturi și libertăți ale democrației socialiste, epocă în care socialismul și comunismul se construiesc cu poporul și pentru popor, epocă în care omul multidimensional se află în centrul operei de creație istorică, anii de cînd în fruntea partidului și a țării se află tovarășul Nicolae Ceaușescu exprimă cu deplină elocvență identitatea poporului nostru. România socialistă, stat liber și unitar, independent și suveran, își afirmă, prin munca creatoare a celor 22 milioane de cetățeni ai ei, prin vocea celui mai autorizat exponent al națiunii, punctul de vedere în favoarea marilor cauze ale omenirii: destinderea, dezarmarea, securitatea, cooperarea, pacea, solidaritatea cu lupta tuturor forțelor democratice, revoluționare, antiimperialiste din lume. Campion neobosit al afirmării și apărării marilor principii — respectul independenței și suveranității naționale, egalitatea deplină în drepturi, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc, renunțarea la forță și la amenințarea cu forța în relațiile interstatale, asigurarea condițiilor corespunzătoare viitorului tuturor statelor, fie ele mari, mici sau mijlocii, printr-o nouă ordine internațională — președintele Nicolae Ceaușescu și-a spus cuvîntul în toate marile probleme ale lumii contemporane.

Niciodată ca în epoca Ceaușescu, poporul român nu și-a afirmat virtuțile de înțelepciune și tenacitate, de omenie și prietenie cu toate celelalte popoare ale țărilor socialiste, cu popoarele țărilor în curs de dezvoltare, cu popoarele întregii lumi.

Ridicat în fruntea partidului și a națiunii din mijlocul maselor, prin voința poporului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a primit, în urmă cu cîteva zile, învestitura Marii Adunări Naționale pentru un nou mandat prezidențial. Trăind zi de zi sub semnul geniului său călăuzitor, întregul popor vede în aceasta însăși ÎNVESTITURA ISTORIEI.

Pe frontul de luptă pentru eliberarea Austriei şi Cehoslovaciei

ROMÂNIA ÎN RĂZBOIUL ANTIHITLERIST

Referindu-se la sensurile profunde ale participării României la războiul antihitlerist, Scînteia **din 1 aprilie 1945 scria: „Pentru a stîrpi cu adevărat cancerul hitlerist, nu trebuie să slăbim nici o clipă efortul, nu trebuie să ne oprim nici o clipă din drum pînă la capătul luptei noastre. Iar capătul acesta nu se numeşte capitularea propriu-zisă a armatei germane, ci lichidarea hitlerismului".**

Pe aceste temeiuri de înaltă moralitate s-au sprijinit eforturile armatei române, ale întregului nostru popor, în lupta pentru înfrîngerea Germaniei naziste.

În cursul lunii aprilie, ostaşii români, acţionînd cot la cot cu ostaşii sovietici, în condiţii dificile — cauzate de timp şi terenul extrem de accidentat — au purtat lupte îndîrjite în Cehoslovacia, înfrîngînd rezistenţa inamicului şi smulgîndu-i importante poziţii strategice. Totodată, forţe militare româneşti au acţionat, alături de trupele sovietice, pe teritoriul Austriei, contribuind la alungarea hitleriştilor din această ţară. Să rememorăm, în cadrul calendarului nostru, principalele evenimente militare în care au fost angajate trupele române în cursul lunii aprilie 1945.

1945

1 aprilie. Trupele Frontului 2 ucrainean continuă ofensiva pe direcţia generală Brno-Praga. În acest cadru, Corpul 2 armată din Armata 4 română continuă luptele spre Kremnica, apropiindu-se şi mai mult de acest oraş.

Marile unităţi ale Armatei I române continuă acţiunile de luptă pentru desăvîrşirea cuceririi Munţilor Nitra şi pentru a ieşi pe valea rîului Nitra.

Regimentul 2 care de luptă român sprijină ofensiva Diviziei 141 infanterie sovietică, participînd la eliberarea mai multor localităţi. Din jurnalul de operaţii al acestei unităţi româneşti citãm: „Atacul porneşte la ora 5.30 cu direcţia Pustákert[1]... [şi] s-a desfăşurat în condiţiuni excepţional de grele, inamicul avînd şi un puternic dispozitiv anticar, la care s-a mai adăugat şi focul a 4 care de luptă Panther... S-a reuşit să se facă o spărtură în baricada [inamică] şi o trecere peste şanţul

[1] Denumirile de localităţi străine cuprinse în citate sînt redate aşa cum au fost reţinute în documentele de arhivă; parantezele drepte din cadrul citatelor cuprind explicaţiile noastre.

anticar, fapt ce a permis carelor [noastre] ca la ora 10.30 să intre în Pustákert. La ora 16, compania cercetare cucerește singură localitatea Pustatina Sv. Krást, fapt ce aduce un succes deosebit Diviziei 141 [sovietice], făcîndu-i posibilă ajungerea pe malul de Est al rîului Váh. La orele 16.30, carele regimentului sînt instalate pe cota 176, executînd trageri în sprijinul Diviziei [141], care a trecut Váhul la ora 19.00...".

2-3 aprilie. Armata 4 română obține succese importante în Munții Fatra Mare, croindu-și drum spre defileul Harmanec. La 3 aprilie, diviziile 3 și 9 infanterie, în cooperare cu Corpul 51 armată sovietic, atacă din Vest și eliberează orașul Kremnica — puternic sprijin al apărării inamice din partea sudică a Munților Fatra Mare.

Raport operativ al Armatei 1 către Marele Stat Major (3 aprilie): „... În curs de 10 zile, Armata 1 a dus, cu toată înverșunarea, bătălii între rîurile Hron și Nitra, pe un front larg de 50 km, zdrobind complet toate rezistențele inamice din cale. În acest timp, a forțat, prin lupte grele, trecerea Hronului și a înaintat peste 40 km pînă la Nitra, într-un teren muntos și acoperit de păduri, forțînd apoi și acest rîu. A cucerit 96 localități, între care mai importante: Nova Bana, Žarnovica, Vel. Pole, Vel. Lehota, Prochot, Kliž. Hradiste, Uhence, Oslany, Žabokreky și Ostratice. A traversat complet Munții Nitranskehore [Pohoři Nitranské], ale căror culmi sînt încă acoperite de zăpadă mare, cucerind vîrfurile cele mai înalte... pe care a înfipt tricolorul român ca simbol al luptei pentru eliberarea teritoriului cehoslovac...".

Din *Jurnalul de operații al Regimentului 2 care de luptă* (3 aprilie) zona Bratislava: „La ora 4.30, regimentul trece la urmărirea pe direcția Trnava, Ružindol, Budmenice, unde ocupă o poziție de supraveghere pe înălțimile Sud-Vest de sat... Către ora 14.00, Divizia [141 sovietică] a fost oprită în fața cotei 660 din masivul păduros de la Vest de localitatea Králová. S-a cerut imediat intervenția carelor [noastre] de luptă. S-au trimis 3 care de luptă T-4 pentru a sprijini atacul Diviziei 141... Atacul infanteriei [sovietice] a pornit la ora 18, fără a avea alt sprijin decît focul carelor... Atacul dat în acest masiv păduros consfințește o nouă pagină de glorie în șirul de succese obținute de regiment și este pentru prima dată cînd o unitate de tancuri română acționează în munte la altitudine de aproape 1 000 metri".

4 aprilie. Extras din *Ordinul nr. 330* al Comandamentului suprem sovietic, cu ocazia eliberării Bratislavei: „...În luptele pentru cucerirea Bratislavei s-au distins [între alții]... [Regimentul 2 care de luptă român al] colonelului Zătreanu... Pentru excelentele acțiuni de luptă aduc mulțumiri trupelor... care au luat parte la luptele pentru eliberarea Bratislavei...".

Din *Raportul operativ al Armatei 1*: „Armata 1, cu o parte din forțe, printr-o înaintare viguroasă, a străbătut complet în cursul zilei de 4 aprilie masivul muntos dintre rîurile Nitra și Váh, pe o adîncime de 20 km, trecînd cu unele din aceste forțe în orașul Piešťany, dincolo de rîul Váh, a cărui lărgime atinge 200 m. Alte forțe ale Armatei 1 au înaintat la Nord de rîul Nitra, pe o adîncime de 10 km, ducînd, la căderea serii, lupte violente pentru cucerirea orașului Bánovce. În cursul acestor operații s-au cucerit peste 20 localități...".

5 aprilie. Din *Telegrama președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., I.V. Stalin, către șeful guvernului român, Dr. Petru Groza*: „... După cum se vede în ordinul de zi de azi, pe frontul de luptă împotriva armatelor germano-fasciste s-au distins nu numai trupele Armatei 4 române ale generalului Dăscălescu, dar și trupele Armatei 1 ale generalului

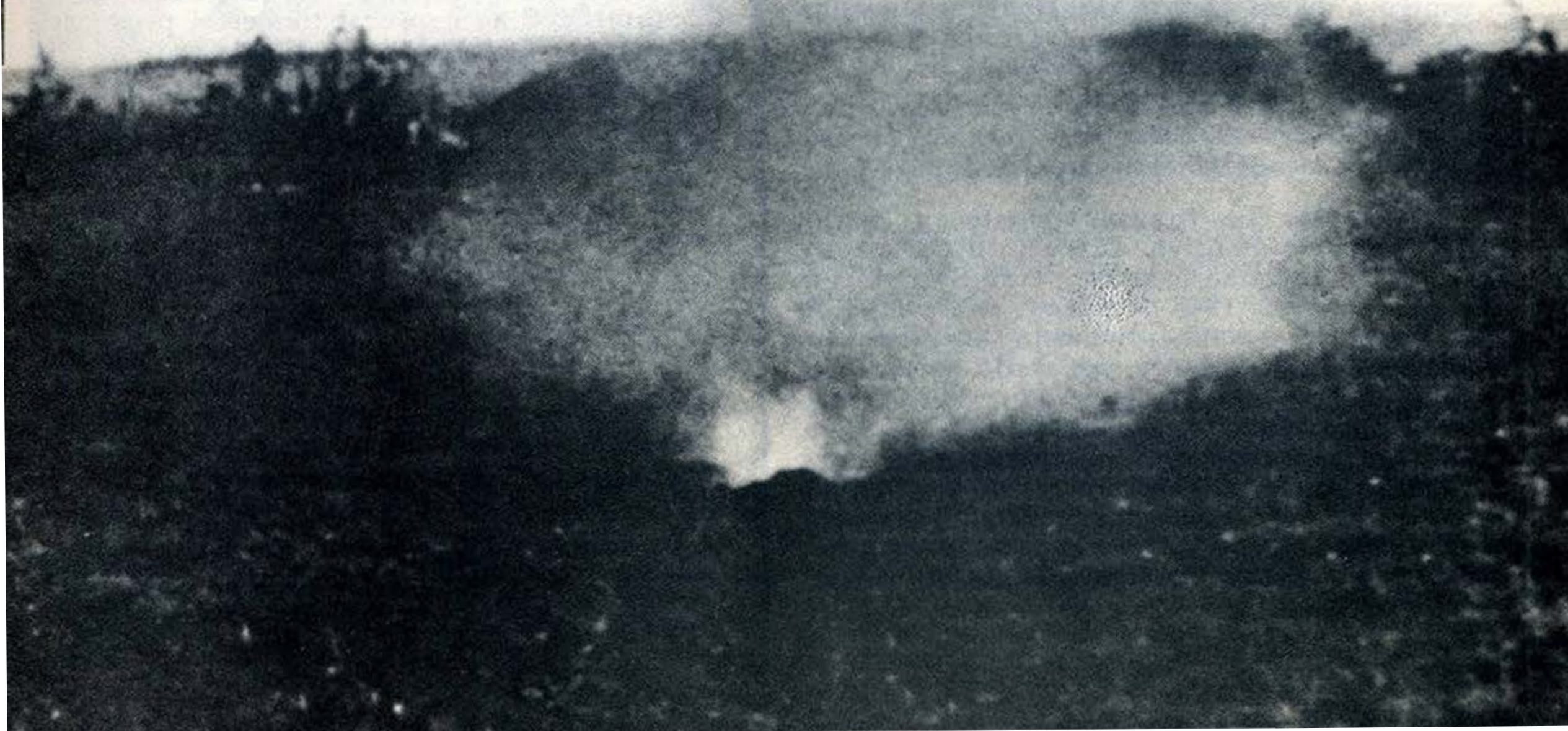

Atanasiu. Permiteţi-mi să vă felicit pentru succesele armatelor române şi să le urez continuarea acestor succese în luptele duse împreună cu armata roşie".

Din *Ordinul nr. 331 al Comandamentului suprem sovietic:* „În luptele pentru cucerirea oraşelor Malačky, Bruck, Prievidza, Bánovce s-au distins trupele generalului-colonel Şumilov, Armata 1 română a generalului de corp de armată [Vasile] Atanasiu..., colonelul din armata română [Traian] Burduloiu [comandantul Corpului aerian român]... Astăzi, 5 aprilie, la orele 21, capitala patriei noastre, Moscova, va saluta, în numele patriei, vitezele trupe ale Frontului 2 ucrainean, printre care Armata 1 a generalului de corp de armată Atanasiu, care au cucerit oraşele sus-numite, prin 20 salve de artilerie trase de 224 tunuri...".

6 aprilie. Armata 4 continuă luptele pe versantul de Nord-Vest al Munţilor Fatra Mare, croindu-şi drum spre valea Turiecului.

Din *Jurnalul de operaţii al Diviziei 11 infanterie* (Corpul 6, din Armata 4): „...În cursul dimineţii, prin căpitanul Păunescu Nicolae, din comandament, şi o grupă de luptă din Regimentul 19 infanterie, s-a luat legătura la Ružomberok cu flancul stîng al Frontului 4 ucrainean... [unde] este Corpul cehoslovac motomecanizat Svoboda. Legătura dintre cele două armate a dat prilej să se dovedească încă o dată, de data aceasta pe cîmpul de luptă, prietenia sinceră româno-cehoslovacă".

7 aprilie. Postul de radio „Vocea Americii", emisiunea de la ora 23.00: „Vînătorii de munte români au arborat pe înălţimile munţilor Cehoslovaciei steagul românesc, simbolul luptei lor pentru eliberarea Cehoslovaciei. Aceste fapte măreţe ale trupelor româneşti provoacă o vie satisfacţie pretutindeni...".

Regimentul 2 care de luptă român trece la Vest de rîul Morava, cooperînd cu trupele sovietice pe direcţia Zwerdorf; tanchiştii români pătrund astfel pe teritoriul Austriei.

8 aprilie. Armata 4 începe acţiunile ofensive pentru cucerirea Munţilor Fatra Mică. În acelaşi timp, Armata 1, cu Corpul 7, atacă pe direcţia Nove Mešto-Stára Tura, pentru a cuceri creasta principală a Munţilor Carpaţii Albi, iar cu Corpul 4 trece Váhul la Vest de acest rîu.

Regimentul 2 care de luptă român sprijină atacul Diviziei 407 infanterie sovietice pentru cucerirea localităţii austriace Marchegg.

9 aprilie. Pe frontul Armatei 4 continuă acţiunile ofensive. Dintr-un dosar de arhivă: „La intrarea în oraşul Turč Sv. Martin, care la 9 aprilie 1945 dimineaţa a fost eliberat de Corpul 6 armată, primarul şi medicul primar din T.Sv. Martin au oferit generalului Gh. Stavrescu, în semn de recunoştinţă, un frumos album cu vederi din Slovacia, pe care au pus dedicaţiile :...«Amintire şi recunoştinţă în ziua de eliberare a oraşului Turč Sváty Martin, domnului general Stavrescu Gheorghe, comandantul Corpului 6 armată, care a alungat pe inamicul german din oraşul nostru. Dr. Jozef Pajtas»". Dr. Jozef. Pajtas şi-a făcut o parte din studii în România şi ştie româneşte.

Unităţile Armatei 1 poartă lupte grele în Carpaţii Albi şi pătrund în Moravia. Corpul aerian român, dislocat pe aerodromul Zvolen, sprijină ofensiva armatelor 4 română şi 40 sovietică pentru cucerirea Munţilor Fatra Mică şi a Carpaţilor Albi.

11-12 aprilie. *Comunicat al Marelui Stat Major:* „În masivul muntos al Carpaţilor Albi, trupele noastre au respins inamicul mai departe, spre Nord şi Nord-Vest, cucerind mai multe înălţimi puternic apărate. În regiunea Munţilor Fatra Mică trupele gene-

Piesă de artilerie românească în munţii Cehoslovaciei

ralului de corp de armată Dăscălescu Nicolae, continuînd atacurile cu aceeaşi vigoare, au trecut creasta Munţilor Fatra Mică în partea de Sud şi în acelaşi timp au pătruns adînc pe valea rîului Turiec, ajungînd în apropierea confluenţei cu rîul Váh. Au fost cucerite 47 localităţi... S-au capturat numeroşi prizonieri şi material de război".

Din *Jurnalul de operaţii al Regimentului 2 care de luptă*, în Austria: „În cursul nopţii de 11/12 aprilie 1945 regimentul rămîne instalat în apărare, pentru a interzice inamicului de a ecuceri localitatea Hohenruppersdorf. În cursul nopţii au fost trageri de artilerie şi armament de o violenţă extraordinară... La ora 6, inamicul încearcă să contraatace din direcţia Vest, cu un regiment de tancuri şi un batalion de grenadie i blindaţi. Tunu ile regimentului [român] intră imediat în acţiune şi angajează lupta «car contra car», inamicul dispunînd de care Tiger, iar regimentul [român] de care T-4 şi tunuri de asalt cu tun de 75 mm... După două ore de luptă, contraatacul a fost respins, inamicul retrăgîndu-se pe o distanţă de 1 800 m... La ora 15, după un

atac de aviație dat cu 20 avioane de bombardament și 6 avioane de vînătoare, inamicul contraatacă din 3 direcții... Regimentul [român] rămîne în sat, unde începe o luptă disperată... La ora 17, inamicul reușește să ocupe partea de Nord a satului, pînă la biserică... Atacul carelor [române] se produce cu o violență deosebită, știindu-se precis că, în caz de nereușită, urma ca regimentul să cadă întreg la inamic...

Datorită acestui atac, infanteria Diviziei 4 se redresează și din inițiativa micilor comandanți de subunități (plutoane, companii) urmează atacul carelor și ocupă vechea poziție pierdută... Lupta rămîne memorabilă și a fost cea mai grea din șirul de lupte purtate pînă acum. În tactica blindatelor apare ca ceva nou lupta «car contra car» în mijlocul unei localități și urmează ca viitorul să stabilească principii tactice în acest caz special".

13 aprilie. O delegație guvernamentală română face o vizită pe frontul din Cehoslovacia. Cu acest prilej, mareșalul Malinovski, comandantul Frontului 2 ucrainean, declară: „Armatele române luptă foarte bine și sînt foarte mulțumit de comandanți, de statele majore și de trupe, care sînt brave și gata de orice sacrificiu... La fel sînt mulțumit de Corpul aerian român, care dispune de un personal extrem de bine pregătit și

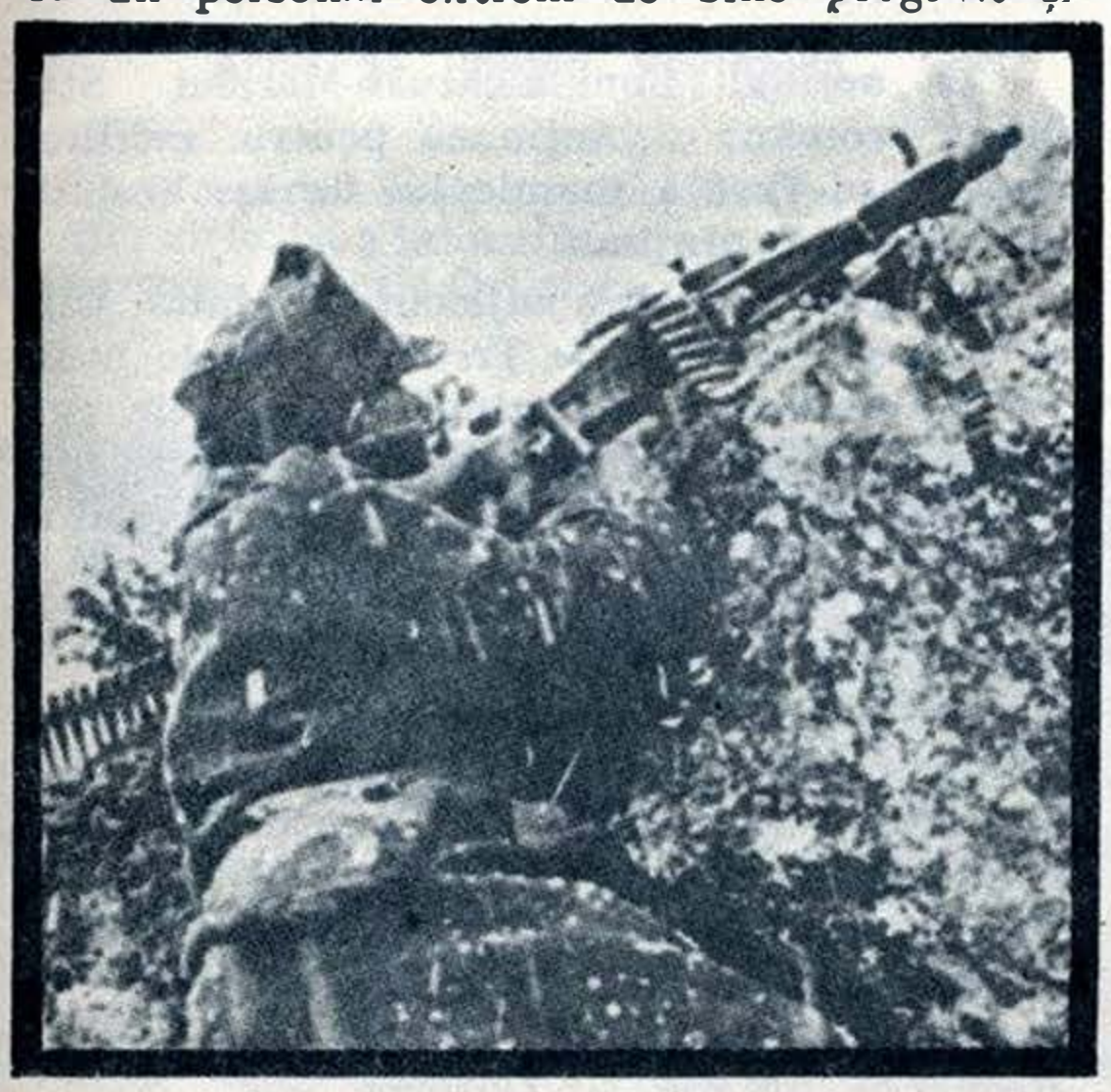

Mitraliori români în acțiune

foarte curajos... Pentru aceasta am cerut comandamentului superior sovietic citarea Corpului aerian român, care a și fost citat de două ori pînă acum... Regimentul 2 care de luptă a fost întrebuințat în colaborare cu infanteria sovietică, care n-avea alt sprijin decît tancurile românești. Deși dotarea materială a regimentului nu era prea bună, iar tancurile sînt mici și vechi totuși din prima zi a bătăliei de pe Hron, generalii sovietici au raportat că Regimentul 2 care de luptă se bate foarte bine. Chiar localitatea Dvory, unde se află instalat cartierul Frontului 2 ucrainean, a fost cucerită de infanteria sovietică, susținută de Regimentul 2 care de luptă. Românii n-au pierdut nici un car de luptă; în schimb, se pot număra pe ulițele satului 5 tancuri germane dintre cele mai mari [distruse]. Felul cum luptă tanchiștii români este foarte apreciat de toți soldații și ofițerii sovietici, iar regimentul a fost citat de mareșalul Stalin...".

16 aprilie. Armata 4 poartă lupte crîncene cu inamicul care se apără cu îndîrjire într-un teren accidentat. Trupele Corpului 2 armată trec în totalitate la Vest de rîul Váh. În fîșia de atac a Armatei 1, Corpul 7 armată iese la Nord de Carpații Albi, făcînd joncțiunea cu aripa stîngă a Armatei 40 sovietice.

În Austria, Regimentul 2 care de luptă român, în cooperare cu trupele sovietice, respinge mai multe contraatacuri inamice cu tancuri Tiger și Panthera și, sprijinind eliberarea localității Ketlosbrunn, tanchiștii români ies, seara, pe rîul Zaya, la 2 km Vest de Hobersdorf.

Către soldatul Anghelescu M. Mihail din Divizia 2 infanterie: „Iubitul meu soț,

...Pot spune că sîntem sănătoși cu toții care ne știi. Titi, Mărinel al nostru s-a făcut mare de nici să nu-l mai cunoști. Iar tu de n-ai veni nici de Paști, eu am să-l fotografiez și am să ți-l trimit și ție ca să-l vezi și tu cum este el. Titi, plicul pe care l-ai trimis tu pe ziua de 15 martie l-am primit pe ziua de 14 aprilie 1945 și totodată cu plicul meu a primit și tatăl tău un plic după ziua de 24 martie și o scrisoare. Așadar, vei știi că primim foarte rar de la tine.

Titi, ne-ai scris și de pămînt, că se dă. Și nouă ni s-a dat... Titi, tu m-ai întrebat și de ajutor. Eu primesc la fiecare lună 2 200 lei. Așadar, să știi că merg bine pînă acuma. Dragă soțule, aicea jos a pus fiecare deștuțul lui și a semnat ca să știi și tu...

A ta soție care te dorește,
Ioana M. Anghelescu
și ai tăi părinți care te
așteaptă cu nerăbdare".

19 aprilie. Armata 1 română poartă lupte pe ambele maluri ale Moravei, în timp ce Armata 4 își concentrează efortul ofensiv în sectorul Corpului 6 armată, care acționează pe malul de Est al rîului Váh. Regimentul 2 care de luptă român sprijină trupele sovietice în acțiunile pentru eliberarea orașului Mistelbach (la circa 30 km Nord-Est de Viena).

Din declarațiile făcute de general-locotenentul Managarov, comandantul Armatei

53 sovietică: „Ostaşii români sînt foarte buni şi luptă foarte bine, *mai bine ca ei nici alţii n-au luptat*. S-au căţărat pe înălţimi de peste 1 800 m, cu zăpada pînă la brîu şi au mers totuşi înainte".

20 aprilie. Armata 4 română eliberează mai multe localităţi alungînd inamicul din Predhorie, Pružina, Rybanica şi Kykula, în timp ce Armata 1, continuîndu-şi ofensiva pe direcţia Uherský Ostroh, se loveşte de rezistenţa puternică a trupelor fasciste.

Ziarul *Scînteia* publică un interviu cu generalul N. Dăscălescu, comandantul Ar-

De la mijlocul lunii aprilie şi pînă la sfîrşitul războiului, tanchiştii români, alături de infanteriştii sovietici, şi-au adus contribuţia la eliberarea mai multor localităţi din Austria (Hohenruppersdorf, Zistersdorf Schrick, Wilfersdorf, Mistelbach, Eibenstahl, Poysdorf etc.)

matei 4: „... Nu generalul Dăscălescu are meritul victoriilor repurtate, ci soldaţii care stau de luni de zile în ger, zăpadă, vînturi şi ploi... Sînt fericit cînd vorbiţi şi scrieţi de ei, cînd ţara recunoaşte şi apreciază lupta şi sacrificiile soldatului. Lor li se cuvine totul...".

Dintr-un raport al Diviziei 2 infanterie: „La intrarea în satul Bzenete, populaţia iese în întîmpinarea soldaţilor români cu pîine şi sare. Comandantul Diviziei 2 infanterie este invitat la primăria comunei, unde capii autorităţilor mulţumesc pentru eliberare şi aduc elogii armatei române".

21-22 aprilie. Armata 4 eliberează alte localităţi de pe ambele maluri ale rîului Váh, în ciuda dîrzei rezistenţe a inamicului. Continuîndu-şi ofensiva pe direcţia oraşului Uherský Ostroh, unităţile Armatei 1 obţin succese importante, înaintînd adînc în dispozitivul duşman.

Pentru faptele lor de vitejie, mai mulţi aviatori ai Corpului aerian român sînt decoraţi cu ordinul sovietic „Drapelul roşu".

25 aprilie. Divizia 2 munte din cadrul Corpului 4 (Armata 1 română) eliberează oraşul Veseli, puternic pinten al apărării germane de pe Valea Moravei.

Comandantul Armatei 40 sovietice, general-locotenentul Jmacenko, declară: „Armata română, în unire cu armatele sovietice, înaintează şi obţine succese remarcabile, cimentînd tot mai mult prietenia de arme româno-sovietică, iar aceasta o dovedesc victoriile pe care le-am cîştigat în lupta comună împotriva unui inamic îndîrjit...".

26 aprilie. Prin eliberarea oraşului Uherský Ostroh, nod de comunicaţii pe valea Moravei, Armata 1 îşi încheie operaţia ofensivă în Munţii Carpaţii Albi.

Corpul aerian român desfăşoară o intensă activitate în sprijinul Armatei 40 sovietice pentru eliberarea oraşului Uherský Brod. Comandantul Frontului 2 ucrainean, cît şi cel al Armatei 40 sovietice precizează că „succesul acestei zile se datoreşte în mare măsură eroismului cu care au acţionat aviatorii români".

27 aprilie. Comunicatul Marelui Stat Major român: „...Acţiunea pentru zvîrlirea spre Nord-Vest a inamicului de la Vest de rîul Morava continuă.

În zona cursului mijlociu al rîului Váh, la Vest şi Nord-Est de Trenčin, trupele noastre au continuat să înfrîngă rezistenţele germano-maghiare, cucerind în întregime puternicul centru de rezistenţă al inamicului: localitatea şi Gara Trenč. Teplá, precum şi localităţile Vyškovek şi Harvany...".

29 aprilie. Armata 4 trece la urmărirea inamicului care, în timpul nopţii încă, începuse retragerea spre Munţii Beschizi. Unităţile române cuceresc uzina de armament din apropiere de Dubnica şi eliberează mai multe localităţi (Lieskovec, Priejtá, Klobušice, Ilva, Kostolné, Drietoma, Rybáry, Reznač, Zablatie şi Zlatovce etc.).

Armata 1 înaintează pe direcţia generală Olmouc.

NOTĂ: Pentru realizarea acestei cronologii-au utilizat documente aflate în fondurile Arhivei Ministerului Apărării Naţionale şi presa timpului. Pentru unele informaţii cu caracter general s-au consultat lucrările: Cronica participării armatei române la războiul antihitlerist, 1971; În numele libertăţii şi prieteniei (vol. I şi II), 1970; Prietenia cehoslovaco-română. File din cronici de război, 1969.

Introducere şi cronologie:
căpitan Alexandru D. DUŢU

SPRE NORD, SĂ-I BATEM PE HITLERIŞTI

Numeroase lucrări memorialistice sovietice fac referiri la starea de spirit care domnea în rîndul poporului român, atît în preajma declanşării insurecţiei naţionale armate antifasciste şi antiimperialiste din august 1944, cît şi în zilele imediat următoare victoriei acesteia. Consemnările autorilor respectivi reflectă luările de atitudine ale clasei muncitoare, ale altor clase şi categorii sociale din ţara noastră, care, în acele zile, conduse şi organizate de partidul comuniştilor, nu au pregetat să pună mîna pe armă, spre a alunga trupele hitleriste de pe teritoriul patriei şi a zdrobi fascismul. În fragmentele desprinse din cîteva asemenea lucrări, am marcat întreruperile prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte.

General-locotenent N. I. BIRIUKOV,
erou al Uniunii Sovietice

La începutul lunii aprilie [1944], comandamentul hitlerist a înlocuit trupele române, care acţionau pe direcţia Orhei, cu divizii de tancuri germane. Nemţii nu aveau încredere în români şi, cu cît ne apropiam de graniţele României, cu atît mai dese erau cazurile cînd neîncrederea şi suspiciunea reciprocă se transformau în ciocniri armate.

Astfel, în oraşul Rîbniţa, într-o casă ocupată de soldaţii români, au venit ostaşi nemţi, care le-au cerut să elibereze imediat clădirea. Românii au refuzat. A început cearta, care s-a terminat cu o busculadă. Nemţii au reuşit să-i scoată pe români în stradă. Atunci, aceştia din urmă au aruncat în casă, prin fereastră, o grenadă.

O adevărată luptă a avut loc la un punct de trecere peste Nistru, unde subunităţile de infanterie române şi germane, care se retrăgeau, căutau să pună stăpînire pe podul plutitor...

Ordonanţa mea, soldatul V.I. Samodelkin, împreună cu încă trei soldaţi din compania de pază au reuşit să pătrundă cu un autocamion în localitatea Tîrgu Ocna, unde, conform planului, trebuia să se instaleze statul major al corpului de armată. Seara, stăpînul casei i-a spus lui Samodelkin:

— Soldatule, tu-l aştepţi aici pe generalul tău, dar el aşteaptă lîngă pod. Acolo i s-a

În urmărirea trupelor hitleriste

răsturnat maşina. Du-te şi dă-i o mînă de ajutor.

Samodelkin le-a spus celorlalţi:

— Băieţi, mergeţi şi daţi o mînă de ajutor lui Saşa Pletnev (adică şoferului); eu rămîn să mă îngrijesc de cină.

S-au dus. S-au apropiat de pod şi încă de departe i-au strigat lui Pletnev că de căscat ce e a răsturnat şi maşina... Deodată ei au auzit strigăte pe nemţeşte, apoi o rafală de împuşcături de armă automată. După cum s-a lămurit mai tîrziu, gazda noastră încurcase generalii. Maşina răsturnată era a unui general neamţ. Paza sa trăsese în soldaţii noştri, care au fost nevoiţi să se retragă spre cîmp. Samodelkin, neştiind nimic, se îngrijea de cină. Apoi a adormit. În zori, gospodina l-a trezit şi i-a spus în grabă că în sat sînt mulţi fascişti. Ieşind afară, i-a văzut şi el. Ce să facă? S-a dus în grădină, a coborît autocamionul într-o mică vale, a luat geamantanul cu lucrurile noastre şi s-a urcat în pod. Cu pistolul în mînă, a stat acolo aproape toată ziua. Soldaţii nemţi s-au apropiat de cîteva ori de casă, întrebînd dacă nu au fost ruşii pe acolo. Gospodina a răspuns că au fost aseară cu un autocamion şi au plecat „undeva încolo". Aşa a scăpat Samodelkin cu viaţă însă din cauza spaimei a încărunţit. Trei din camarazii lui au rămas, de asemenea, în viaţă şi s-au înapoiat la unitate, cînd acest raion a fost curăţat complet de către trupele noastre.

Au fost nenumărate cazurile cînd românii — bărbaţi, femei, copii — ne-au dat ajutor şi nu rareori au salvat viaţa ostaşilor şi comandanţilor noştri.

Din lucrarea Trudnaia nauka pobejdati (A învinge e o ştiinţă grea).

SERGHEI BORZENKO, corespondent al ziarului PRAVDA

Deasupra coloanei noastre, la înălţime mică, a trecut un avion cu insemnele distinctive româneşti. Toţi au început să tragă în el. Maiorul ne-a strigat:

— Nu trageţi... Regele Mihai a declarat război lui Hitler...

Avionul a lansat o rachetă albă — un semnal necunoscut nouă—, s-a înălţat rapid şi a zburat în direcţia Dealul Mare.

...În cele patru zile de ofensivă, tancurile noastre, avînd o mare capacitate de izbire şi o mare mobilitate, au ocupat, prin lupte, oraşe mari din România: Roman, Bacău, Bîrlad şi Huşi...

Ştiam de mult că românii vroiau să iasă din război. Cîndva, am avut ocazia să citesc, în traducere, 200 scrisori ale unor romînce, scrisori primite pe front de către soţii lor. Erau pline de plîngeri referitoare la sărăcie şi scumpete, de rugi adresate lui Dumnezeu ca să se termine cît mai repede acest război blestemat.

În ziua următoare, tanchiştii noştri au ajuns la Prut, în raionul Lopuşina-Leuşeni, unde au făcut joncţiune cu trupele Frontului 3 ucrainean. Cercul în jurul grupării inamicului de la Chişinău s-a închis. Aici, din Grupul german de armate „Ucraina de Sud", pe care îl comanda general-colonelul Friessner, au fost încercuite 15 divizii fasciste, 8 brigăzi de tunuri de asalt, 11 regimente de artilerie, 14 divizioane independente din rezerva comandamentului general şi peste 25 unităţi speciale. În acest moment critic, comandamentul hitlerist nu mai conta pe trupele române şi căuta să menţină frontul cu unităţile proprii...

Prin radio s-a transmis declaraţia Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe al U.R.S.S., unde se spunea că, dacă trupele româneşti suspendă operaţiile militare şi voiesc să ducă împotriva germanilor un război de eliberare pentru independenţa României sau împotriva Ungariei, pentru eliberarea Transilvaniei, armata sovietică este dispusă să-i acorde sprijinul său. Armata sovietică va ajuta deci România, prin toate mijloacele, la îndeplinirea sarcinii sale de onoare.

La 23 august a sosit o ştire îmbucurătoare: clasa muncitoare română, sub conducerea partidului comunist, în urma insurecţiei armate de la Bucureşti, înlăturase dictatura lui Antonescu. La putere venise un nou guvern, care a emis ordinul de încetare a acţiunilor militare împotriva armatei sovietice...

La 4 septembrie, pe stradă [în Bucureşti], ne-am întîlnit cu corespondenţii militari ai ziarului *Pravda*, Ivan Zolin şi Vadim Kojevnikov...

Toată ziua am petrecut-o cu ei. Ne-am dus la Cinematograful „Scala", unde rula filmul sovietic *Cerul Moscovei*. Sala era arhiplină...

Am hoinărit apoi cîteva ore prin magazine. Peste tot era plin de ofiţerii noştri...

Am intrat într-un magazin universal, plin de mărfuri. Kojevnikov a cumpărat cîteva cravate.

— Ce faci cu ele?

— Curînd, războiul se va termina; o să mă îmbrac civil; mi-e tare dor de o cămaşă albă.

— Crezi că războiul se va termina curînd?

— Spre asta mergem...

Pe Bulevardul „Brătianu" avea loc o demonstraţie zgomotoasă; strigăte, exclamaţii. Muncitorii purtau steaguri româneşti şi sovietice. Ca o pînză largă de corabie în bătaia vîntului, flutura o placardă: „Înainte, împreună cu ruşii, spre Transilvania".

Seara, gazetarii americani, sosiţi cu două zile înainte în oraş, au dat un banchet în cinstea corespondenţilor sovietici...

În zori ne-am urcat în Wyllis, pentru a-i ajunge din nou pe tanchişti.

— Hai să vedem Ploieştii! a propus Kojevnikov.

— Hai!

Ne-am abătut, deci, din drum şi, după aproximativ o oră, eram la Ploieşti. Oraşul era distrus... Pe ici, pe colo, mai fumegau clădirile incendiate.

La București, viața își reia cursul normal...

Pe străzi, ca niște cratere de vulcani, se căscau gropi negre arse. Dar, oricît de puternice fuseseră bombardamentele, aviația [nazistă] nu putuse să distrugă totul. Instalațiile erau legate între ele printr-o rețea ingenioasă de conducte de petrol. Dacă se aprindea o instalație, ea era imediat izolată de rețeaua generală, rămasă intactă. Același lucru și la depozitele de benzină, înconjurate de ziduri de piatră. Dacă o bombă cădea pe un depozit, era distrus numai acela, restul rămînînd neatins.

Locuitorii erau ocupați cu înlăturarea dărîmăturilor și făceau acest lucru cu entuziasm...

După o zi petrecută la Ploiești, am plecat mai departe... Am înnoptat la Petculești, la o familie de țărani săraci... În zori, am plecat mai departe. Gospodina ne-a dat un pachețel cu micul dejun învelit în hîrtie de ziar: o bucată de mămăligă fierbinte și multe mere...

În Caracal, am văzut un lagăr mare de prizonieri. Pînă de curînd, aici se aflau sovietici. În prezent, de după sîrma ghimpată, priveau fizionomii neliniștite și nebărbierite de nemți...

Am trecut de Corneșu și am început să urcăm tot mai sus, spre Nord. Lateral se afla o cale ferată. Locomotive vechi, cu coșuri late, trăgeau din greu vagoane de marfă pline cu soldați români.

Încotro?

— Spre Nord, să-l batem pe neamț...

Din lucrarea Jizni na voine. Zapiski voennogo korrespondenta **(Viața în război. Însemnările unui corespondent militar).**

I. LAPONOGOV, corespondent al Agenției TASS

La intrarea în Hotelul „Ambasador", pe atunci cel mai luxos din București, m-am întîlnit față în față cu Vanea Aghibalov, corespondent la ziarul *Krasnaia zvezda*. „Cred că este cea mai autentică sursă de informații", m-am gîndit eu, bucurîndu-mă sincer. Dar, de fapt, lucrurile nu erau așa de simple. Cu toate că Aghibalov, aflîndu-se la Frontul 2 ucrainean, care avea direcția generală de înaintare spre București, sosise mai devreme aici, nu era informat cu mult mai bine decît mine despre evenimentele din august, petrecute în capitala României. Mi-a venit în ajutor o întîmplare. În căutarea Comenduirii sovietice, am cotit spre o străduță liniștită, plină de verdeață, care o lua la dreapta din Șoseaua Kiseleff. Era un cartier cu vile luxoase, unele din ele nelocuite acum. Însoțitorul meu, care mi-a fost pus la dispoziție cu amabilitate de către direcția Hotelului „Ambasador", un băiat dezghețat, care știa puțin limba rusă, arătînd una din aceste vile, mi-a spus:

— Aici se află acum partidul.

— Comunist?

— Desigur. Recent s-a instalat aici...

Iată unde pot afla totul. Paznicul, ieșind din ghereta care se afla la intrare în curtea vilei, a confirmat că, într-adevăr, în clădire se află Comitetul Central al Partidului Comunist Român. El s-a instalat în această vilă de

o săptămînă, imediat după ieşirea din ilegalitate.

Aici am auzit multe lucruri interesante cu privire la felul cum fusese pregătită de către comuniştii români insurecţia armată antifascistă şi cum aceasta ieşise victorioasă... La începutul lunii mai, fusese creat Frontul Unic Muncitoresc, pe baza căruia, în cadrul întreprinderilor din ţară, au început să fie formate „comitete de acţiune", în care intrau comuniştii, social-democraţii şi cei fără de partid. Aceste comitete desfăşurau o intensă activitate pentru pregătirea insurecţiei armate, organizau sabotaje la locul de producţie, greve ale muncitorilor.

Pentru a izola şi mai mult guvernul Antonescu şi a crea condiţii pentru înlăturarea lui, partidul a întreprins o acţiune îndrăzneaţă — stabilirea legăturii cu Palatul regal...

Mult timp după aceea, aghiotantul regal, generalul Emilian Ionescu[1], a recunoscut că, „cu toată intenţia Palatului de a evita acţiunile comune cu comuniştii, în cele din urmă, cercurile Palatului au ajuns la concluzia că, fără participarea comuniştilor, el nu va putea ieşi din situaţia creată". E adevărat că regele şi camarila sa sperau că vor reuşi să se limiteze la „răsturnarea vîrfurilor", fără participarea maselor şi fără transformări esenţiale în viaţa politică şi socială a României. Dar creşterea rapidă a avîntului revoluţionar în ţară, zdrobirea trupelor hitleriste de către armata sovietică, la Iaşi-Chişinău şi înaintarea armatei Uniunii Sovietice pe pămîntul României au adus corective în calculele lor. „Ţinînd seama de situaţia critică a monarhiei — îşi aminteşte generalul Emilian Ionescu — cercurile Palatului au fost silite să accepte planul partidului comunist".

Planul insurecţiei s-a discutat la consfătuirea convocată la propunerea comuniştilor în casa conspirativă a Comitetului Central al partidului, în Bucureşti, în noaptea de 13 spre 14 iunie 1944[2]. Au participat, în afară de comunişti, reprezentanţi ai armatei şi Palatului, printre care şi generalul Sănătescu, care a devenit apoi preşedinte al Consiliului de Miniştri al României, precum şi Niculescu-Buzeşti, care a făcut parte din acest guvern ca ministru al Afacerilor Externe...

În seara zilei de 23 august, cînd radioul a transmis declaraţia regelui despre înlăturarea dictaturii militaro-fasciste şi trecerea României de partea coaliţiei antihitleriste, unităţile militare ale armatei române şi gărzile patriotice au trecut la îndeplinirea planului dinainte stabilit. Ele au ocupat principalele instituţii de stat: clădirea Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, centrala telefonică, staţia de radio etc. Clădirile ocupate de hitlerişti au fost blocate, iar căile de acces spre Bucureşti interceptate. P.C.R. a chemat poporul român la luptă împotriva cotropitorilor germano-fascişti. Mi s-a arătat apoi un exemplar vechi al *României libere* cu proclamaţia P.C.R., prin care întreaga populaţie a ţării era chemată să pună mîna pe arme şi să înceapă lupta necruţătoare împotriva duşmanului de moarte al poporului român — hitleriştii.

În noaptea de 23 spre 24 august, într-o serie de cartiere ale Capitalei, au răsunat primele împuşcături, au început primele încleştări dintre gărzile patriotice şi hitlerişti. De dimineaţă s-au dus lupte în întreg oraşul. Participanţii la insurecţie dezarmau subunităţi întregi ale hitleriştilor, aflate în Bucureşti, şi blocau toate drumurile unităţilor germane

[1-2] **Magazin istoric**, nr. 5/1967; 6/1969.

...se redeschid cinematografele...

... apar primele numere legale ale ziarului **Scînteia**

care căutau să pătrundă în București, la ordinul generalilor hitleriști.

În noaptea spre 27 august, Radio București a transmis un manifest către popor, chemîndu-l să se unească și să lupte împotriva Germaniei hitleriste. Manifestul a fost semnat de către cele patru partide politice care formau Blocul Național Democratic: Partidul Național-Țărănesc, Partidul Național-Liberal, Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat.

În dimineața zilei de 28 august, Radio București a transmis comunicatul Marelui Stat Major român, prin care se anunța că în Capitală rezistența hitleriștilor a încetat și a fost instaurat calmul deplin. După două zile, spre dimineață, s-au auzit două împușcături înfundate în clădirea legației hitleriste: se împușcase ministrul von Killinger, cel care, cu cîteva zile înainte amenința că va îneca în sînge țara întreagă. Înainte de a-și descărca revolverul în tîmplă, el și-a împușcat secretara particulară, care-i era amantă.

La 31 august 1944, în orașul București, au intrat trupele sovietice.

Din lucrarea Dunaiskie bîli. Sobîtiia i liudi (Povestiri de pe Dunăre. Fapte și oameni).

Locotenent-colonel V. A. KRILOV

Septembrie 1944. În fața orașului Turtucaia, se află Oltenița. Pontonierii români montează un pod peste Dunăre. Căpitanul care conduce lucrările spune:

— Pontonierii mei sînt însuflețiți de faptul că pot fi folositori armatei roșii...

Itinerarul nostru: Oltenița-București-Alexandria-Craiova-Tîrgu Jiu-Timișoara. Urmează să străbatem peste 300 km.

În București, am zăbovit numai o jumătate de oră. Nimic de zis, capitala României este frumoasă... Ne apropiem de Alpii transilvăneni. Soarele abia a apărut de după orizont și a aurit cu razele sale munții albăstrui. După orașul Tîrgu Jiu, drumul a intrat în defileul rîului Jiu. Natura aici este foarte pitorească însă noi nu avem timp să admirăm peisajele: drumul este foarte îngust și cu multe serpentine, deseori trece peste prăpăstii adînci, dacă nu ești atent, te poți trezi jos, pe fundul prăpastiei.

Trecem prin localități una după alta. Iată și Lugojul. Pe străzile orașului se aude sunetul unui marș eroic. Trece un regiment al noii Românii. Alături de soldați, acum aliații noștri, mărșăluiesc femei. În mîinile lor, buchete de flori. Muzica răsună cu glas de alămuri.

Lugojul își petrece fiii pe front să lupte împotriva fasciștilor, să lupte pentru o nouă viață. Soldații au o înfățișare tinerească. Fețele lor sînt vesele, privirea încrezătoare. Sînt și mineri din Petroșani, muncitori din Lugoj. Ei știu pentru ce sînt trimiși pe front.

Încetinim deplasarea unității noastre și mergem alături de regimentul românesc. Atenția populației se îndreaptă spre noi. Se aud strigăte prietenești. Se aruncă flori în mașini.

Apoi, depășim regimentul românesc și gonim mai departe.

...Ultima zi din septembrie. Și ultima noastră zi pe pămîntul României...

Din lucrarea Obîknovennîe gvardeiți (Ostași obișnuiți din trupele de gardă).

În românește de colonel (r) Victor BOLDESCU

35 ani de la eliberarea Ungariei

SÎNGELE FRAŢILOR ROMÂNI

Prof. DÁNIEL CSATÁRI

Publicăm un fragment din lucrarea Dans la tourmente **(În vîltoare), a profesorului universitar ungur Dániel Csatári, apărută la Budapesta în 1974, în care autorul evocă participarea armatei române la eliberarea Ungariei.**

Titlul şi întreruperile în text aparţin redacţiei Magazin istoric.

De la data de 7 septembrie 1944, Armatele 1 şi 4 române, alăturîndu-se trupelor Frontului 2 ucrainean, au luat parte la luptele pentru eliberarea Ungariei...[1]. După eliberarea Oradiei şi a Clujului, trupele Frontului 2 ucrainean au trecut la zdrobirea ultimelor poziţii defensive germane în Transilvania de Nord; în cursul operaţiilor care au urmat, ele au lovit la Nord-Vest de linia Arad-Gyula, pe direcţia Debreţin-Miskolc. Împresurarea Debreţinului a început în noaptea de 19 spre 20 octombrie printr-o mişcare de învăluire întreprinsă de cavalerie şi blindate, în vreme ce infanteria ataca frontal. Unităţile sovietice, care atacau dinspre Nord, şi cele române, înaintînd dinspre Sud, au făcut joncţiunea lîngă biserica lui Rákóczi, zdrobind în felul acesta unul dintre cele mai puternice bastioane ale liniei de apărare germane. Cucerirea Debreţinului a însemnat înfrîngerea definitivă a trupelor naziste care luptau în partea de Nord-Vest a Transilvaniei, ceea ce i-a determinat pe nazişti să înceapă abandonarea poziţiilor din această zonă. Faptul că Stalin l-a citat cu această ocazie pe Malinovski printr-un ordin de zi denotă deosebita importanţă militară a cuceririi oraşului. Ordinul de zi suna astfel: „Continuîndu-şi înain-

[1] **Magazin istoric, nr. 11/1969, 5/1975, 1-3/1980.**

Trupele române pe frontul de luptă pentru eliberarea Ungariei

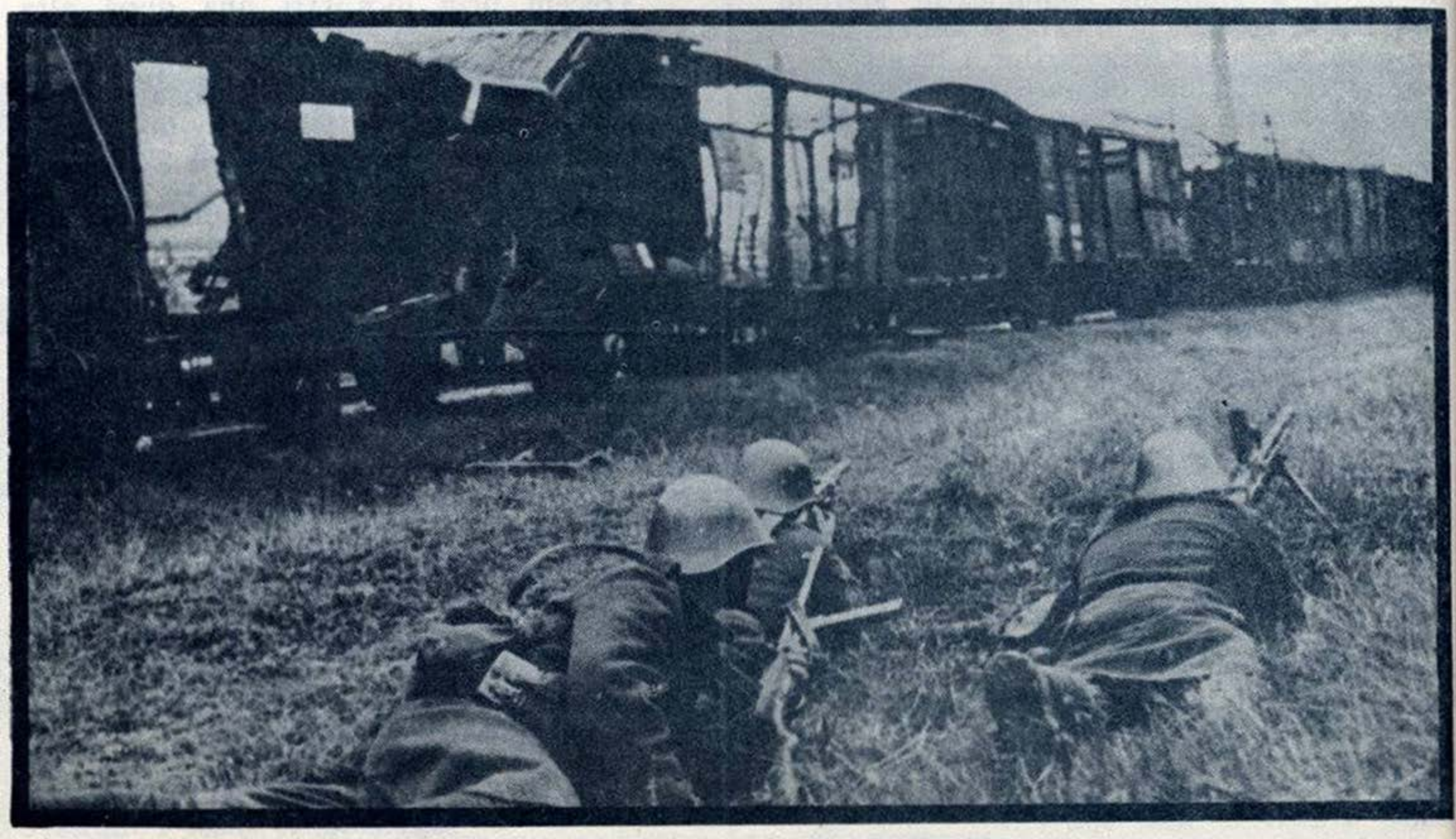

Pe o stradă din Budapesta, în ianuarie 1945

tarea, trupele sovietice ale Frontului 2 ucrainean... au ocupat, la 20 octombrie, printr-o manevră de învăluire, combinată cu un atac frontal, orașul Debrețin, un important punct de apărare și comunicații în Ungaria. Unitățile care s-au distins în cursul acestei bătălii, printre ele și Divizia română „Tudor Vladimirescu" își vor adăuga, începînd din această zi, la numele pe care îl poartă, pe acela de Debrețin și vor fi propuse pentru decorare".

După eliberarea Debreținului, trupele respective au avut ca obiectiv Nyiregyháza; unitățile Armatei 4 române au continuat luptele care trebuiau să ducă la dezrobirea completă a Transilvaniei... Prin eliberarea Transilvaniei și sosirea trupelor româno-sovietice pe malul stîng al Tisei, se încheia prima fază a operațiilor militare în vederea dezrobirii Ungariei; de acum încolo, luptele aveau să se dezlănțuie către însăși inima Ungariei... Atacurile întreprinse de grupurile de partizani constituite la Vest de Dunăre, la Solgotarján, la Miskolc și la Budapesta, dezorganizarea progresivă a armatei ungare demonstrau alături de atîtea alte mărturii că poporul ungar nu trebuie confundat cu Horthy și acoliții săi reacționari.

România eliberată înțelegea și ea acest adevăr și urmărea, în acea epocă, cu o mare atenție și în deplină solidaritate, lupta poporului ungar. *Scînteia* din 18 octombrie 1944, informînd despre această luptă, scria: „Un lucru este sigur: în Ungaria, teroarea hitleristă își trăiește ultimele zile nebune, de măcel. În schimb, lupta poporului maghiar, susținută de armata roșie de eliberare și armata română, ce se găsesc la 30-40 km de capitala Ungariei, va aduce poporului maghiar eliberarea și un viitor mai demn".

Într-adevăr, trupele sovietice, împreună cu cele române, se aflau la porțile Budapestei; la 30 noiembrie a luat sfîrșit prima fază a luptei pentru eliberarea Capitalei. Încercuirea orașului, începută la 1 decembrie, s-a încheiat la sfîrșitul lunii; ordinul de zi adresat atunci armatelor eliberatoare indica drept obiectiv cucerirea Budapestei. Această bătălie a început la 1 ianuarie 1945. Ostașii Corpului 7 armată, din Armata 1 română, ajunși în perimetrul Capitalei, după ce duseră lupte la Rakoshiegy și Kőbánya, au luat parte la distrugerea fortificațiilor orașului; pe 8 ianuarie, ostașii români au ocupat Poșta centrală, pe ziua de 9 Hipodromul, iar pe 14 — Gara de Est. Gyula Simó, în ziarul *Világosság*, din Cluj, relatînd ultimele bătălii duse de trupele române în Ungaria, scria despre aceste lupte din Budapesta: „Sîngele fraților noștri români a curs alături de cel al eroicilor soldați sovietici pe străzile Budapestei; el s-a amestecat pe pămîntul unguresc cu cel vărsat de numeroșii luptători unguri căzuți în lupta pentru libertate. Acest sînge al fraților noștri români, vărsat pe străzile Budapestei în bătălia împotriva fascismului, pentru libertate, a făurit unitatea voinței noastre de luptă, a credinței noastre într-un viitor fericit al popoarelor noastre, demne de o soartă mai bună".

AVANPREMIERA EDITORIALA

Iulie 1944

BĂTĂLIA PENTRU PRZEMYŚL

Mareşal I. I. IAKUBOVSKI

În al doilea război mondial, unităţile de tancuri au constituit principala forţă de izbire a trupelor de uscat sovietice, aflîndu-se pe direcţia loviturilor principale, în avangarda unităţilor din ofensivă.

În memoriile sale, apărute relativ recent la Moscova, sub titlul Zemlia v ogne (Pămîntul în flăcări), mareşalul I. I. Iakubovski, de două ori erou al Uniunii Sovietice (ianuarie şi septembrie 1944), ofiţer de tancuri, ne evocă momente din anii grei ai marelui război pentru apărarea patriei.

Ivan Ignatievici Iakubovski s-a născut la 25 decembrie 1911, în familia unui ţăran bielorus din satul Zaiţevo, regiunea Moghilev. În timpul războiului a fost comandantul unui detaşament de tancuri, apoi al unei brigăzi de blindate (1941-1944), iar din iunie 1944 pînă la sfîrşitul conflagraţiei locţiitorul

Lupte de stradă într-o localitate poloneză

comandantului Corpului 6 tancuri de gardă. În toată această perioadă, a participat la bătăliile de la Stalingrad şi Kursk, la eliberarea Ucrainei, la operaţiile de pe Vistula şi Oder, din Silezia Inferioară, de la Berlin şi, în fine, Praga, unde a şi primit vestea victoriei definitive asupra fascismului. În anii de după sfîrşitul marii conflagraţii, I.I. Iakubovski a ocupat diferite funcţii de comandă, de mare răspundere, începînd cu aceea de prim-locţiitor al comandantului apoi comandant şef al trupelor sovietice din Germania. În 1965 a fost numit comandant al trupelor districtului militar Kiev, iar în aprilie 1967

(cînd a devenit mareşal), prim-locţiitor al ministrului Apărării al U.R.S.S. Simultan cu această funcţie, în iulie 1967, mareşalul Iakubovski a preluat comanda supremă a forţelor armate unite ale statelor participante la Tratatul de la Varşovia. Membru de partid din 1937, a făcut parte, din 1961, din Comitetul Central al P.C.U.S. Mareşalul Iakubovski a murit la 30 noiembrie 1976, în vîrstă de 65 ani.

Din traducerea lucrării memorialistice Pămîntul în flăcări, **aflată în curs de apariţie la Editura Militară, am ales un fragment prescurtat, a cărui acţiune se desfăşoară în iulie 1944: eliberarea oraşului Przemyśl situat în colţul de Sud-Est al Poloniei.**

Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei noastre.

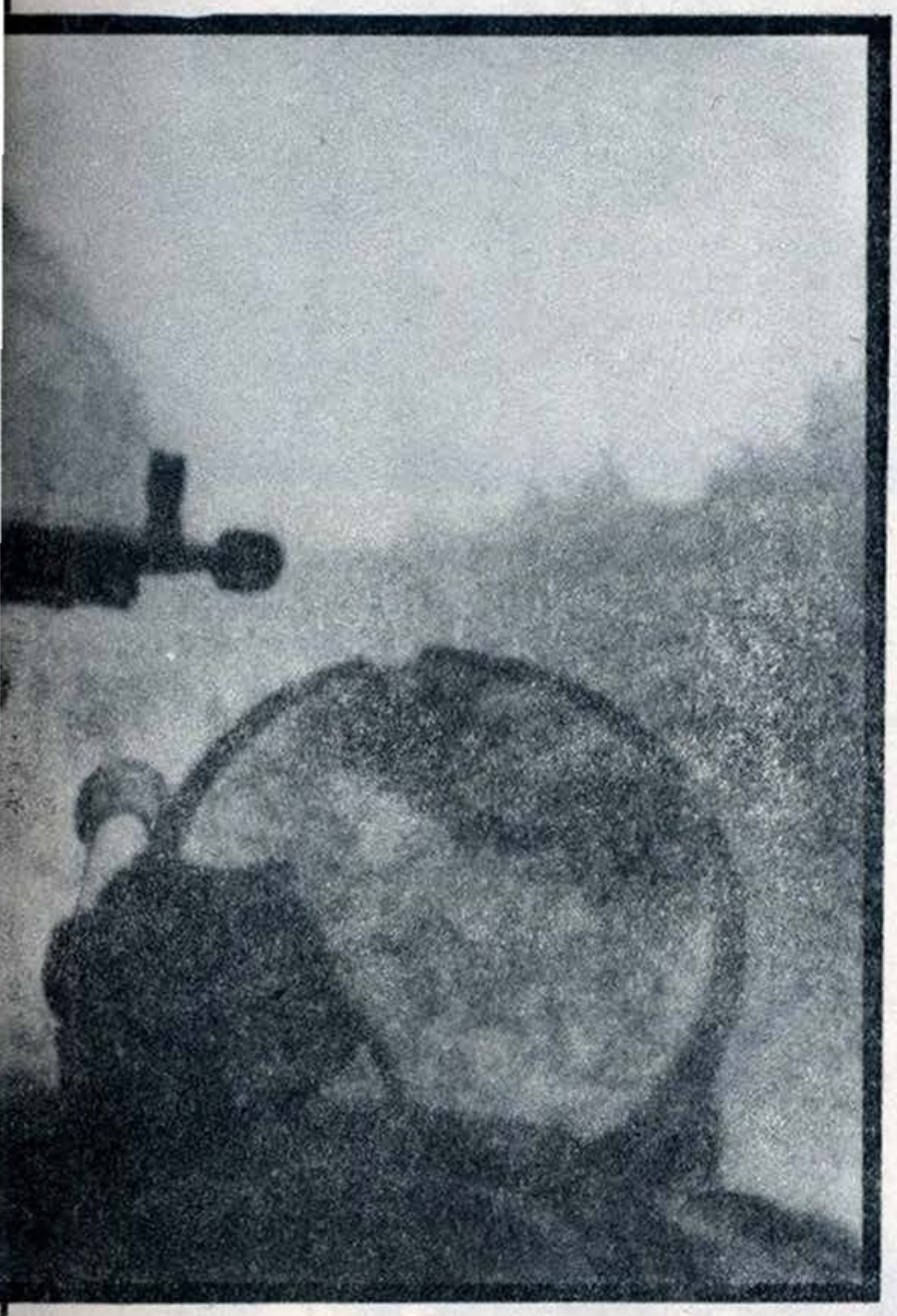

Două generaţii de Arhipovi

Paralel cu bătălia pentru Lvov [eliberat la 27 iulie 1944], s-a desfăşurat — cu aceeaşi dîrzenie — şi lupta pentru cucerirea oraşului Przemyśl, care închidea calea de acces în cîmpiile Ungariei şi în Polonia. Încă înainte de primul război mondial, acest oraş fusese amenajat de austriaci ca o puternică fortăreaţă. În cel de-al doilea război mondial, hitleriştii au transformat şi ei oraşul Przemyśl într-un punct de sprijin extrem de puternic. Relieful accidentat, înălţimile dominante din apropierea cetăţii, rîul Wiar, reţeaua de drumuri dezvoltată îi ofereau apărătorului multe avantaje. Trupele fasciste au profitat de fortificaţiile existente şi de teren şi au organizat o apărare puternică.

Ofensiva asupra Przemyślului s-a executat dinspre Vest, Nord-Vest şi Est. Am participat, împreună cu comandantul Corpului [6 tancuri], la organizarea şi conducerea acestor lupte. Cu această ocazie, colonelul V.S. Arhipov (comandantul brigăzii) ne-a povestit că, cu aproape 30 ani în urmă, aici luptase tatăl său, în perioada cînd austriacii, sub presiunea armatei ruse, zdrobiţi în bătăliile din Galiţia, fuseseră nevoiţi să părăsească oraşul.

În noaptea de 26 spre 27 iulie, deasupra Przemyślului s-au aprins rachete de semnalizare şi au explodat proiectile de artilerie. După o scurtă, dar puternică pregătire de artilerie, unităţile corpului nostru au pornit la asalt. În oraş, lupta a durat toată noaptea. Ostaşii Brigăzii 53 tancuri de gardă şi cei ai Brigăzii 22 infanterie moto au atacat din direcţia Est, iar celelalte forţe ale corpului, după ce au executat o manevră de învăluire, au înaintat dinspre Sud-Vest.

Dimineaţa, la marginea de Nord a oraşului au pătruns unităţi din Corpul 11 tancuri de gardă, din Armata 1 tancuri de gardă şi din Corpul 25 tancuri din cadrul grupării de cavalerie şi mecanizate (general-locotenent Baranov).

În acest oraş-cetate, inamicul a abandonat 48 tunuri şi numeroase depozite militare, iar în staţia de cale ferată — trei trenuri blindate şi peste 10 garnituri de tren cu materiale. Hitleriştii, în fuga lor, au aruncat în aer podurile. În perioada luptelor pentru Przemyśl, unităţile noastre au cucerit staţia de cale ferată Nijankovţi. Aici s-au avîntat în luptă 30 tancuri. Apariţia lor în staţie a constituit o surpriză pentru hitlerişti, care au intrat în panică. Ulterior, tanchiştii au povestit că la Nijankovţi telefoanele nemţilor zbîrnîiau turbat. Din oraşul Hyrow, translatorii noştri ascultau convorbirile inamicului, care cerea informaţii despre locul unde ajunseseră ruşii. „Aveţi răbdare — au intervenit translatorii — curînd vom fi acolo". Şi, într-adevăr, cîteva ore mai tîrziu, oraşele Hyrow şi Dobromil au fost eliberate.

Barbaria nazistă din „lagărele-spital"

Pe căile de acces spre Przemyśl, am văzut ororile despre care omenirea a aflat mai tîrziu, în timpul procesului de la Nürnberg. Am fost martorul unuia dintre cele mai sinistre aspecte ale războiului — crimele săvîrşite de hitlerişti.

La vreo trei kilometri Sud de Przemyśl, în satul Pikulicy, unităţile noastre au eliberat aşa-zisul „lagăr-spital" pentru prizonierii sovietici grav răniţi. Era un model tipic de fabrică de exterminare fizică a omului. Nici acum nu-mi pot aminti cele văzute fără să mă cutremur. În nişte bараci împrejmuite cu sîrmă ghimpată, pe paturi din lemn supraetajate, fără aşternut, zăceau cei grav răniţi

și bolnavi, schelete cu piele galbenă, goale sau îmbrăcate cu niște veșminte bizare. În acest lagăr, etichetat în batjocură drept „spital", erau deținuți în condiții inumane peste 1 400 prizonieri, oameni care, extenuați în ultimul grad, abia se mai puteau tîrî. Mulți dintre ei, din cauza înfometării sistematice, pierduseră darul vorbirii. Cît despre condiții de igienă nici nu se punea problema. Afecțiunile intestinale și tuberculoza se răspîndiseră în masă. Mortalitatea era uriașă. Hitleriștii îi băteau fără milă pe răniți și bolnavi.

Personalul medical al lagărului era recrutat dintre prizonieri medici, felceri și sanitari sovietici, care scăpaseră ca prin minune de răni și care se străduiau să ușureze cît de cît soarta amară a celor răniți grav.

Am avut ocazia să stau de vorbă, cîteva clipe, cu unul dintre medicii sovietici care lucrau în lagăr. Grav rănit, căzuse prizonier în 1941. Cît timp fusese „tratat", nu mai ținea minte. Străbătuse o perioadă de chinuri ca în iad, se aflase într-o stare de amnezie aproape totală. Numai datorită intervenției pline de abnegație a tovarășilor reușise să scape din ghearele morții. Ca și ceilalți deținuți din lagăr, medicul militar era epuizat. Pronunța cuvintele cu mare greutate și nu-i venea deloc să creadă că, în fine, a venit ziua eliberării. În Ucraina, cotropitorii au creat 10 lagăre (este vorba numai de cele mari) de prizonieri, în cadrul cărora, ca și în celelalte, dealtfel, ierarhia era condiționată numai de considerente de rasă, potrivit concepției fasciste că slavii sînt o rasă inferioară și, în virtutea acestui fapt, orice măsură față de ei este admisă. Schingiuirea lor feroce reprezenta continuarea politicii hitleriste criminale, care prevedea exterminarea în masă a oamenilor sovietici de pe teritoriul invadat.

Regimul de teroare din „lagărul-spital" pentru prizonierii sovietici din orașul Slavuta, regiunea Hmelnițki, era tipic din acest punct de vedere. Acest lagăr purta denumirea de Grosslazarett Slawuta. În permanență, aici erau deținuți aproximativ 18 000 grav răniți și bolnavi. „Medicii" germani răspîndeau intenționat printre prizonieri maladii infecțioase. Din cauza foamei și bolilor, numai în decurs de doi ani, 1941-1943, au pierit aproape 200 000 prizonieri sovietici.

În octombrie 1943, într-o cuvîntare rostită în fața șefilor superiori ai poliției și partidului fascist, Himmler declara: „Faptul că prizonierii de război mor cu zecile și sutele de mii, din cauza inaniției, provoacă regrete, deoarece prin aceasta se pierde forță de muncă; dar, analizînd acest fapt prin prisma generațiilor, nu trebuie să ne pară rău".

Cele văzute pe căile de acces spre Przemyśl și în interiorul orașului și-au găsit un dureros răsunet în inimile ostașilor de gardă și ale tuturor militarilor, provocînd un nou val de neîmpăcată ură față de dușman.

Inima bătrînului soldat

Cînd i s-a raportat că orașul Przemyśl a fost eliberat, generalului P.S. Ribalko nu i-a venit să creadă că operația s-a realizat

Pregătire de artilerie sovietică pe frontul polonez

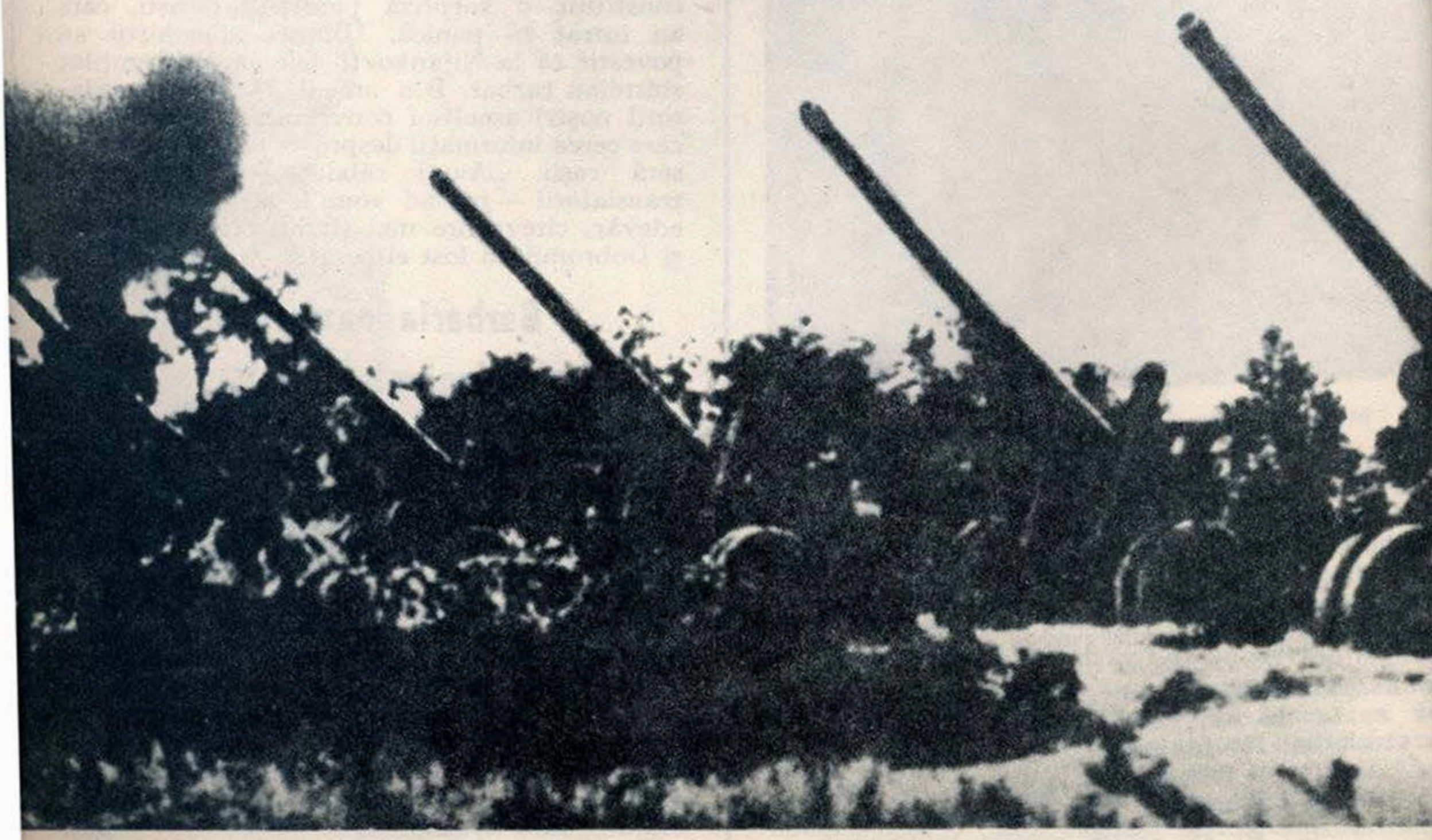

Liniile naziste cedează în fuga tancliștilor sovietici

atît de repede. S-ar fi putut întîmpla ca, în interiorul oraşului, să se fi angajat lupte de durată, gîndea el, iar comandanţii de brigăzi, siguri pe un succes rapid, să se fi grăbit să raporteze că oraşul a şi fost eliberat. De aceea, Pavel Semionovici a mai întîrziat un timp oarecare înainte de a raporta statului major al frontului acest eveniment îmbucurător.

În seara de 27 iulie, şeful de stat major al Corpului 6 tancuri de gardă m-a chemat la telefon şi mi-a transmis ordinul generalului V.V. Novikov să mă prezint imediat la comandamentul corpului, aflat la cîţiva kilometri Est de Przemyśl, în tîrgul Sedliska, într-o fortificaţie rămasă intactă. După ce i-am raportat comandantului de corp situaţia din oraş, am primit indicaţii privind acţiunile de luptă viitoare. Generalul era extrem de obosit şi părea bolnav. Dar prin întreaga sa atitudine mi-a dat să înţeleg că nu acceptă să fie compătimit; se străduia să arate vioi.

După semnalul atît de binecunoscut al postului de radio Moscova, a răsunat vocea crainicului, care a anunţat cît am înaintat şi ce anume am cucerit: „Trupele Frontului I ucrainean au forţat rîul San, au rupt apărarea inamicului şi, printr-o manevră de învăluire, executată de marile unităţi de tancuri, cavalerie şi infanterie, au cucerit oraşul şi fortăreaţa Przemyśl şi oraşul Jaroslaw — importante noduri de comunicaţii şi puternice puncte de sprijin în apărarea inamicului, care acopereau calea spre Krakow".

Ştirea ne-a înaripat, bineînţeles. M-am dus la şeful de stat major al corpului, colonelul Lebedev. El m-a sfătuit să-l sun imediat pe comandantul armatei şi să-i raportez situaţia din Przemyślul eliberat. Generalul Rîbalko a ascultat atent raportul meu, apoi mi-a mulţumit pentru executarea cu succes a misiunii de luptă. Mi-a mai spus că Vasili Vasilievici Novikov este bolnav şi are neapărată nevoie de odihnă, oricît de scurtă. Mi-a ordonat să-i ţin provizoriu locul.

Apoi, comandantul armatei a adăugat:

— Imediat vi se va trimite ordinul privind acţiunile viitoare ale corpului. Mîine la 05.00 trebuie să vă deplasaţi pe direcţia Kanczuga, Kolbuszowa, Baranow. La începerea marşului, îmi veţi raporta.

Către orele 23, ordinul generalului Rîbalko a sosit la corp. Împreună cu Lebedev, am pregătit dispoziţiile necesare comandanţilor de brigăzi şi proiectul ordinului pe corp. Noaptea, tîrziu, ne-am prezentat la generalul Novikov. Se plimba în jurul cortului său, adîncit în gînduri. După ce i-am raportat cele ordonate de comandantul armatei şi noua misiune de luptă a corpului, Vasili Vasilievici a citit documentele pe care le-am pregătit şi le-a semnat. Mi-a ordonat să fiu la Brigada 51 tancuri de gardă de la flancul stîng al corpului. De boală parcă uitase. Inima bătrînului soldat refuza odihna.

În româneşte de
Victor ILCENCO

OBIECTIVUL PRINCIPAL — ATACAREA GERMANIEI NAZISTE

FOREST C. POGUE

Al doilea război mondial va rămîne în memoria umanităţii ca un uriaş efort al popoarelor pentru nimicirea agresorilor fascişti, pentru salvgardarea civilizaţiei, perpetuarea valorilor etern umane, pentru triumful libertăţii şi dreptăţii.

Pentru înfrîngerea Axei, coaliţia antihitleristă a mobilizat un întreg contingent de mari comandanţi militari, formaţi pe cîmpurile de luptă sau la statele majore. Ei au fost fie maeştri ai strategiei pe plan mondial sau continental, capabili să planifice operaţii de mare anvergură, implicînd pe suprafeţe uriaşe sute de mii sau chiar milioane de ostaşi şi considerabile mijloace de luptă, fie comandanţi care au condus direct trupele pe teatrele de operaţii, comandanţi pe care, în limbaj obişnuit, îi numim „combatanţi" — modele ale capacităţii de conducere, îndrăzneliii şi impetuozităţii în acţiune. Comandanţi militari sovietici ca

Jukov, Konev sau Ciuikov, englezi — ca Montgomery sau Alexander, americani — ca Eisenhower, Bradley ori Patton şi-au legat numele de vestite bătălii ale războiului, fiind cunoscuţi de milioane şi milioane de oameni pe care îi pasionează istoria.

Dar cîţi dintre aceştia cunosc meritele mareşalului A. i. Antonov, şefùl Marelui Stat Major sovietic în anii celui de-al doilea război mondial, ori pe ale omologului său englez, generalul Alan Brooke? În aceeaşi situaţie se află şi generalul George C. Marshall, şeful statului major al armatei de uscat americane. Care a fost rolul său în cursul războiului, în

conducerea şi planificarea operaţiilor armatei americane, la contribuţia americană la victorie? Ca şef al statului major a organizat şi repartizat pe diverse teatre de război o gigantică armată de uscat (şi aeriană, întrucît cea mai mare parte a aviaţiei militare era pe atunci subordonată armatei de uscat) şi a fost unul din principalii consilieri militari ai preşedintelui Roosevelt. A participat la marile întruniri interaliate din cursul războiului (fie bilaterale, anglo-americane, fie trilaterale, americano-anglo-chineze sau americano-anglo-sovietice). Din postul său de comandă de la Washington, Marshall a dirijat, în concepţie, desfăşurare şi finalizare, toate marile operaţii militare în care au fost implicate

Undeva, în Anglia: parc de tancuri americane aşteptînd debarcarea în Normandia

forţele terestre ale ţării sale. Concomitent, potrivit normelor vieţii publice americane, a fost unul din principalii reprezentanţi ai forţelor armate în dialogul cu Congresul şi cu opinia publică.

Gloria l-a ocolit pe Marshall mai ales în momentul în care funcţia de comandant al forţelor aliate expediţionare din Europa a fost încredinţată generalului Eisenhower. Deşi rîvnea şi el la această înaltă funcţie, Marshall a renunţat în favoarea „concurentului" său. Mai tîrziu, în memoriile [1] pe care le-a publicat, Eisenhower a notat despre contracandidatul său: „Eram sigur pe atunci — aşa cum sînt sigur şi acum — că pe cîmpul de luptă ar fi dovedit aceleaşi calităţi excepţionale ca şi în complexele sarcini pe care le avea de îndeplinit la Washington".

După un studiu de 15 ani, istoricul militar american Forest C. Pogue a scris o biografie a lui Marshall, proiectată să apară în cinci volume. Dintre acestea au văzut lumina tiparului 3: Education of a General 1880-1939 (**Educaţia unui general**), Ordeal and Hope 1939-1942 (**Frămîntări şi speranţe**) şi Organizer of Victory 1943-1945 (**Organizatorul victoriei**). Pogue a mai publicat şi alte lucrări: The Meaning of Yalta (**Semnificaţia Ialtei**), The Supreme Command (**Comanda supremă**) etc. şi este coautor al mai multor volume. Pentru participarea în cel de-al doilea război mondial, în calitate de combatant, pe frontul din Europa, Pogue a fost distins cu decoraţii americane şi franceze.

Cel de-al treilea volum, din care extragem, într-o formă întrucîtva prescurtată, fragmentele de mai jos[3], descrie activitatea lui Marshall din ianuarie 1943 pînă la sfîrşitul războiului în Europa, reliefînd rolul generalului în conturarea deciziilor strategice americane şi relaţiile avute cu diferite personalităţi americane sau străine contemporane.

După război, Marshall a deţinut importante funcţii, printre care şi aceea de secretar al Departamentului de Stat şi cea de secretar al Apărării.

Căpitan Mihai E. IONESCU

Primus inter pares

Traversarea Rinului de către trupele americane, în martie 1945, l-a îndemnat pe primul ministru britanic Winston Churchill să trimită calde felicitări generalului Marshall pe care l-a denumit „adevăratul organizator al victoriei". Astfel, Churchill aducea un omagiu şefului de stat major care reuşise să ridice efectivele armatei de uscat americane (şi ale forţelor aeriene aparţinînd acestora) de la un total de mai puţin de 200 000 oameni în vara lui 1939 la peste 8 300 000 în 1945. Acelaşi succes îl înregistrase Marshall în înarmarea şi dotarea acestor forţe, în instruirea lor şi în alegerea unor comandanţi capabili pentru campaniile care aveau să se desfăşoare. Într-un anume sens, primul ministru britanic relua elogiile săptămînalului american *Time* care, la sfîrşitul lui 1943, îl declarase pe Marshall „bărbatul anului", atribuindu-i ca merit principal faptul că „înarmase Republica" [Statele Unite].

În cursul celui de-al doilea război mondial, Marshall nu numai că a numit personal (sau a contribuit personal la această numire) pe principalii comandanţi ai armatei de uscat americane şi ai forţelor aeriene depinzînd de trupele terestre, dar a jucat rolul principal în deliberările Comitetului mixt al şefilor de

[1] Magazin istoric, nr. 1-6/1974.

[3] Titlul, subtitlurile şi explicaţiile din parantezele drepte aparţin redacţiei Magazin istoric.

state majore americane şi în comitetul unificat al şefilor de state majore americane şi britanice. El a depus jurămînt ca şef al statului major al armatei de uscat americane exact în ziua în care Hitler a cotropit Polonia şi a rămas în acest post cîteva luni după capitularea Japoniei. În felul acesta, el a condus forţele terestre ale S.U.A. şi aviaţia lor de-a lungul celor mai dramatici şase ani din întreaga lor istorie. Ca reprezentant de frunte al Comitetului mixt al şefilor de state majore americane în relaţiile cu Congresul, cu presa, cu conducătorii industriei şi cu marele public, Marshall s-a bucurat de o influenţă mai mare decît orice alt şef de stat major american sau britanic. În Comitetul unificat al Aliaţilor a devenit limpede, după exprimarea unui istoric oficial englez, că el era *primus inter pares* (primul dintre cei de o seamă). În cadrul şedinţelor, el a fost principalul promotor american al strategiei debarcării peste Canalul Mînecii, strategie care a dus, în ultimă instanţă, la victoria aliaţilor occidentali în Europa.

Perioada 1943-1945 a marcat o creştere continuă a prestigiului său în faţa atît a preşedintelui Roosevelt, cît şi a primului ministru Churchill. Tot mai mult el a fost cel care a conceput şi redactat planurile strategice şi operative semnate de Roosevelt. La fiecare dintre conferinţele interaliate, el era americanul a cărui aprobare era cea mai apreciată de Churchill pentru orice decizie strategică.

De asemenea, în toţi aceşti ani, Marshall a dobîndit un respect fără margini din partea preşedintelui, a Congresului şi a opiniei publice americane, din cauza refuzului său categoric de a se lăsa antrenat într-o eventuală cursă spre Casa Albă [în ciuda ofertelor primite de la ambele partide din Statele Unite]... El a rezistat presiunilor de a pune prestigiul armatei terestre sau al Departamentului Apărării în slujba unor interese de partid. Într-o măsură uimitor de mare, generalul s-a dovedit în stare să împiedice pe adversarii lui Roosevelt de a învinui armata că se amestecă în problemele politice.

E drept că Marshall şi colaboratorii săi au fost aspru criticaţi pentru că nu au gîndit „politic" în legătură cu deciziile militare luate pe frontul din Europa. Dar atitudinea lor se datora nu numai distanţării faţă de aspectele politice, ci convingerii că asemenea probleme trebuie să fie rezolvate de conducătorii politici. Marshall, îndeosebi, susţinea că numai conducătorii politici se află în posesia

Artileria americană bombardează împrejurimile oraşului Saint Lô, unul din centrele rezistenţei hitleriste în Nordul Franţei

tuturor factorilor care afectează deciziile strategice cele mai importante şi considera că ei trebuie să se implice foarte strîns în hotărîrile care aduceau cu sine riscurile unor grave pierderi umane.

Cot la cot cu convingerea că liderii politici trebuie să ia deciziile politice privind forţele armate, se afla o altă convingere a lui Marshall, la fel de fermă şi anume că detaliile operaţiilor militare trebuie lăsate pe seama comandanţilor militari de pe cîmpul de luptă. El se abţinea să intervină direct în dirijarea operaţiilor şi era foarte satisfăcut de faptul că preşedintele Roosevelt [spre deosebire de Churchill] nu se amesteca nici el în astfel de probleme.

În relaţiile sale cu subalternii, Marshall adoptase o atitudine echilibrată: pe de o parte, socotea că, în calitatea lui de comandant, trebuia să aleagă oamenii cei mai potriviţi pentru posturile respective şi pe urmă să le acorde totală încredere, pe de altă parte, era gata să le dea o mînă de ajutor ori de cîte ori aprecia că aceasta devenise necesară. Adesea, un comandant confruntat cu o situaţie grea în sectorul său primea un mesaj reconfortant din partea şefului de stat major, care îi promitea că îl va susţine pe deplin, indiferent ce hotărîre va lua.

Tragedii şi deziluzii

Marshall a fost deosebit de bine inspirat atunci cînd a numit pe comandanţii diferitelor fronturi şi sectoare de fronturi. În selecţiile făcute, el s-a bazat pe anii cînd fusese profesor la Şcoala de infanterie de la Fort Benning, pe vastele sale cunoştinţe despre comandanţii americani din primul război mondial şi din perioada interbelică, precum şi pe rapoartele primite de la consilierii săi. Marshall a jucat un rol determinant în alegerea comandanţilor principali ai forţelor terestre şi aeriene americane în cel de-al doilea război mondial. El a recomandat reactivarea generalului Douglas MacArthur şi numirea lui în fruntea forţelor de uscat americane în Extremul Orient; tot el a propus trimiterea lui MacArthur în Australia, atunci cînd a devenit o certitudine că nu poate rămîne în Filipine; în sfîrşit, tot el l-a numit în calitate de comandant al forţelor armate americane din Pacificul de Sud-Vest.

Aproape imediat după atacul japonez asupra bazei navale de la Pearl Harbour, Marshall l-a convocat pe generalul Dwight Eisenhower la Washington, unde, cîteva luni mai tîrziu, l-a numit şeful Secţiei operaţii şi, înainte de sfîrşitul primăverii 1942, l-a trimis în Anglia în calitate de comandant şef al forţelor americane de pe acel teatru de război. Această funcţie a lui Eisenhower, ca şi calităţile lui, i-au adus numirea în postul de comandant suprem aliat pe teatrul de război mediteranean şi i-au deschis calea spre numirea în funcţia de comandant suprem [al forţelor anglo-americane în Vestul Europei]. Generalul Omar Bradley, un favorit al lui Marshall încă de pe vremea şcolii de la Fort Benning, a devenit general de divizie, apoi general de corp de armată, apoi consilier special al lui Eisenhower în Africa de Nord, apoi comandant de armată şi, în sfîrşit, comandant de grup de armate în Europa de Nord-Vest.

Marshall a mai contribuit la numirea şi avansarea în posturi de răspundere a multor alţi generali americani remarcabili ca: Courtney Hodges, Mark Clark, Walter Bedell Smith, William H. Simpson, L. Lawton Collins, Alexander Patch, Lucian Truscott şi Matthew B Ridgway...

În ultimii ani ai războiului, Marshall a trecut printr-o mare deziluzie personală şi printr-o mare tragedie personală. El nu a fost numit comandant suprem al forţelor aliate occidentale în cadrul debarcării în Normandia, post spre care tinsese întreaga sa carieră militară şi la care aspirase dintotdeauna. Puţin înainte de operaţia *Overlord*[1], fiul său adoptiv preferat a căzut pe cîmpul de luptă din Italia, dar, cel puţin după cum arată documentele, nici unul dintre aceste evenimente nu l-a demoralizat pe şeful de stat major al trupelor terestre americane, ba nici măcar nu i-a răpit timp şi preocupare...

Conştient de ceea ce însemna ducerea războiului şi de cît de mult costau succesele, Marshall nu a uitat niciodată că, în ultimă instanţă, preţul victoriei se plăteşte cu pierderi de vieţi omeneşti. Într-unul din ultimele sale interviuri din timpul războiului, el a declarat că avusese tot timpul grijă ca preşedintele Statelor Unite să fie ţinut la curent săptămînal cu pierderile înregistrate care, pe tablele sinoptice, se prezentau în grafice viu colorate. După părerea lui, era necesar să nu se uite nici o clipă sacrificiile, deoarece [pentru un comandant militar] este foarte lesne să se deprindă cu ele şi să devină insensibil la dimensiunile lor.

În serviciile pe care Marshall le-a adus ţării sale şi coaliţiei antihitleriste în cursul războiului întîlnim o împletire armonioasă a ostaşului cu cetăţeanul. El îşi dădea seama de importanţa carierei militare pe care o urmase începînd din primii ani ai secolului nostru, aşa cum îşi dădea seama de rolul pe care îl jucau forţele armate în apărarea ţării. Pe de altă parte însă Marshall era la fel de conştient de faptul că slujea Republica Statelor Unite ale Americii şi că trebuia să dea seama în faţa concetăţenilor săi de activitatea lui, atît în timp de pace cît şi în timp de război.

Poate doar spre sfîrşitul războiului de secesiune [1861-1865] s-au bucurat combatanţii de un prestigiu atît de mare în ochii opiniei publice ca acel pe care l-au avut forţele armate americane în 1945. Respectul ce li se arăta se datora nu numai faptelor lor de arme împotriva inamicului ci şi stării de spirit în care duceau războiul. Nici un comandant american nu a întruchipat mai bine acest spirit decît Marshall.

---

[1] Magazin istoric, nr. 3/1969.

PE FRONTUL DIN NORMANDIA

Feldmareşal Sir BERNARD LAW MONTGOMERY

Bernard Law Montgomery (1887-1976) este considerat cel mai ilustru dintre şefii armatei britanice în timpul celui de-al doilea război mondial. Titlul nobiliar acordat în 1946 — viconte de Alamein — celebra importanta victorie obţinută de Armata 8, aflată sub comanda sa, în bătălia împotriva trupelor germane şi italiene, la El Alamein, în Egipt, în perioada 23 octombrie-3 noiembrie 1942. Zdrobirea forţelor conduse de feldmareşalul german Erwin Rommel a permis înfăptuirea unei cotituri în situaţia militară şi politică din Nordul Africii. Gruparea de unităţi blindate şi motorizate „Afrika-Korps", din care naziştii încercaseră să facă un mit, a fost pusă pe fugă, după ce ajunsese, în vara anului 1942, la numai 200 kilometri de Suez. După aceea, de-a lungul a 3 000 km, Montgomery l-a urmărit pe Rommel în Libia şi, mai tîrziu, în Tunisia, unde ultimele forţe germano-italiene s-au predat la 12 mai 1943.

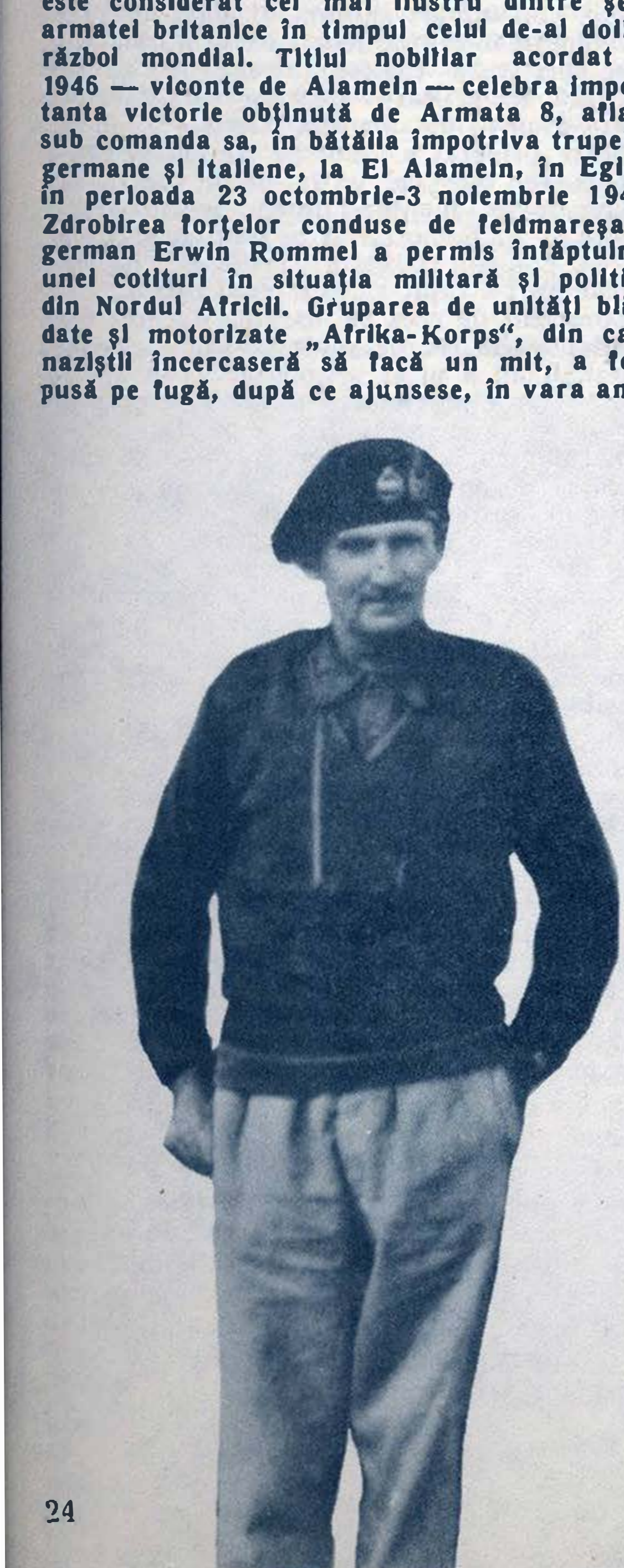

Între 10 iulie şi 17 august 1943, Armata 7 americană (general George Patton) şi Armata 8 britanică (Montgomery) au eliberat Sicilia. Apoi forţele aliate au făcut un „salt", la 3 septembrie 1943, în Calabria, iar la 9 septembrie au debarcat la Salerno. La 1 ianuarie 1944, Montgomery îl vizita, în Maroc, pe premierul Churchill, aflat acolo în convales-

cență. Curînd după aceea, Armata 8 căpăta un nou comandant, în timp ce Montgomery, luîndu-și un vibrant bun rămas de la oamenii săi, trecea la conducerea Grupului britanic de armate 21, care se pregătea, în Anglia, pentru operația „Overlord".

Din Normandia la Marea Baltică, a fost ultima etapă parcursă de trupele conduse de Montgomery, sub comanda generală a lui Eisenhower, din iunie 1944 și pînă în mai 1945. La 4 mai 1945, Montgomery primea la Lüneburg capitularea fără condiții a trupelor naziste din Nordul Germaniei, Olanda și Danemarca.

Montgomery a trecut și prin clipe amare în cariera sa. Între altele, majoritatea istoricilor

Ostași britanici asaltează o poziție inamică

militari consideră că el a conceput defectuos operația de la Arnhem (Olanda), desfășurată între 17 și 26 septembrie 1944, în care a pierit floarea forței de șoc aeropurtate a corpului expediționar aliat[1]. Montgomery nu a acceptat verdictul istoriografiei, scrîind că „bătălia de la Arnhem a fost un succes în proporție de 90%". Adevărul este că acțiunea a eșuat, ducînd la moarte numeroși ostași și ofițeri englezi, americani, canadieni și polonezi, precum și patrioți din rezistența olandeză (peste o treime din efectivele aliate angajate).

În ciuda unor astfel de episoade, nimeni nu-i contestă feldmareșalului meritele de strateg și tactician. În plus, Montgomery și-a dovedit nu arareori luciditatea politică. Într-o carte de profunde reflecții, Calea spre conducere, apărută în 1961, feldmareșalul britanic Montgomery observa: „Bătăliile se cîștigă mai întîi în inimile oamenilor". Și tot acolo trăgea concluzia: „Trebuie să găsim calea pentru ca statele cu ideologii și cu sisteme sociale diferite să poată trăi laolaltă în pace, fără să se amestece unele în viața altora".

Publicăm în continuare fragmente din amintirile feldmareșalului Montgomery, apărute la Londra în 1973 sub titlul El Alamein to the River Sangro. Normandy to the Baltic (De la El Alamein la rîul Sangro. Din Normandia la Marea Baltică).

Extrasele inserate se referă la ofensiva generală a armatelor aliate, pornită din capul de pod din Nordul Normandiei, la sfîrșitul lui iulie 1944. După debarcarea din 6 iunie, forțele anglo-americane au lărgit, treptat, capul de pod care în a doua jumătate a lunii iulie atinsese 100 km lățime și 50 km adîncime. La 25 iulie, trupele engleze și canadiene au primit misiunea să lichideze gruparea hitleristă din împrejurimile orașului Caen și să continue ofensiva spre Sena. Forțele americane trebuiau să execute lovitura principală de la Sud de Saint Lô, pentru a ocupa Peninsula Bretagne și principalele sale porturi. În etapa următoare, comandamentul aliat hotărîse să-și dirijeze forțele spre Nord-Est și, acționînd pe direcția Le Mans-Alençon, să zdrobească trupele dușmane și să atingă Sena. Coordonarea acțiunilor de luptă ale trupelor aliate, împărțite în Grupul 12 armate, condus de generalul american O. Bradley, și Grupul 21 armate, condus de Montgomery, a fost efectuată de feldmareșalul britanic. Bătălia hotărîtoare s-a dat în zona Mortain-Falaise și s-a soldat cu zdrobirea trupelor hitleriste.

Titlul, subtitlurile și explicațiile din parantezele drepte aparțin redacției Magazin istoric.

Odată cu lichidarea treptată a grupării încercuite la Mortain-Falaise și consolidarea armatelor aliate pe Sena a devenit clară amploarea înfrîngerii zdrobitoare suferite de trupele germane în Normandia.

Pierderile inamicului în efective ajungeau la aproape jumătate de milion de oameni; în mîinile noastre se aflau 210 000 prizonieri, iar numărul morților și răniților se cifra la circa 240 000. Pierderile în tehnică de luptă erau de asemenea serioase; am capturat sau distrus circa 3 500 tunuri și 1 500 tancuri, împreună cu o mare cantitate de mijloace de transport auto și hipo, precum și echipament de toate felurile. Am scos din luptă sau am pricinuit pierderi grele la 43 divizii inamice, fără a mai socoti unitățile izolate în porturile bretone și în insulele normande. Dintre comandanții de armată, corp sau divizie, 20 au fost uciși sau capturați și doi au fost răniți. Comandantul suprem al forțelor care luptau împotriva noastră a fost schimbat de două ori.

[1] Magazin istoric, nr. 1/1975.

Bătălia din Normandia s-a desfăşurat în deplină conformitate cu planul conceput înaintea debarcării, în ciuda unor dificultăţi inevitabile şi a unor insuccese de importanţă limitată, pe care le-au depăşit în cursul luptelor, pînă la dobîndirea, în ultimă instanţă, a unei victorii covîrşitoare. Proporţiile succesului nostru s-au dovedit, pînă la urmă, datorită strategiei defectuoase a inamicului, mult mai mari decît am putut prevedea. Intervenţia personală a lui Hitler în conducerea bătăliei ne-a creat neaşteptate avantaje pe care n-am ezitat să le folosim. El a refuzat să recurgă la singura soluţie raţională din punct de vedere militar, aflată încă la îndemîna germanilor la sfîrşitul lunii iulie: iniţierea unei retrageri către bariera naturală reprezentată de Sena, părăsind Nord-Vestul Franţei. În schimb, Hitler a luat decizia să dea o bătălie hotărîtoare între Sena şi Loara, comiţînd astfel o primă eroare fatală pentru întreaga desfăşurare a campaniei. Rezultatul a fost că Aliaţii au provocat inamicului pierderi considerabile în efective şi tehnică de luptă, cîştigînd o victorie care însemna sfîrşitul dominaţiei germane în Franţa.

Stabilind drept obiectiv o străpungere din capul de pod către flancul vestic, am decis ca premisă imobilizarea principalelor forţe inamice pe flancul estic.

Am obţinut acest rezultat prin păstrarea permanentă a iniţiativei şi prin lupte îndîrjite, care ne-au permis să extindem înaintarea noastră spre Vest şi să măcinăm forţele inamice pe întregul front al ofensivei aliate. Am opus o rezistenţă fermă şi echilibrată [în partea de Est a frontului] pînă în momentul cînd am putut trece la desăvîrşirea ruperii şi dezvoltarea succesului [pe direcţia Vest]. În tot acest timp, inamicul a fost silit să-şi consume rezervele picătură cu picătură, pentru a cîrpi cordonul cu ajutorul căruia încerca să ne izoleze în tufărişul normand. Am menţinut în permanenţă ameninţarea unui atac spre Pas de Calais, imobilizînd astfel forţe foarte importante ale duşmanului. Totodată, rezervele germane trimise spre Normandia au trebuit să treacă printre „ochiurile" unei puternice acţiuni a forţelor aeriene aliate, să recurgă la rute ocolite şi nesigure, urmare a operaţiunii de bombardare a şoselelor şi căilor ferate din Europa Apuseană, care afecta în mod special trecerile peste Fluviile Sena şi Loara.

Z + 90 = 75

Pregătirea trecerii la ofensivă [pe întregul front] a suferit întîrzieri considerabile. Unul din motivele principale a fost starea vremii, condiţiile atmosferice defavorabile. Nu a putut fi respectat graficul activităţilor în sectorul de debarcare, sosirea trupelor şi a materialelor nu s-a făcut la timpul prevăzut, acţiunea forţelor aeriene a întîmpinat, de asemenea, dificultăţi meteorologice. Calitatea superioară a diviziilor din rezerva inamicului, îmbinată cu natura terenului, ideală pentru defensivă, au reprezentat un alt factor de dificultate. Trebuie să mai amintim că, la începutul lunii iulie, diviziile aliate debarcate în primul şi al doilea eşalon resimţeau acut oboseala. Cu toate acestea, nu exista posibilitatea de a le înlocui. Ne-am lovit şi de alte greutăţi. Astfel, lărgirea capului de pod la Sud-Est de Caen s-a dovedit o sarcină anevoioasă. Încă de la alcătuirea planului acţiunii, reprezentanţii forţelor aeriene au insistat să avansăm cît mai rapid, pentru a pune stăpînire pe terenuri potrivite de aterizare. M-am angajat să îndeplinesc această cerinţă îndată ce condiţiile o vor permite. Pînă la urmă s-a dovedit că satisfacerea pretenţiei menţionate implica modificarea întregii strategii a bătăliei. Nu eram însă în măsură să fac acest lucru. Forţele aeriene aliate izbutiseră să-şi asigure o mare superioritate în spaţiul de zbor al capului de pod, furnizîndu-ne un sprijin excelent. Trebuie să reamintesc că reuşita planului nostru cerea atragerea rezervelor inamicului către flancul nostru stîng [de Est]. Această manevră a fost realizată atît de consecvent încît, cu toate eforturile, nu mai puteam, în acelaşi timp, să avansăm rapid tocmai în sectorul considerat acum de inamic drept cel mai vital.

Este adevărat că, la un moment dat, după ce am pus stăpînire pe capul de pod au început să apară critici în presă, pe ambele ţărmuri ale Atlanticului. Se vorbea despre „primejdia unui impas în Normandia". Unii considerau că înaintăm prea încet şi prevesteau un eşec al operaţiilor noastre de desăvîrşire a ruperii şi de dezvoltare a ofensivei din capul de pod. A existat, realmente, o fază în care mersul operaţiilor a fost mai lent decît am fi dorit. Cu toate acestea am reuşit să traversăm Sena la 75 zile după debarcare, deşi termenul pe care îl calculasem iniţial era de 90 zile (Z[1] + 90).

Cînd am trecut, în sfîrşit, la înaintarea în adîncime, desfăşurarea a fost irezistibilă. Iniţial, intenţia mea era să-l împing pe inamic spre Sena, blocînd între timp, cu toată viteza posibilă, căile sale de retragere spre Paris şi Orléans. Nu pusesem însă la socoteală faptul că Hitler o va face pe generalul... Cînd mi-am dat seama că germanii încercau să se retragă concentrîndu-se în direcţia Avranches, am ordonat o manevră de încercuire prin Falaise şi Argentan.

N-a fost prea uşor să blocăm coridorul Falaise-Argentan şi o parte din trupele duşmane au reuşit să scape. Germanii au opus o rezistenţă disperată atunci cînd şi-au dat seama că acest „gît de pungă" era vital pentru retragerea lor. Manevra Aliaţilor a fost îngreunată şi de numărul relativ redus al căilor de acces, astfel încît am fost siliţi să ne deplasăm de-a curmezişul principalelor axe rutiere. Traficul era supraîncărcat şi dificultăţile s-au agravat, atunci cînd, retrăgîndu-se, inamicul a abandonat în dezordine — peste tot — o mare cantitate de mijloace de transport şi de echipament.

După închiderea încercuirii de la Mortain-Falaise s-a pus problema dizlocării cît mai grabnice a armatelor britanice şi canadiene

[1] Ziua Z — data debarcării anglo-americane în Normandia (6 iunie 1944).

pe poziţiile de pe Sena. Aceasta s-a dovedit o sarcină mult mai anevoioasă decît părea la prima vedere. A fost necesară reorientarea direcţiilor de mişcare a unităţilor care fuseseră îndreptate concentric spre zona Falaise. Marşul acestor formaţiuni spre Est şi Nord-Est, către Sena, a implicat inevitabila congestionare şi blocare a unor drumuri avariate, minate şi presărate cu vehicule părăsite în retragere de inamic. Totodată, înaintarea noastră se lovea de rezistenţa unor unităţi germane care nu fuseseră antrenate în încercuire şi care îşi menţineau capacitatea de a se retrage prin lupte.

Aviaţia aliată şi-a asigurat o deplină supremaţie în spaţiul aerian al bătăliei în aşa fel încit, în cele din urmă, inamicul s-a găsit în situaţia de a fi, practic, imobilizat în tot timpul zilei. Acţiunea aviaţiei, în special deasupra Senei şi Loarei, a izolat zona de bătălie din Normandia şi a stînjenit în mare măsură eforturile duşmanului de a aduce întăriri în oameni şi materiale. Rezultatele ofensivei aviaţiei de bombardament strategic s-au făcut, de asemenea, simţite în decursul bătăliei. Lipsa de carburanţi a redus mobilitatea inamicului şi a creat dificultăţi suplimentare Înaltului comandament german. Trebuie menţionat că, în afara rolului îndeplinit de forţele aeriene tactice, care au sprijinit direct operaţiile trupelor de uscat, bombardierele grele au intervenit şi ele în zona cîmpului de luptă cu rezultate zdrobitoare.

Principalele probleme tehnico-materiale şi administrative ale bătăliei din Normandia au izvorît din situaţia meteorologică nefavorabilă, care a făcut ca tonajul materialelor debarcate pe litoral să fie cu 25 la sută inferior celui planificat. Instalaţiile principale de întreţinere tehnică şi reparaţii nu au putut fi aduse rapid de pe plaje în zonele corespunzătoare ale capului de pod. S-a adăugat, ca element de dificultate, supraaglomerarea traficului pe teritoriul capului de pod. La toate aceste greutăţi s-a adăugat trecerea bruscă de la operaţiile intensive pe distanţe relativ mici la bătălii rapide de manevră, extinse pînă la Sena şi dincolo de ea.

Un vehicul la 4 secunde

Iniţial, armatele au fost aprovizionate din depozitele improvizate pe plaje. Dar, în interval de 50 zile, a fost organizată o vastă şi complexă zonă de asigurare a serviciilor, care a intrat în acţiune în spatele frontului. Dezvoltarea acestei activităţi poate fi ilustrată prin următoarea comparaţie: în sectorul britanic, în ziua debarcării au fost aduse 8 900 vehicule şi 1 900 tone de material; la cincizeci de zile după debarcare, zona de asigurare a serviciilor manipula, pe teritoriul capului de pod, 153 000 vehicule, 689 000 tone de material şi 68 000 tone produse petroliere pentru operaţiile la care participau 631 000 oameni.

Asigurarea tehnico-materială a avut de suferit din cauză că nu dispuneam de suficiente ambarcaţiuni corespunzătoare. Locuri-

Montgomery şi cei doi clini ai săi, Hitler şi Rommel

le de ancorare — cu excepţia celor pentru navele de pescaj mic — se aflau la o oarecare distanţă de ţărm. Dificultăţile de transport naval s-au accentuat în condiţiile de furtună pe mare, cînd ambarcaţiunile speciale de tip „Rinocer" s-au dovedit ineficiente.

Furtuna din 19-22 iunie a provocat o foarte gravă dezorganizare a graficului serviciilor noastre de pe plaje. Aproximativ opt sute de ambarcaţiuni de toate tipurile au fost avariate sau au eşuat, iar „porturile artificiale" cunoscute sub numele de *Mulberry* (Dud), care serveau ca locuri de ancorare, au fost de asemenea greu afectate. Descărcarea a trebuit să fie întreruptă — cu excepţia unor operaţii foarte limitate — la adăpostul digurilor spărgătoare de valuri botezate *Gooseberry* (Agrişă), instalate tot cu prilejul debarcării. Pierderile cauzate de furtună au însemnat pentru noi neprimirea la timp a circa 20 000 vehicule şi 140 000 tone de provizii.

„Portul artificial" din zona de debarcare *Omaha* a fost atît de grav avariat încît a trebuit să fie abandonat. Rolul său a fost preluat, cu multă operativitate, de un alt „port artificial" instalat la Arromanches.

Aglomerarea transporturilor în spaţiul limitat al capului de pod a fost imensă. La unul din punctele de control, se înregistra trecerea zilnică a 18 836 vehicule, într-un ritm de 785 vehicule pe oră sau de unul la fiecare 4 secunde. Întreţinerea drumurilor, îndrumarea traficului, construirea de ramificaţii pentru transport au devenit preocupări de prim plan.

Fluxul transporturilor de muniţii s-a resimţit la rîndul său ca urmare a greutăţilor întîmpinate la descărcarea navelor. Această

(Continuare în p. 42)

DE LA REZISTENŢĂ LA VICTORIA FINALĂ

În timp ce Philippe Pétain, mareşal al Franţei, şeful ultimului guvern al celei de-a III-a republici, anunţa la radio concetăţenilor săi că solicită armistiţiu Germaniei hitleriste („... m-am adresat în această noapte, de 17 iunie 1940, inamicului, spre a-i întreba dacă este gata să căutăm împreună, ca între soldaţi, mijloacele de a pune capăt ostilităţilor..."), cel mai proaspăt general al armatei franceze (numit la 11 mai), în vîrstă de 50 ani, sosea pe neaşteptate, incognito, pe un aeroport militar londonez.

A doua zi, 18 iunie 1940, lumea întreagă avea să-i cunoască numele, după ce de la microfoanele posturilor de radio britanice (BBC) se adresase bărbaţilor şi femeilor din Franţa, spunîndu-le, în cea mai teribilă clipă a patriei lor, că „nimic nu este pierdut pentru Franţa".

„Eu, generalul de Gaulle[1], aflat în prezent la Londra, invit pe ofiţerii şi soldaţii francezi cu arme sau fără arme, care se găsesc pe teritoriul britanic sau care se vor afla aici, invit pe inginerii şi muncitorii specializaţi din industriile de armament, care se găsesc pe teritoriul britanic sau care se vor afla aici, să se pună în legătură cu mine. Orice s-ar întîmpla, flacăra Rezistenţei franceze nu trebuie să se stingă şi nu se va stinge. Mîine, ca şi astăzi, vă voi vorbi de la Radio Londra".

La 19 iunie, presa franceză publica următorul comunicat al Ministerului de Interne

[1] Despre viaţa şi moartea generalului de Gaulle, revista noastră a scris în numerele 4, 9/1967, 1, 4/1968, 1/1971, 2, 3/1973, 10/1979.

petainist: „Generalul de Gaulle, care a luat cuvîntul la Radio Londra, nu face parte din guvern şi nu are aici o calitate pentru a face comunicări publicului. El a fost rechemat de la Londra, primind ordinul de a reveni în Franţa şi de a se pune la dispoziţia şefilor săi. Declaraţiile sale trebuie privite ca neavenite". Istoria le-a privit însă altfel, ca începutul epocii Rezistenţei antifasciste a poporului francez. Timp de patru ani, această Rezistenţă a demonstrat omenirii că „nimic nu este pierdut pentru Franţa". Şi-au unit

22 noiembrie 1944: trupele franceze pătrund în Strasbourg

lupta, în acel imens cortegiu al armatei din umbră, partizani ai generalului de Gaulle şi socialişti, comunişti şi catolici, soldaţi aflaţi în Anglia şi ofiţeri din Africa de Nord, intelectuali şi ţărani, proletari şi burghezi, toţi cei pentru care libertatea patriei devenise primul ţel al vieţii. Mulţi, foarte mulţi şi-au sacrificat viaţa în slujba acestui ţel. După 18 iunie 1940, generalul de Gaulle s-a aflat în toată această perioadă în fruntea a ceea ce s-a numit Franţa Liberă.

Între cei mai apropiaţi şi apreciaţi colaboratori ai generalului de Gaulle, pe care am avut onoarea de a-i cunoaşte, André Malraux ocupa un loc aparte, ceea ce se exprima în însuşi faptul că la toate reuniunile guvernului, ca şi la primirile oficiale din perioada celei de-a V-a republici, el se aşeza imediat după preşedinte şi primul ministru. În zilele vizitei preşedintelui de Gaulle în România, pentru al cărui popor şi conducător nutrea o stimă deosebită, în mai 1968, André Malraux îmi citea o pagină din antimemoriile sale, în care surprindea cu o profundă exactitate una din trăsăturile personalităţii lui de Gaulle, care s-a evidenţiat în timpul războiului. „După hotărîrea sa de la 18 iunie, speranţa a păstrat pentru general un accent tragic. S-ar putea ca Franţa să i se fi părut odinioară generalului un fel de «prinţesă din poveste». Eu sînt totuşi convins că el se considera mai puţin legat de Franţa de la Austerlitz decît de Franţa agonizîndă din 1940, de Franţa somnambulă, căreia avea să-i regăsească mîine unitatea. A căutat întotdeauna să aibă timpul de partea sa sau mai degrabă să fie el aliatul timpului, în măsura în care timpul putea contribui la succesul proiectelor sale — şi aceasta mai puţin ca militar, cît mai degrabă ca un agricultor. De aici certitudinea că o hotărîre nu trebuie să fie amînată. De Gaulle era convins că decizia istorică este inseparabilă de momentul în care ea a fost adoptată. Un dialog cu generalul Juin exprimă o asemenea concepţie.

— Dacă aţi fi aşteptat, îi spunea acesta, am fi dispus de şanse mai bune.

— Da, i-a răspuns de Gaulle. Noi, da. Dar nu Franţa. Viitorul ţine prea mult".

Malraux îmi amintea că generalul de Gaulle îi citase odinioară un proverb arab, a cărui semnificaţie explică neclintirea cu care a condus Rezistenţa pînă la victoria finală: „Dacă duşmanul te jigneşte, aşează-te în faţa porţii tale; îi vei vedea trecînd cadavrul".

Mai întîi la Londra, apoi în Africa de Nord, din nou în Anglia şi, după debarcarea de la 6 iunie 1944, pe solul natal, generalul de Gaulle a preluat dificila misiune de reconstituire a armatei franceze: de la primele formaţiuni, reorganizate şi trecute în revistă la Londra, la 14 iulie 1940, de la cele care, în Camerun, tot în vara lui 1940, intrau în luptă, ca divizia Leclerc, pînă la marile unităţi franceze care au participat la debarcarea în Normandia, la eliberarea Parisului şi a celei mai mari părţi din teritoriul naţional, pînă la înfrîngerea Wehrmachtului în inima Germaniei.

Pentru a reconstitui acest lung şi atît de dureros drum al victoriei, început acum patru decenii, apelez la înseşi cuvintele lui de Gaulle[1]: „Războiul a început extrem de prost. Trebuie deci ca el să continue. Există pentru aceasta destul spaţiu în lumea întreagă. Dacă trăiesc, mă voi bate, acolo unde va trebui, atît timp cît va trebui, pînă cînd duşmanul

[1] De aproape un deceniu, Institutul Charles de Gaulle din Strasbourg şi-a consacrat cercetările valorificării operei celui care, ca şef al Franţei Libere şi al Guvernului provizoriu de după război, ca iniţiator şi preşedinte al celei de-a V-a Republici, şi-a asigurat dreptul de a fi înscris în istoria ţării sale, în Panteonul naţiunii franceze. Recent, institutul a publicat lucrarea *Les conditions de l'indépendance nationale dans le monde moderne*, în care figurează comunicările dr. N. Fotino, *Principiul independenţei naţionale şi politica externă a României*, şi colonelului dr. Traian Grozea, *Consideraţii privind apărarea patriei de către întregul popor al României*.

va fi învins şi spălată ruşinea naţională" (12 mai 1940). „Ce urmărim? Mai întîi să luptăm pentru a contribui la înfrîngerea duşmanului. Noi înţelegem că a-l învinge nu înseamnă pur şi simplu a-l alunga de pe teritoriul nostru, ci a nimici cu totul Germania nazistă. Şi această victorie, o asemenea victorie sigură, noi, armata francezilor liberi, dorim să fie, pe cît cu putinţă, o victorie franceză" (29 noiembrie 1940). „În plin dezastru am fost învestit, la rîndul meu, cu acea autoritate supremă, mai întîi de către francezii care nu renunţaseră să lupte, apoi, pe măsura desfăşurării evenimentelor, de către întregul popor şi, în fine, după ce am biruit numeroase dificultăţi şi obstacole, de către toate guvernele lumii. Datorită acestei autorităţi supreme, am putut conduce ţara la salvarea sa. La ieşirea din prăpastie, am văzut astfel Franţa renăscînd într-adevăr ca un stat independent şi victorios, stăpînă pe teritoriul său şi primind, împreună cu Rusia, America şi Anglia, capitularea Reichului" (mai 1958).

Momentelor care au dus la capitularea Germaniei hitleriste generalul de Gaulle — de la a cărui moarte se vor împlini în luna noiembrie zece ani — le-a consacrat cîteva pagini în memoriile sale de război (din care un prim volum a apărut acum cîţiva ani la Editura Politică), pagini pe care revista noastră le publică acum[1], cînd se împlinesc 35 ani de la istorica victorie a popoarelor asupra fascismului şi cînd naţiunile lumii cer, mai mult ca oricînd, să se ţină seama de lecţiile istoriei şi să se facă totul pentru apărarea independenţei şi suveranităţii naţionale, a păcii şi colaborării în lume.

P.C.

Cursa pentru Stuttgart

CHARLES DE GAULLE

Deşi urmăresc cu toată atenţia evoluţia evenimentelor de pe Atlantic, din Alpi şi din Indochina, mai mult ca orice mă obsedează ceea ce se petrece în Germania. Într-adevăr, soarta acolo se hotărăşte. Şi, apoi, operaţiile diferitelor armate aliate pe pămîntul german, obiectivele lor, direcţiile în care se îndreaptă, limitele sectoarelor lor creează treptat situaţii de fapt împlinite, care, practic, vor influenţa ceea ce va urma armistiţiului. Este sarcina mea să acţionez în aşa fel încît partea armatei franceze, dimensiunea relativă a succeselor ei, întinderea teritoriului pe care va fi izbutit să-l cucerească să fie îndeajuns de ample pentru ca Franţa să se afirme în dezbaterile şi deciziile care vor veni după ostilităţi. Ca nimeni să nu rămînă în necunoştinţă de cauză, proclam toate acestea la 2 aprilie [1945].

Or, în concepţia comandamentului aliat, evident orientată de Washington, forţele americane sînt acelea care trebuie să ia în seama lor aproape totalitatea acţiunii în această ultimă fază a luptelor. Ordinele marelui cartier încredinţează numai americanilor sarcina de a ocupa regiunea Ruhr, regiune importantă între toate, de a continua apoi să înainteze, pe de o parte spre Elba, pe de altă parte spre Dunăre, pentru a cuprinde întregul trup al Germaniei, în sfîrşit de a lua contact, în apropiere de Berlin, de Praga şi de Viena, cu trupele sovietice. Britanicii vor fi lăsaţi să se consacre coastei Mării Nordului. Cît despre francezi, s-a încercat mai întîi să fie fixaţi pe malul stîng al Rinului. Cum între timp au găsit totuşi mijlocul de a trece fluviul, se va căuta ca ei să se depărteze cît mai puţin de malul lui.

În timp ce grupul de armate al generalului [american] Bradley încercuieşte în bazinul Ruhr forţele germane ale feldmareşalului Model şi le obligă să capituleze, apoi trece Fluviul Weser, în inima Reichului, cel al generalului [american] Devers înaintează la Sud de rîul Main. Dar Devers, în loc să se îndrepte şi el spre Est, tinde mereu să se deplaseze spre Sud. Dacă francezii lasă lucrurile să meargă astfel mai departe, această deviere va avea drept consecinţă că armata [generalului american] Patch va fi împinsă peste armata [generalului francez] de Lattre, blocînd-o foarte aproape de Rin şi limitînd la cîteva fîşii din regiunea Baden teritoriul german ocupat de noi. În cazul de faţă, operaţiunile militare au o înrîurire directă asupra domeniului politic. De aceea am şi precizat lui de Lattre, încă înainte ca trupele lui să fi început trecerea Rinului, că acţiunea armatei pe care o comandă trebuie să slujească interesul naţional. Am convenit, că în orice caz, Armata 1 [franceză] va trebui să ocupe Stuttgartul. Într-adevăr, capitala Wiirttembergului va fi pentru trupele noastre poarta deschisă către Dunăre, Bavaria, Austria. În plus, a o avea în posesia noastră va constitui un gaj important spre ţelurile noastre cu privire la zona de ocupaţie franceză.

[1] Titlul, subtitlurile şi textele din parantezele drepte aparţin redacţiei Magazin istoric.

26 august 1944: intrarea triumfală în Parisul eliberat

Dar inamicul ne dă de furcă. Armata 19 germană ține piept cu energie în masivul Pădurea Neagră. Către această aspră regiune, și nu spre Stuttgart, se îndreaptă efortul forțelor franceze în cursul primelor două săptămîni din aprilie. Dar înainte de a trece rîul Neckar și de a goni spre Dunăre, de Lattre consideră că trebuie să-și regrupeze armata în Pădurea Neagră și să curețe de germani această fortăreață naturală. Dar Stuttgartul rămîne în mîinile inamicului. Acum e urgent să pună mîna pe acest oraș. La 15 aprilie îi aduc din nou la cunoștință comandantului Armatei 1 că guvernul [de la Paris] așteaptă ca ea să ocupe Stuttgartul.

A doua zi, generalul Devers adresează grupului său de armate niște „instrucțiuni" în sens contrar. Armata 7 americană, pînă atunci angajată mai la Nord, urmează să ocupe Stuttgartul, apoi urcînd pe cursul Neckarului, să atingă frontiera elvețiană în apropiere de Schaffhausen. Francezii se vor mărgini să curețe Pădurea Neagră și se vor afla astfel izolați de toate drumurile care ar putea să-i ducă mai la Est. „Trebuie să vă pun în gardă împotriva unei înaintări premature a Armatei 1 franceze", scrie Devers lui de Lattre.

Acesta din urmă își dă seama că e necesar să schimbe direcția și dă dispoziții în acest sens Corpului 2. La 20 aprilie, tancurile franceze pătrund în Stuttgart, oraș mare, unde 600 000 locuitori așteaptă în tăcere în mijlocul ruinelor. În timp ce această parte a armatei mărșăluiește rapid spre Est, o alta înaintează drept spre Sud.

Într-adevăr, în timp ce ocupă pe Neckar și pe Dunăre obiectivele pe care i le-am indicat, generalul de Lattre nu vrea să lase în urma lui forțe inamice încă primejdioase. În alte timpuri, scindarea alor noștri în scopul de a acționa pe două axe diferite, unii către Est, alții către Sud, ar fi comportat mari riscuri. Dar inamicul a ajuns la un asemenea grad de dezorganizare, încît orice se întreprinde împotriva lui se rezolvă cu bine. Raportul pe care [de Lattre] mi-l adresează la 21 aprilie este un buletin de victorie. El scrie: „Succes deplin al operațiilor întreprinse de cincisprezece zile în Württemberg, în Pădurea Neagră și în regiunea Baden. Dunărea a fost trecută pe mai mult de 60 kilometri în aval de Donauschingen. Am intrat în Stuttgart prin Sud, încheind încercuirea unor forțe inamice importante. În Cîmpia Baden, [localitățile] Alt-Breisach și Freiburg au căzut în mîinile noastre. Încercuirea Pădurii Negre s-a încheiat".

Totuși Armata 1 nu reușește decît o săptămînă mai tîrziu să termine cu Armata 19 germană. La capătul lunii aprilie, trupele franceze nu mai întîmpină rezistență organizată. De cînd au trecut Rinul, 110 000 prizonieri au căzut în mîinile lor. Pînă la sfîrșitul ostilităților, în fiecare zi alte mii li se vor preda.

Naufragiul Germaniei naziste

Dar în cadrul coaliției, trandafirii gloriei nu pot fi fără spini. După cum ne și așteptăm, comandamentul interaliat se opune prezenței trupelor noastre la Stuttgart. La 28 aprilie, generalul Devers amintește Armatei 1 că orașul nu se află în zona ei și că acest centru de comunicații este necesar Armatei 7 americane. La 24 aprilie, Devers ordonă formal lui de Lattre să-l evacueze. De Lattre îmi raportează și eu îi comunic că nu s-a schimbat nimic din ceea ce am hotărît. „Vă dau dispoziția de a menține o garnizoană franceză la Stuttgart, precizează telegrama mea, și de a constitui acolo, deîndată, o administrație militară... La eventualele observații ale americanilor, veți răspunde că ordinele guvernului dv. sînt de a păstra și de a administra teritoriile cucerite de trupele dv. pînă ce zona de ocupație franceză va fi fost fixată prin acord de guvernele interesate". De Lattre răspunde deci lui Devers că problema îi depășește pe amîndoi, căci este de competența guvernelor. Fără să se opună trecerii prin Stuttgart a coloanelor și convoaielor aliate, el menține în oraș garnizoana pe care a instalat-o, cu generalul Chevillon ca guvernator militar.

Controversa trece atunci la un nivel mai înalt, pierzînd însă din ascuțime. Generalul Eisenhower îmi adresează la 28 aprilie o scrisoare resemnată. Fără îndoială, intervenind din rațiuni politice în indicațiile cu caracter strategic, guvernul meu violează, după părerea lui, acordurile încheiate cu privire la reînarmarea forțelor franceze. Totuși admite că „nu are, în ceea ce îl privește, nimic altceva de făcut decît să accepte situația. deoarece respinge ideea de a suspenda aprovizionarea Armatei 1 franceze de către serviciile lui și, personal, nu vrea să facă nimic care ar putea altera spiritul exemplar de cooperare în luptă al forțelor franceze și americane".

Bravo! Răspund amabil comandantului suprem că „dificultatea de care ne-am lovit acum provine dintr-o situație de care nu este deloc răspunzător și care constă în lipsa unei înțelegeri între guvernele american și britanic pe de o parte, și guvernul francez pe de altă parte, în ceea ce privește politica de război în general și ocuparea teritoriilor germane în special". La 2 mai, Eisenhower îmi scrie „că înțelege poziția mea și este bucuros să constate că, la rîndul meu, o înțeleg pe a lui". Primesc din partea președintelui Truman — la Casa Albă de trei săptămîni [după moartea lui Roosevelt] — un mesaj plin de iritare și îi comunic că „problemele care interesează Franța atît de îndeaproape, ca ocuparea teritoriului german, trebuie discutate cu ea, ceea ce, din nefericire, nu a fost cazul". Francezii rămîn la Stuttgart.

La sfîrșitul lui aprilie, Bradley ajunge la Elba și stabilește în regiunea Torgau contactul cu trupele [mareșalului sovietic] Jukov, care desăvîrșesc cucerirea Berlinului. La Nord, Montgomery ocupă Hamburgul, apoi, la începutul lui mai, Kiel și Lübeck. în imediata apropiere a [mareșalului sovietic] Rokossovski, pe teatrul de război din Prusia. Au pierdut astfel legătura cu Reichul forțele germane de ocupație din Danemarca, ca și cele care, sub ordinele lui Blaskowitz, s-au menținut în Olanda. La Sud, trei armate aliate înaintează spre fortăreața Alpilor bavarezi și austriaci, unde inamicul ar putea ține piept: Patton pătrunde în Cehoslovacia. unde ocupă Plzen, iar în Austria ajunge la Linz, foarte aproape de rușii [mareșalului sovietic] Tolbuhin, care au cucerit și au depășit Viena; Patch pune mîna pe Miinchen și înaintează pînă la Innsbruck; de Lattre aruncă asupra Tirolului unitățile lui blindate și diviziile lui marocane. În Vorarlberg, avangărzile franceze întîlnesc Armata 24 germană, nouă în ordinea de luptă, dar alcătuită dintr-o sumedenie de rămășițe și al cărui șef, generalul Schmidt, se predă imediat. La 6 mai drapelul francez flutură deasupra trecătorii Arlberg. Între timp, divizia Leclerc, revenită în grabă din Vest și pusă din nou în fruntea armatei lui Patch, a ajuns la Berchtesgaden.

În românește de
Florica ȘELMARU

PLANSELE NOASTRE

① Un valoros exemplar de arhitectură al Renașterii tîrzii construit pe Insula Hvar (R.S.F. Iugoslavia). În dreapta sus, inițială dintr-un manuscris medieval croat **(Prilej pentru o puternică afirmare a istoriografiei românești,** p. 33)

②③ Din suita de portrete ale voievozilor din Țara Românească și Moldova realizată de pictorul Constantin Petrache din București: Mircea cel Bătrîn, Roman I, Ștefan I, Alexandru cel Bun, Mihail I, Dan II, Radu II Praznaglava, Alexandru Aldea **(Țările române în lumea europeană a veacului XIV,** p.53)

④ Piese dintr-un tezaur găsit pe teritoriul țării noastre, la Apahida, județul Cluj **(Prilej pentru o puternică afirmare a istoriografiei românești,** p. 33)

Mircea cel Bătrin

Roman I

Mihail I

Dan II

Ștefan I

Alexandru cel Bun

Radu II Praznaglava

Alexandru Aldea

Convorbire cu MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice

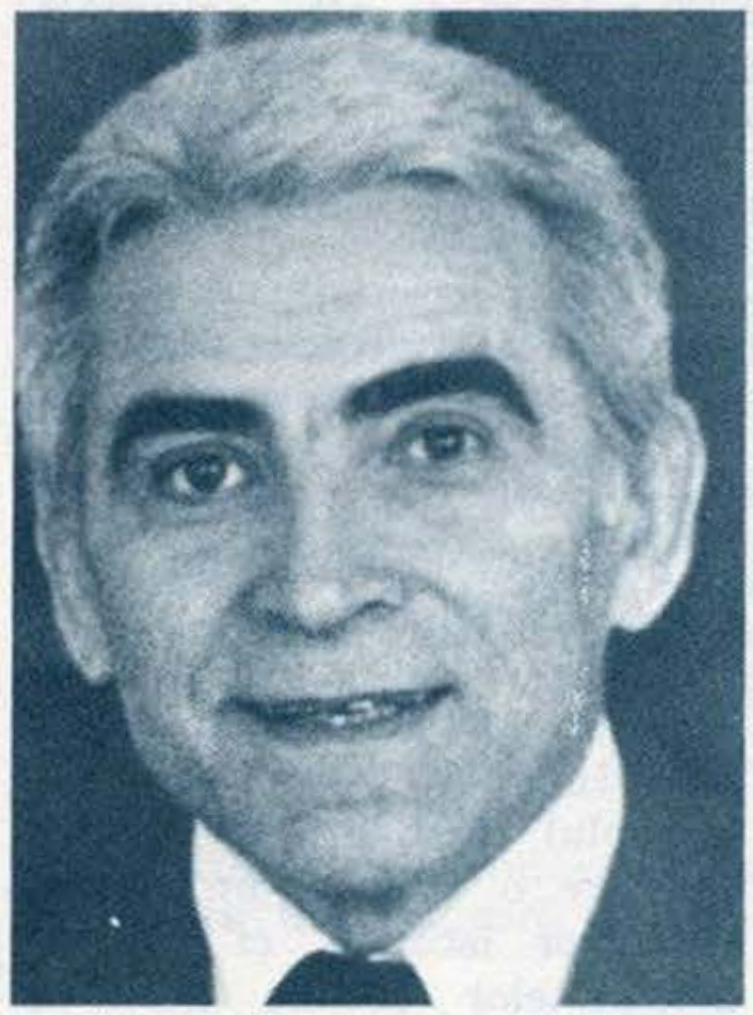

Prilej pentru o puternică afirmare a istoriografiei românești

Moment de seamă în activitatea istoricilor din lumea întreagă, prilej de largă dezbatere și de contacte științifice multilaterale, cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice ce va avea loc la București se anunță ca un eveniment remarcabil pentru istoriografia mondială. O asemenea reuniune științifică necesită, desigur, o pregătire atentă și competentă, care trebuie să cuprindă atît problemele științifice cît și pe cele de organizare. Pentru a ține la curent, în continuare[1], cititorii Magazinului istoric **despre această vastă activitate, l-am solicitat pe prof. dr. doc. Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice.**

În calitate de președinte al Comitetului român de organizare a importantei reuniuni din capitala românească, spuneți-ne ce reprezintă, după părerea dv., în ansamblul și dezvoltarea științelor istorice, al XV-lea Congres internațional de la București?

— Congresele mondiale de științe istorice reprezintă prilejuri adecvate de întîlnire a istoricilor din întreaga lume, prilejuri de utile confruntări de opinii și sînt considerate, pe drept cuvînt, cele mai însemnate manifestări științifice din domeniul istoriografiei.

De la începutul acestui secol s-au organizat mai multe congrese internaționale de științe istorice. Întrerupte de cel de-al doilea război mondial, ele au fost reluate ulterior prin Congresul care s-a ținut la Roma în 1955. Avînd loc din cinci în cinci ani, congresele următoare s-au desfășurat la Stockholm (1960), Viena (1965), Moscova (1970), iar ultimul la San Francisco (1975).

Ajungînd la a XV-a ediție a sa și ținînd seama de tematica deosebit de variată, Congresul de la București va reprezenta, neîndoielnic, cea mai de seamă reuniune științifică mondială de acest fel desfășurată pînă în prezent, atît în privința numărului de țări participante și al istoricilor care vor fi prezenți la București, cît și prin temele puse în dezbatere.

Ce ne puteți spune despre tematica principală a acestui Congres și cum se vor desfășura dezbaterile?

— Programul științific al viitoarei manifestări, stabilit încă din 1977 de către Comitetul internațional de științe istorice, cuprinde multiple teme de mare actualitate, dintre care menționăm: **Europa de Est, arie de convergență a civilizațiilor; Forme ale problemelor păcii în istorie; State federative și pluraliste; Femeia în societate; Limbajul istoricului; Locul și rolul predării istoriei în cadrul învățămîntului secundar, în special în formarea omului secolului XX; Civilizații și societăți; Mutații sociale și economice în societatea medievală; Relații între continente și popoare; Idei și societăți; Relații internaționale în epoca contemporană** etc. În total, vor fi supuse dezbaterii un număr de aproape 100 teme.

Congresul va lucra în cadrul a patru secții: I. **Mari teme,** II. **Metodologie,** III. **Cronologie** și IV. **Organisme afiliate.** Rapoartele de bază urmează a fi tipărite pînă la deschiderea Congresului, în cursul ședințelor putînd avea loc astfel o largă dezbatere în care participanții vor putea face completări, expuneri ale unor puncte de vedere și, eventual, critici la adresa rapoartelor, în spiritul obiectiv al științelor istorice.

În cadrul secției IV, consacrată organismelor și comisiilor internaționale, urmează să se desfășoare dezbateri pe arii tematice mai restrînse, oferindu-se astfel prilejul aprofundării — printr-o largă expunere de opinii — a problematicii avizate. Există astfel de organisme (asociații, uniuni și comitete internaționale di-

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1977, 10/1978, 4,6/1979.

verse) care vor dezbate probleme legate de istoria economică, a mișcărilor sociale, a celui de-al doilea război mondial, istoria presei, a orașelor, istoria universităților, demografia istorică etc.

În ce va consta participarea științelor istorice românești?

— Congresul oferă istoricilor români un nou și mare prilej pentru o puternică afirmare a școlii noastre istorice, a tradițiilor istorice și a valorilor materiale și spirituale pe care poporul român le-a făurit de-a lungul veacurilor, a contribuției pe care el a adus-o la patrimoniul civilizației și culturii universale, pe fundalul marilor realizări din anii construcției socialiste.

La secția *Mari teme*, părții române îi revine sarcina de prestigiu de a face prezentarea raportului general, intitulat *Europa de Est, arie de convergență a civilizațiilor* (acad. Emil Condurachi și dr. Răzvan Theodorescu), iar la secția de metodologie, corapoartele: *Locul și rolul predării istoriei, în cadrul învățământului secundar, în special în formarea omului secolului XX* (prof. dr. Șt. Ștefănescu); *Demografie, epidemic, ecologie* (acad. Șt. Pascu) și *Limbajul istoricului* (prof. dr. Aron Petric și conf. univ. Eugen Stănescu). La secția *Cronologie*, istoricii români prezintă trei rapoarte importante: *Dacii și civilizația lor* (dr. Hadrian Daicoviciu), *Iluminismul în Centrul și Nord-Estul Europei și implicațiile lui social-politice* (prof. dr. Pompiliu Teodor și dr. Al. Duțu) și *Reformele agrare în perioada dintre cele două războaie mondiale* (prof. dr. Costin Murgescu și prof. dr. Damian Hurezeanu).

La Congres, delegația română va mai prezenta o conferință în ședința plenară de deschidere: *Geneza popoarelor romanice. Originile și continuitatea poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic* (acad. Șt. Pascu) și o alta, în ședința plenară de închidere, *Locul poporului român în istoria universală* (dr. Virgil Cândea).

Totodată, istoricii români au de făcut comunicări la dezbaterile organizate de organismele internaționale pe marginea unor rapoarte ce vor fi susținute de alți delegați și care prezintă interes pentru țara noastră. De asemenea, reprezentanții noștri vor asigura și alte activități în desfășurarea Congresului, în calitatea de președinți, vicepreședinți sau experți la ședințele tematice ale secțiilor.

Desigur, istoricii noștri au marea șansă de a se prezenta la această impunătoare dezbatere internațională care este, în fond, și o confruntare de opinii de mare amploare, nu numai cu o zestre prețioasă, dar și cu o orientare dintre cele mai avansate. Mă gîndesc la orientarea atît de solid ancorată în solul realităților istorice pe care o asigură nu numai științelor istorice, ci tuturor disciplinelor sociale gîndirea social-politică română modernă, Programul Partidului Comunist Român, prin concepția sa consecvent revoluționară, materialismul dialectic și istoric. Științele noastre istorice au progresat sub auspiciile atît de binefăcătoare ale gîndirii cutezătoare și atît de pasionată de domeniul istoriei a președintelui Nicolae Ceaușescu, sub al cărui înalt patronaj va avea loc și Congresul de la București. Cît de nobilă și de generoasă, cît de multiplu folositoare în acest frămîntat sfîrșit de veac și de mileniu ne apare istoria în concepția revoluționară a președintelui României: „Rezultatele cercetărilor istorice sînt de natură să ajute omenirea contemporană să înțeleagă mai bine legile obiective care guvernează societatea, necesitatea de a acționa în spiritul cerințelor progresului. De asemenea, istoria este chemată să sprijine, prin concluziile sale, perfecționarea organizării societății de azi, relațiile dintre state și națiuni, conlucrarea pașnică dintre toate popoarele lumii". O asemenea generoasă viziune trimite la pleiada personalităților de renume european și internațional care a onorat în ultimele trei veacuri istoriografia românească, începînd de la Dimitrie Cantemir și terminînd cu Nicolae Iorga.

Sînt încredințat că dialogul științific va găsi climatul propice pe care și-l dorește la întrunirea de la București

Cum se anunță participarea istoricilor străini și care e stadiul pregătirilor generale?

— Se așteaptă ca la cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice din august 1980 de la București să participe un număr important de istorici, savanți de renume mondial, fapt confirmat de înscrierile preliminare de pînă acum. La București vor fi reprezentați istoricii din toate zonele geografice ale lumii. Numeroși istorici din țările Asiei, Africii și Americii Latine — care vor participa pentru prima oară la un asemenea congres — și-au anunțat deja intenția de participare. România, în calitate de țară-gazdă în afara participării științifice — prin rapoarte și intervenții — se pregătește să asigure, prin Comitetul național de organizare, condițiile cele mai bune pentru desfășurarea prestigioasei reuniuni internaționale. Măsurile organizatorice întreprinse pînă acum[1] și cele avute în vedere pentru perioada următoare urmăresc să finalizeze pregătirea și amenajarea adecvată a spațiilor în care se vor desfășura lucrările Congresului, să pună la punct organizarea unor programe utile și agreabile de vizite și excursii pe trasee de interes istoric și turistic, vizite la obiectivele social-culturale și de agrement.

[1] *Magazin istoric*, nr. 5/1979, 1/1980.

O atenție deosebită se acordă publicării unui număr de lucrări reprezentative ale istoriografiei românești, unele în limbi de circulație internațională, pentru a fi puse la dispoziția oaspeților străini, precum și a unor expoziții, la muzeul de istorie națională și în alte săli, pentru a ilustra atît tradițiile școlii istorice românești, cît și rezultatele de certă valoare obținute în ultimii 10-15 ani de cercetările istorice pluridisciplinare.

Să nu uităm, cînd ne gîndim la Congresul din august, că sîntem în anul jubileului de 2 050 ani al primului stat dac centralizat și independent al lui Burebista, căruia îi vor fi consacrate numeroase monografii, studii, opere artistice, începînd de la arta plastică pînă la cea cinematografică. În urmă cu peste 2 000 ani îi regăsim pe strămoșii noștri, demni și dîrzi apărători ai libertății lor, îi regăsim în legături multiple cu civilizațiile antichității, îi regăsim preocupați de muncile lor pașnice, dar aprigi și fără cruțare în a-și apăra onoarea și glia. Adunînd mereu înțelepciune și eroism în coroana istoriei sale, poporul român a izbutit să reziste în toate veacurile, a izbutit, oricît de neprielnice i-au fost conjuncturile, să fie și să rămînă el însuși. Nu cred că poate exista un titlu de mai mare mîndrie decît această continuitate și permanență întru propășire a vieții de stat și sociale, a spiritualității românești, întru sintetizarea unei imense experiențe de viață autohtone și a interferențelor cu vecinii mai apropiați ori cu popoare mai îndepărtate, redată apoi universalității.

Mai mult ca oricînd istoria românească de astăzi este împletită cu istoria Europei, cu istoria lumii. Asemenea evidență istorică va răzbate în aulele și sălile Congresului din august 1980.

Interviu consemnat de Ioana URSU

CLIO ANUNȚĂ • CLIO ANUNȚĂ

Ecouri MAGAZIN ISTORIC peste hotare

Sub titlul Descoperire în România: Rolul nou al lui Marko Kralievici, *cotidianul* Politika, *din Belgrad, publică, la 4 ianuarie 1980, următoarele:*

București. Revista română *Magazin istoric* (nr. 11/1979 — *n.n.*) în articolul *O alianță româno-sîrbă în sec. XIV*, semnat de Silviu Anuțchi (doctor în istorie la Belgrad) aduce o nouă lumină asupra rolului lui Marko Kralievici și al altor cavaleri sîrbi în bătălia de la Rovine din 1394.

Autorul, bazîndu-se pe *Cronica* lui Radu Popescu și pe opera lui Constantin Filozoful, trage concluzia că Marko Kralievici, împreună cu conducătorii militari sîrbi Constantin Jegligovaț și Dragoș Deianovici, ca vasali otomani, au fost chemați în războiul [dus de Baiazid] împotriva voievodului Țării Românești, Mircea cel Bătrîn. Autorul susține că aceste căpetenii militare sîrbe au trecut, în acea luptă, de partea voievodului român, întorcînd armele împotriva oștilor sultanului Baiazid.

Revista reproduce portretul lui Marko Kralievici de pe fresca unei ctitorii a sale.

M.L.

Navă de război antică

Epava unei nave din flota cartagineză a fost scoasă recent din apele portului sicilian Marsala. Ea s-a scufundat în cursul bătăliei din anul 241 î.e.n., cînd flota romană a învins-o pe cea cartagineză.

Restaurată, după modelul unei alte ambarcațiuni, aflată la Muzeul științelor din Londra, vedeta cartagineză va fi expusă la Muzeul arheologic din Marsala, constituind, fără îndoială, un deosebit punct de atracție, ca unica navă de război antică conservată intactă.

Un „vernisaj" de acum 35 000 ani

Un grup de cercetători ai Muzeului etnografic din Acinsk a descoperit în regiunea Hakassia de Nord (R.S.F.S. Rusă) o grotă ai cărei pereți sînt împodobiți cu portrete vechi de circa 35 000 ani. Autorii, subiecți ai desenelor, reprezentați în timpul unui dans ritual, sînt strămoșii siberienilor de astăzi. Surprinzătoare este vestimentația lor: desenele redau scene de vînătoare, participanții avînd o costumație care sugerează bizoni și vulturi gata să-și sfîșie prada.

Și încă un detaliu ce sporește valoarea descoperirii: frigul siberian a conservat atît de bine „galeria" din grotă, încît pare că „vernisajul" ei abia a avut loc.

Nicolae N. RĂDULESCU

2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent

Pe teritoriul nostru
METALURGIE ACUM OPT MILENII

VASILE BORONEANȚ,
Muzeul de Istorie al
municipiului București

De cînd datează cunoștințele metalurgice la strămoșii noștri? Întrebarea a frămîntat pe mulți cercetători ai trecutului și continuă încă să fie un subiect de discuție în lumea științifică. Se consideră îndeobște că obținerea și prelucrarea metalelor — a aramei și bronzului, acestea fiind primele metale din care omul a făurit unelte utilizabile în procesul muncii — s-au dezvoltat în perioada de sfîrșit a neoliticului — așa-numita epocă eneolitică. Începutul acestei perioade în spațiul carpato-danubiano-pontic s-ar putea datora și unor influențe venite din Sud, caracteristice fazei I a cetății Troia. Aceste considerații sînt în foarte bună măsură îndreptățite, ele reflectînd atît nivelul social-economic atins cu milenii în urmă de vechii locuitori ai țării noastre, cît și relațiile lor cu lumea înconjurătoare.

Politehnica din Zürich confirmă

Iată însă că recente descoperiri vin să dovedească faptul că strămoșii noștri cunoșteau unele minereuri, precum și procedeul reducerii lor (ce-i drept, pentru obținerea de coloranți) cu mii de ani înainte de începutul epocii metalelor. Cu prilejul cercetării unei locuințe la Schela Cladovei — suburbie a municipiului Drobeta Turnu-Severin — din așezarea ce datează din timpul culturii Criș (6000-5500 î.e.n.), între obiectele găsite s-au identificat mai multe bucăți de malahit — un oxid de cupru. De la început, faptul ne-a atras atenția și, în consecință, am încercat să descifrăm rostul apariției bucăților respective în această locuință. Mai întîi ne-am gîndit că totul s-ar datora întîmplării. Studierea celorlalte materiale a infirmat însă această presupunere. Nici în locuință, nici în împrejurimi, pămîntul nu conținea minereu de cupru, care, arzînd întîmplător, să se transforme în malahit. Nu rămînea decît o singură presupunere: minereul fusese adus din altă parte și redus prin procedeul arderii. La aceeași părere a ajuns și regretatul E. Vogt, fost director al Muzeului Elveției din Zürich, care văzînd aceste materiale a sugerat ca bucățile de malahit să fie analizate într-un laborator de specialitate din țara sa. Analizele au fost efectuate la Politehnica din Zürich, în laboratorul de mineralogie și cristalografie a oxizilor, de către dr. Gerhard Bayer, care a conchis că este vorba de un produs secundar sau terțiar de minereu de cupru (particulele verzi) și de oxizi de mangan (particulele de culoare negru-brun). Minereul fusese supus unei acțiuni de reducere prin ardere, dovadă două bucățele de lemn carbonizat identificate în adînciturile probei de malahit. Profesorul elvețian a ajuns și el la concluzia că bucățile de malahit nu se aflau întîmplător în locuință, ci fuseseră aduse și depozitate acolo de către oameni. Analiza efectuată de el a fost verificată de dr. Bruno Mühlethaler, de la Muzeul din Zürich, care a menținut concluzia amintită.

Deci, minereul fusese transportat de la oarecare distanță și supus unei acțiuni de reducere. De unde însă și în ce scop? Zăcăminte de cupru se găseau — în ordinea depărtării — la Moldova Nouă, în județul Caraș-Severin, la Băița-Bihor și Altîn-Tepe, în Dobrogea. În cazul de față, minereul fusese adus, de bună seamă, de la Moldova Nouă, situată la aproximativ 90 km de Schela Cladovei. El fusese,

Aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat şi independent va constitui un nou prilej de intensificare a educaţiei patriotice, revoluţicnare a tineretului, a tuturor cetăţenilor. Cinstind marile evenimente ale istoriei neamului nostru, pe marii noştri înaintaşi şi faptele lor de glorie, oamenii muncii din întreaga ţară, fără deosebire de naţionalitate, strîns uniţi în jurul partidului, al secretarului său general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, vor acţiona cu toată energia şi capacitatea lor de creaţie pentru a face din România o ţară puternică şi înfloritoare, pentru făurirea noii istorii a patriei, a istoriei sale socialiste şi comuniste.

(Din Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 26-27 octombrie 1977 cu privire la aniversarea a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat şi independent)

fără îndoială, procurat pe calea schimburilor de către comunităţile culturii Criş, reuşind astfel să ajungă la Schela Cladovei, dar şi în alte regiuni apropiate.

Descoperiri recente atestă că astfel de îndeletniciri erau practicate şi de alte comunităţi omeneşti din zonă. Cercetările efectuate în apropierea cătunului Alibeg, judeţul Caraş-Severin, în apropiere de Moldova Nouă, au dus la identificarea şi aici — într-un strat cultural datînd din epipaleoticul final în care apar primele indicii ale trecerii la noua epocă a pietrei: unelte de silex şlefuit şi ceramică — a unor bobiţe şi bucăţele de malahit. Cu ajutorul carbonului radioactiv (C14) a putut fi constatată vechimea aşezării de la Alibeg — mileniul VI î.e.n. **Aşadar, acum opt mii de ani, strămoşii noştri cunoşteau principiul reducerii unor minereuri!**

Cu mult inainte de inceputul epocii metalelor

La ce putea servi acest malahit transportat de la o distanţă apreciabilă în acele vremuri şi pentru a cărui obţinere se aplicase — fenomenul trebuie judecat tot la nivelul epocii — o adevărată „tehnologie"? Malahitul este cunoscut, în principal, ca un colorant. Atît la Schela Cladovei, cît şi la Alibeg, alături de urmele de minereu s-a găsit şi ocru roşu. Acesta din urmă se află din abundenţă în zona Porţilor de Fier şi a fost folosit încă din paleolitic în ritualul de înmormîntare în toată Europa. La Dubova, comuna Plavişevita, în peştera Climente II din Cazanele Mari s-a găsit un asemenea mormînt presărat cu ocru roşu, datînd din mileniile XI-X î.e.n. Alte morminte — la Schela Cladovei şi Icoana (în Cazanele Mici) — sînt mai recente, datînd din epipaleolitic (mileniile VII-VI î.e.n.). Tot culoarea roşie a fost folosită şi la pictarea peşterii Gaura Chindiei de la Pescari[1]. Culoarea verde (ce ar fi rezultat din vopsirea cu malahit) n-am întîlnit-o deocamdată pe vestigii provenind din paleolitic. Din arderea minereului de malahit sau deteriorarea sa naturală (atunci cînd este expus la agenţii chimici din sol) rezultă un praf foarte fin de calcar de culoare albă, care a putut fi folosit la pictarea ceramicii. Nu este exclus, de asemenea, ca acest produs să fi fost folosit la vopsirea îmbrăcămintei, ori la confecţionarea unor obiecte de podoabă, ştiut fiind că malahitul avea şi asemenea utilizări. Ipoteze se pot emite multe; pozitiv şi demn de relevat ni se pare faptul că populaţia de la sfîrşitul epipaleoliticului şi începutul neoliticului cunoştea minereul de cupru, precum şi unele proprietăţi ale sale.

Desigur, nu trebuie conchis că oamenii timpului stăpîneau şi metoda obţinerii cuprului, deşi, la o ardere mai intensă a minereului, în loc de malahit s-ar fi putut obţine metalul. Pentru acest simplu pas nu a trebuit să treacă mult timp, ştiut fiind faptul că încă din neoliticul vechi se cunosc piese de cupru. Să subliniem însă încă o dată importanţa concluziilor pe care spiritul uman le putea trage observînd transformările pe care un minereu le suferea atunci cînd lua contact cu focul. În fond, de la asemenea observaţii s-a născut metalurgia, cercetările arheologice din ultima vreme aducînd elemente noi, uneori de surpriză, în cunoaşterea istoriei invenţiilor realizate de societatea omenească.

[1] *Magazin istoric*, nr. 6/1975.

2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent

DAVE ŞI STĂPÎNII LOR

Aşezări geto-dacice din Nord-Vestul Dobrogei

ALEXANDRU BARNEA,
Institutul de arheologie, Bucureşti

Coroborarea informaţiilor lăsate de scriitorii antici cu cele oferite neîncetat de cercetările arheologice şi cu interpretările de valoare ale predecesorilor ne oferă posibilitatea adîncirii cunoştinţelor despre o seamă de aşezări geto-dacice din Nord-Vestul Dobrogei, de tipul oraş-cetate dava, a căror evoluţie ne era mai binecunoscută pentru epocile romană şi bizantină.

Dinogetia. Aflată în apropierea satului Garvăn, comuna Jijila, judeţul Tulcea, mica insulă numită de localnici „Bisericuţa" mai păstrează ruinele cetăţii romano-bizantine şi bizantine Dinogetia. Aşezarea a beneficiat dintotdeauna de o poziţie naturală dominantă şi a dispus de mari bogăţii asigurate de pămînt şi ape: produse agrare, vînat, peşte etc.

Cercetările arheologice efectuate în cetatea romano-bizantină au stabilit, încă de la primele sondaje, că, anterior aşezării romane, aici s-a aflat o localitate geto-dacică. Însuşi numele antic al aşezării, Dino-*getia*, perpetuat în cursul stăpînirii romane şi bizantine, probează că aici s-a aflat una din aşezările importante ale geţilor din Nordul Dobrogei.

Geografului Ptolemeu (secolul II e.n.) îi datorăm punctarea destul de exactă a locului unde se afla fortificaţia, într-un context legat de descrierea aşezării Daciei: „...iar dinspre Răsărit [Dacia] se mărgineşte cu fluviul Istru, pînă la cotul de la cetatea *Dinogetia*, a cărei poziţie este la 53° /46°40', şi de aici cu rîul Hierasus [Siret]".

Cercetările din cetatea romană au dus la descoperirea nu

Detaliu de pe o piesă din tezaurul de la Agighiol, jud. Tulcea

numai a unor vestigii din această perioadă, ci şi a unor urme din neolitic şi epoca bronzului, fragmente de amfore din epoca elenistică, venind din bazinul Mării Egee, care formau o parte din obiectele importate de geto-daci şi, în fine, foarte multă ceramică de factură getică; toate acestea constituie dovezi ale intensităţii locuirii la Dinogetia. De asemenea, în apropierea cetăţii (la cca 2 km N-V) pe o suprafaţă de peste 100 metri pătraţi au fost descoperite cîteva locuinţe getice, în care au apărut vase din lut în număr destul de mare, multe dintre acestea putînd fi întregite, precum şi fragmente de amfore greceşti de import.

Aşezarea, datată — pe baza ceramicii — în secolele IV-III î.e.n., evidenţiază comunitatea de formă şi tipuri cu descoperirile ceramice geto-dacice din restul Dobrogei, precum şi din Muntenia şi Sudul Moldovei. Iată, aşadar, că imaginea pe care o avem despre Dinogetia se completează cu descoperirile din această mică aşezare, aflată în apropierea ei şi aparţinînd, fără îndoială, „teritoriului getic", subordonat fortificaţiei de pe insulă.

Luncaviţa. Existenţa unei aşezări getice în teritoriul acestei comune din judeţul Tulcea a fost semnalată încă de la sfîrşitul veacului trecut

de Pamfil Polonic; numismatul Constantin Moisil nota şi el descoperirea unor „obiecte preistorice, probabil neolitice". Într-adevăr, cele mai vechi fragmente aparţin culturii Gumelniţa — mileniului IV-III î.e.n. O aşezare cu caracteristicile acestei culturi a fost identificată în zona ruinelor micului fort roman de la „Cetăţuia". Sondajele făcute în această aşezare au evidenţiat şase niveluri de locuire, cele mai importante datînd din prima epocă a fierului şi prelungindu-şi existenţa pînă la cea de apogeu a geto-dacilor (sec. I î.e.n.).

Noviodunum (astăzi Isaccea, jud. Tulcea). Ca multe alte aşezări antice dunărene, oraşul Noviodunum este amintit pentru prima dată de Ptolemeu, care îl numeşte *polis* (oraş), dovadă a înfloririi la care ajunsese în epoca romană, ca rezultat al importanţei sale strategice şi economice la graniţa de la Dunăre a Imperiului roman. Numele oraşului reprezintă denumirea dată aşezării getice în urma năvălirilor celtice dinspre Nord-Estul Dunării de Jos, pe la începutul sec. III î.e.n. Se ştie că celţii şi-au întemeiat o serie de aşezări vremelnice de apărare şi pradă, pe malurile Nistrului şi Dunării, unul din punctele de trecere către Dobrogea fiind foarte probabil şi acest loc de la Aliobrix la Noviodunum, unde fluviul are cel mai îngust vad înaintea vărsării în mare. Apariţia celţilor, care i-au antrenat în raidurile lor către Sud şi pe bastarni, a fost de natură să tulbure destul de serios viaţa geţilor dobrogeni, dar, cum observa din cercetarea izvoarelor antice Vasile Pârvan, unitatea getică avea să se refacă. Această refacere a unităţii geto-dacice ne este sugerată de Strabon care arăta că „ajungînd în ţinuturile din jurul Istrului, [celţii] locuiau cu tauriscii războindu-se cu dacii, pînă ce au fost nimiciţi cu totul...".

Cercetările arheologice făcute acum două decenii la Noviodunum au dus la identificarea urmelor unei aşezări getice, anterioare fortificaţiei romane, descoperindu-se fragmente de ceramică tipică populaţiei autohtone, precum şi fragmente de amfore sau monede greceşti, dovezi ale comerţului intens al populaţiei din aşezarea de aici cu lumea grecească.

Genucla. În anul 28 î.e.n., într-o vreme în care teritoriul Dobrogei era încă departe de a fi anexat Imperiului roman aflat în plină expansiune, Marcus Licinius Crassus, proconsul al Macedoniei, a fost chemat în ajutor de Roles, care se afla în luptă cu Dapyx — amîndoi regi ai unor formaţiuni getice din Dobrogea[1]. În acea vreme, Roles fusese deja declarat aliat şi prieten al împăratului Octavian Augustus, pentru ajutorul dat lui Crassus într-o altă luptă. Răspunzînd, deci, ajutorului cerut, Crassus a obţinut victoria asupra lui Dapyx, care se refugiase într-o fortăreaţă, apoi — după cum ne relatează Dio Cassius — a asediat Genucla, aşezare getică ce reprezenta cea mai puternică fortificaţie a regatului altei căpetenii geto-dacice, Zyraxes, localitate în care Crassus auzise că s-ar fi aflat steagurile capturate mai de mult de bastarni de la comandantul roman Caius Antonius Hybrida, în lupta de lîngă Histria din anul 61 î.e.n. Genucla — după sumara descriere a lui Dio Cassius — se găsea pe malul dobrogean al Istrului, motiv pentru care romanii au atacat-o şi dinspre uscat şi pe apă, reuşind cu mare greutate s-o cucerească, cu toate că Zyraxes nu era înăuntru, deoarece trecuse pe ascuns Dunărea, la bastarni, spre a veni cu ajutoare. Informaţia — singura de care dispunem despre Genucla — nu e încă sprijinită de vreo descoperire arheologică concludentă care să ne permită să localizăm această cetate-oraş.

Încercînd cea mai plauzibilă reconstituire pe baza informaţiilor rămase de la Dio Cassius, Vasile Pârvan a conturat în *Getica* o imagine asupra formaţiunilor politice ale geţilor din Dobrogea. Potrivit reconstituirii imaginate de el, regatul lui Roles s-ar fi situat între *Durostorum* (Silistra, R.P. Bulgaria) — *Zaldepa* (Abtaat, R.P. Bulgaria) — *Axiopolis* (Cernavodă, jud. Constanţa); regatul lui Dapyx s-ar fi întins între *Capidava* (Topalu, jud. Constanţa) — *Carsium* (Hîrşova, jud. Constanţa), *Ulmetum* (Pantelimon, jud. Constanţa) — *Histria*; în sfîrşit, regatul lui Zyraxes ar fi cuprins *Troesmis* (Turcoaia, jud. Tulcea) — *Dinogetia* — *Aegyssus* (Tulcea) — *Buteridava* (aşezare aflată probabil în teritoriul Histriei).

În ce priveşte descrierea foarte concisă a luptei de la Genucla, centrul fortificat al regatului lui Zyraxes, textul antic ne îngăduie o localizare a lui pe cursul inferior al Dunării, pe malul drept al fluviului — între Dinogetia şi Tulcea, înainte ca Dunărea să-şi desfacă braţele spre mare. Considerînd geografic şi istoric această arie a văii Dunării de Jos, Vasile Pârvan conchidea: „...acolo nimeni nu era stăpîn; dar îndată ce te afundai în Cîmpia munteană sau, mai ales, te urcai pe malul drept, dădeai de neamul stăpînitor: geţii. Aceştia aveau nevoie de malul drept, spre a priveghea balta şi Bărăganul, tot aşa de mult cum au avut grecii, romanii, bizantinii şi turcii. De aceea, geţii nici n-au fost stăpîni deplini ai Cîmpiei muntene decît atunci cînd au avut şi cetăţile de pe malul drept. Cînd tracii ori romanii li le-au luat, ei au năvălit să şi le ia înapoi. Şi cînd nu le-au mai putut recuceri, au ajuns şi ei la voia stăpînului care le ţinea".

Pornind de la o asemenea privire de ansamblu, numeroasele descoperiri arheologice din Muntenia, Sudul Moldovei şi Dobrogea ilustrează — pe o perioadă de cîteva sute de ani — ceea ce istoricul român sugera numai pe baza izvoarelor şi a puţinelor elemente arheologice de care dispunea, anume, unitatea culturii geto-dacilor de pe ambele părţi ale fluviului.

[1] *Magazin istoric*, nr. 5/1979.

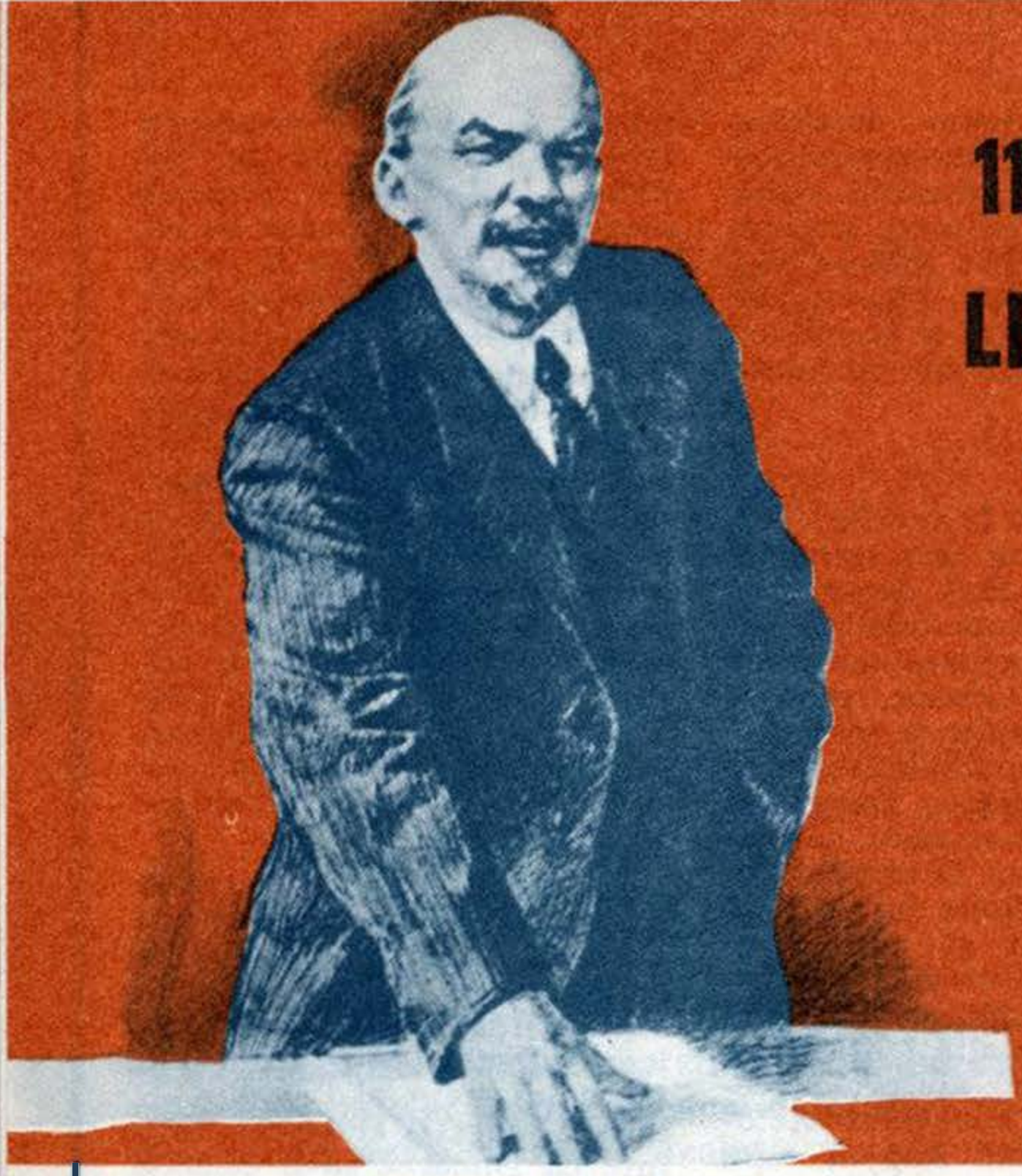

110 ani de la naştere
LENIN ÎN AMINTIRILE TOVARĂŞILOR SĂI

Lenin. Octombrie '17. Acesta este titlul unei cărţi, în două volume, apărută la Moscova, care ne dezvăluie aspecte mai puţin cunoscute din viaţa şi activitatea conducătorului Revoluţiei din Octombrie, de la a cărui naştere se împlinesc 110 ani. Este o culegere de mărturii ale tovarăşilor lui Vladimir Ilici, care l-au văzut, l-au auzit, au comunicat cu el în diverse împrejurări. Comunişti cu stagiu în ilegalitate ori intraţi în partid în anul 1917, muncitori ai uzinelor oraşului de pe Neva şi deputaţi ai Sovietului din Petrograd, marinari din Kronstadt, din flota Balticii şi ţărani, patru sute de autori, toţi povestesc despre Lenin.

Am desprins din paginile acestei cărţi cîteva fragmente, menite să întregească imaginea cititorilor noştri despre marele conducător al Revoluţiei din Octombrie, căruia Magazin istoric **i-a consacrat, de-a lungul anilor, numeroase articole[1].**

Titlul şi explicaţiile din paranteze drepte aparţin redacţiei noastre.

S. I. GOPNER (membru de partid din 1903). Chiar dacă avea treburi pînă peste cap, V.I. Lenin rămînea acelaşi tovarăş atent şi sensibil.

Îmi amintesc o scenă semnificativă. Într-o pauză, intrînd în sala cantinei, am văzut un rînd mare de delegaţi [la Conferinţa VII a partidului, din aprilie 1917], aşteptînd cu cănile în mînă ceaiul fierbinte. Coada asta mare se intersecta cu altele două, formate la stînga şi la dreapta lui Vladimir Ilici: erau participanţi care voiau să vorbească personal cu el. Lenin, şi el cu o cană de tinichea în mînă, se întorcea cînd la stînga, cînd la dreapta, conversa cu delegaţii, aşteptînd să-i vină rîndul. Cîţiva dintre noi s-au apropiat de el şi i-au propus să se aşeze la o măsuţă, unde i-am fi putut aduce ceaiul şi ar fi putut vorbi şi mai comod cu tovarăşii. Ne-a refuzat pe un ton foarte hotărît. Ca întotdeauna, dealtfel, nu vroia să se bucure de un alt tratament decît camarazii săi.

G. S. ROVIO (membru de partid din 1905; în 1917, comandant al miliţiei din Helsingfors [actualul Helsinki]; de asemenea, gazdă ilegală a lui V. I. Lenin, în august-septembrie 1917). Pe măsură ce lupta de clasă se ascuţea şi influenţa partidului nostru creştea, lui Lenin îi venea tot mai greu să locuiască la Helsingfors. Mai aproape de evenimente, mai aproape de Petrograd! Într-o bună zi, Vladimir Ilici ne-a spus că vrea să plece la Vîborg [cartier al Petrogradului] şi să-i fac rost de o perucă, nişte vopsea pentru sprîncene şi un permis.

Am trecut imediat la îndeplinirea acestor sarcini. Am căutat în ziare anunţul unui frizer care lucra pentru teatre, l-am sunat şi m-am interesat cum aş putea să-i comand o perucă. Mi-a explicat că trebuie să vin personal, să-mi ia măsura, şi că mi-o face exact cum doresc.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, am plecat împreună cu Vladimir Ilici. De cum am intrat în frizerie, am dat ochii cu un petersburghez bătrîn. Lucrase la teatrul Mariinsk şi era un adevărat artist în meserie. L-am întrebat cît durează executarea unei peruci de comandă şi ne-a răspuns că cel puţin două săptămîni. Asta ne mai lipsea! Vladimir Ilici îşi propusese să plece peste două zile.

[1] Magazin istoric, nr. 7/1967, 10/1968, 2-5/1970, 11/1971, 4/1973, 6-11/1977, 11/1979.

— Poate ai vreuna gata?, a întrebat Lenin.

Frizerul i-a luat măsura capului, apoi l-a întrebat ce culoare preferă pentru perucă. Vladimir Ilici i-a explicat că vrea una cu părul alb, ca pentru un om de 60 ani. Bătrînelul a gogonat ochii de nedumerire:

— Ce te-a apucat? Eşti încă atît de tînăr... probabil că n-ai mai mult de 40 ani. Ce să faci cu o asemenea perucă?

Apoi a început să-l convingă pe Lenin să nu se îmbătrînea că înainte de vreme, să renunţe la ideea unei peruci cu părul alb.

— Bine, dar nu ţi-e indiferent ce perucă cumpăr?, a întrebat într-un tîrziu Vladimir Ilici.

— Nu, nu, vreau să-ţi păstrezi tinereţea, a ripostat cu aceeaşi energie frizerul.

Lenin a început să se uite prin dulapurile şi vitrinele interioare şi, găsind o perucă cu părul alb, a cerut să o probeze. Frizerul a scos-o şi, cu o privire încărcată de reproş, a început să i-o potrivească. Era aproape pe măsură, numai că trebuia puţin retuşată. A promis că a doua zi va fi gata.

În ziua următoare, frizerul a fixat-o pe capul lui Vladimir Ilici, apoi ne-a explicat cum trebuie purtată. Am plătit şi am plecat.

Am făcut rost apoi de vopsea pentru sprîncene şi de tot ce-i mai trebuia lui Lenin. L-am rugat pe deputatul Huttunen să-i caute o gazdă în Vîborg şi, cînd totul a fost pus la punct, mi-am luat rămas bun de la Vladimir Ilici.

A. S. SEMENOV (în 1917, muncitor la Uzina „Erikson", deputat în Sovietul din Petrograd). La 23 octombrie [stil vechi], hoţii l-au jefuit pe stradă pe casierul uzinei noastre de 450 000 ruble. Îi aducea la uzină de la bancă, să ne plătească salariile. Fiecare dintre noi, muncitorii, avea familie. Ne trebuiau bani. Ce e de făcut? De unde să-i luăm?

25 octombrie trece ca o clipă. Pe 26, sînt chemat la Comitetul de uzină, unde mi se spune:

— Semenov, fă rost de bani, chiar de-ar fi să crape pămîntul.

Mă reped la bancă. Comisarul de acolo mă îndeamnă:

— Zbate-te pentru aprobări la Smolnîi.

Dau fuga acolo.

„Ajung pînă la Lenin, îmi spun, şi tot obţin banii".

Clădirea vuieşte de activitate. Parcă s-au mişcat din loc bătrînii pereţi, coloanele, lustrele şi au început să vorbească. Sînt condus la etajul trei, în camera nr. 76.

— Aici îl găseşti pe tovarăşul Lenin, îmi spune un tovarăş.

Intru. În prima cămăruţă se află un secretar.

— La tovarăşul Lenin vrei? Este în camera de alături.

„Aşa da, îmi zic, pare-se că de acum nu trebuie să mă mai zbat mult". Şi intru în cabinet. Mă frapează liniştea din camera goală, pustie. Într-o parte, parcă pitit după masă, este Vladimir Ilici. Biroul la care lucrează e sărăcăcios, nici măcar o călimară mai ca lumea n-are pe el. Ilici stă ghemuit şi epuizat. Au trecut multe zile fără somn, fără pic de odihnă şi, probabil, cu mese sărite. Oboseala i-a supt multă vlagă şi culoarea de pe faţa-i îngîndurată... Oboseala i se simte şi în voce, dar în ochi, chiar aşa înceţoşaţi de epuizare cum sînt, străluceşte înţelepciunea.

Vladimir Ilici mă primeşte prietenos, cu căldură. Îi povestesc despre necazurile noastre cu banii. Mă ascultă atent, apoi ia o hîrtie şi scrie repede: „Prin prezenta, Semenov este împuternicit să-l aducă la Comitetul Militar Revoluţionar pe comisarul Menjinski. Membru al Comitetului Militar Revoluţionar, Lenin".

— Ia asta şi adu-mi-l pe Menjinski. Trebuie să obţinem banii chiar astăzi.

Nu credeam că în acele zile, cînd se hotăra soarta întregii lumi, necazurile unor muncitori dintr-o uzină oarecare puteau să impună atîta atenţie; nu eram deloc obişnuit cu aşa ceva.

Mă strecor printre detaşamentele de iuncheri aflaţi la staţia telefonică de pe canalul Moika, îl găsesc pe Menjinski şi mă întorc cu el la Smolnîi. Ilici este deja la parter, la şedinţa Comitetului Militar Revoluţionar. Menjinski intră la el şi iese repede cu o nouă notiţă: „Să fie eliberată urgent tovarăşului Semenov suma de 500 000 ruble pentru a achita salariile muncitorilor de la Uzina «Erikson». Lenin". Documentul n-avea nici sigiliu, nici ştampilă. Dar la ce mi-ar fi folosit o ştampilă, cînd aveam binecunoscuta semnătură a lui Lenin?

E. A. RAHIA (membru de partid din anul 1903; lucra la Uzina „Serebriakov" din Petrograd. După evenimentele din iulie, a ajutat la intrarea în ilegalitate a lui Lenin, stabilind legătura între acesta şi Comitetul Central). La statul major al lui Kerenski aveam mulţi tovarăşi cu care menţineam permanent legătura. În ziua de 24 octombrie am fost înştiinţat că Kerenski a ordonat să se ridice podurile...[1].

Imediat am plecat la Vladimir Ilici. În drum spre casa unde era ascuns, am auzit deja focuri de armă. Tramvaiele se opriseră. Cînd i-am comunicat ştirea, Lenin a exclamat mulţumit:

— Aşa, vasăzică începe...

N-am prea înţeles ce vroia să spună şi l-am întrebat:

— Ce începe?

— Revoluţia, m-a lămurit Ilici, şi, odată cu ea, luptele revoluţionare...

Ne-am băut ceaiul şi am mîncat repede ceva. Tot timpul Vladimir Ilici Lenin cutreiera încăperea de la un capăt la celălalt şi mormăia ceva... Apoi mi-a spus pe un ton hotărît:

— Mergem la Smolnîi.

Lenin şi-a schimbat hainele, i-am legat apoi un obraz cu un pansament, destul de murdar, iar pe cap şi-a pus o şapcă ieftină. Pentru orice eventualitate, am luat în buzunar două permise de intrare la Smolnîi. Erau însă foarte grosolan contrafăcute: fostele nume fuseseră şterse cu guma şi în locul lor scrise altele, fictive, ale unor membri ai Sovietului din Petrograd. Colac peste pu-

[1] Magazin istoric, nr. 9/1977.

pază, cerneala se întinsese, aşa că falsul îţi sărea în ochi imediat. Dar cum n-aveam altele mai bune, am hotărît să ne strecurăm cu ele. La colţul străzii, am prins un tramvai absolut gol. Vladimir Ilici mi-a propus să sărim repede în el. Am zis da, cu condiţia să nu intre în vorbă cu vatmanul, o femeie. Spre necazul meu, Ilici a început să-i pună fel de fel de întrebări. La început, femeia abia răspundea; apoi i-a zis:

— De unde ai mai apărut şi dumneata? Nu ştii ce e în oraş?

— Nu, nu ştiu.

— Mare podoabă mai eşti, arăţi a fi muncitor şi nu ştii că va fi revoluţie! Mergem să-i batem pe burjui!...

Ilici a început să-i povestească apoi cum trebuie făcută revoluţia. Am stat tot timpul ca pe ace pînă cînd, la întretăierea străzilor Botkinskaia cu Nrjegorodskaia, tramvaiul a luat-o spre un parc. Am sărit repede şi ne-am reluat drumul pe jos. Lîngă podul Liteinîi, am văzut un grup de soldaţi şi gărzi roşii care nu dădeau drumul pietonilor să treacă pe pod. Ne-am amestecat în mulţime. Cînd m-am uitat mai bine, l-am văzut pe Lenin strecurîndu-se tiptil-tiptil pe pod. Am luat-o după el... Ajunşi la mijlocul podului, am văzut la celălalt capăt cîţiva soldaţi de-ai lui Kerenski. Era tot o gardă, care cerea permisul trecătorilor... Muncitorii îi împresuraseră pe soldaţi şi se angajaseră într-o discuţie foarte aprinsă. Deşi văzuse că soldaţii nu lăsau cale liberă, Vladimir Ilici a hotărît să răzbească. Ne-am apropiat de un grup. Muncitorii erau indignaţi şi îi ocărau pe soldaţi. Am profitat de îmbulzeală şi ne-am furişat pe lîngă santinelele de pe Prospectul Liteinîi, am cotit-o apoi pe strada Şpalernaia şi, de aici, am luat-o direct spre Smolnîi.

Străbătusem o distanţă bunicică pe Şpalernaia, cînd ne-au apărut în faţă doi iuncheri călare. Ajunşi în dreptul nostru, ne-au ordonat:

— Staţi! Permisul!

I-am strecurat printre dinţi lui Vladimir Ilici:

— Dă-i drumul, lasă-i pe mine.

Aveam în buzunare două revolvere, drept care le-am răspuns pe un ton foarte obraznic. Iuncherul coborît de pe cal mi-a cerut permisul.

— Ce fel de permis mai poftеşti acum? — i-am zis.

A ridicat şi el tonul. În timpul ăsta Vladimir Ilici îşi continua drumul. „Dacă un singur iuncher aleargă după el, trag", îmi ziceam.

Din fericire, prin comportarea mea, am reuşit să le distrag atenţia de la Vladimir Ilici. Unul dintre cei doi a vrut să mă croiască cu cravaşa, dar se vede că nu s-a putut hotărî. Îmi luasem un aer foarte războinic. A renunţat. Apoi cei doi, sporovăind între ei, au dat bice cailor. Eu am plecat în fugă să-l ajung pe Vladimir Ilici.

În româneşte de
Florentina DOLGHIN

PE FRONTUL DIN NORMANDIA

(Urmare din p. 27)

problemă a putut fi soluţionată prin stabilirea unei ordini selective pentru descărcare. Prioritatea a fost dată navelor care aduceau muniţia de campanie pentru armata operativă; transporturile de produse petroliere au fost reduse în favoarea celor de muniţii.

Trupele de asalt britanice au debarcat în Normandia avînd asupra lor cîte două pachete de fiecare om — raţia alimentară pentru 24 ore. Americanii aveau, de asemenea, raţii calculate pentru prima fază a acţiunii.

Serviciul medical a evacuat răniţii şi bolnavii trimiţîndu-i, la început, în spitalele din Anglia. Evacuarea a folosit transportul aerian, cu deosebită eficienţă, încă de la 13 iunie.

Administrarea depozitelor de campanie de pe teritoriul capului de pod a fost preluată de la Armata 2, la cinci zile după debarcare, de către statul major pentru problemele aprovizionării. De la jumătatea lunii iulie, acesta a preluat răspunderea coordonării şi administraţiei în zona serviciilor din spatele frontului. Puţin după aceea, întregul domeniu administrativ a revenit statului major al Grupului de armate 21.

În luna iulie, pe măsură ce operaţiunile continuau în zona capului de pod, ne-am lovit tot mai acut de dificultăţile provocate de lipsa instalaţiilor portuare permanente. Experienţa pe care am căpătat-o la Cherbourg ne-a arătat că deminarea şi redarea în exploatare a porturilor eliberate constituiau o problemă de mare însemnătate şi de lungă durată. Apropierea toamnei promitea noi întreruperi în activitatea improvizată pe plaje. Trebuia urgentată asigurarea utilizării porturilor bretone — mai înainte ca vremea rea să creeze condiţii şi mai dificile. Este adevărat că noile împrejurări ne-au făcut mai puţin dependenţi de aceste porturi. Între timp, s-a procedat la încărcarea pînă la limită a depozitelor din zona serviciilor din spatele frontului, pentru a avea rezerve în caz de necesitate.

La sfîrşitul lunii iulie, trecerea rapidă la războiul de mişcare şi manevră a determinat măsuri administrative urgente pentru a face faţă cerinţelor mereu reînnoite ale armatelor. Unităţi suplimentare de transport care fuseseră păstrate în Marea Britanie au fost aduse pe front.

Cînd armatele au început să se apropie de Fluviul Sena, a devenit clar că organizarea administrativă era chemată să facă faţă sarcinilor puse de o urmărire îndelungată şi intensă a trupelor inamice. Dacă eram hotărîţi să menţinem avintul înaintării noastre, urma să ne asumăm mari riscuri pe planul aprovizionării.

Introducere şi traducere de
Florin HERA

AMINTIRILE UNUI FOST MINISTRU DE EXTERNE

România şi „criza cehoslovacă"

NICOLAE MINEI

1938. An al marilor agresiuni nepedepsite din partea celui de-al III-lea Reich. An al capitulărilor fatale din partea puterilor occidentale. An de accelerare considerabilă a numărătorii inverse, la capătul căreia se afla războiul.

Revista noastră s-a ocupat pe larg şi în repetate rînduri de această perioadă, ca şi de situaţia şi atitudinea României în lunile care au marcat alunecarea definitivă şi implacabilă a Europei pe toboganul conflagraţiei[1].

Se ştie că, încă de la începutul anilor '30, ţara noastră şi-a dat seama de pericolul pe care îl reprezentau, pentru unitatea sa teritorială, uneltirile lui Hitler şi Mussolini. Dînd glas intereselor vitale ale maselor, P.C.R. a militat neobosit pentru unirea tuturor forţelor democratice şi patriotice, în apărarea independenţei şi a suveranităţii naţionale, chemînd stăruitor la lărgirea frontului de luptă împotriva fascismului.

Diplomaţia românească a depus consecvente eforturi în slujba securităţii şi păcii europene, împotriva provocărilor revizioniste şi actelor agresive, iniţiate sau alimentate de dictatorii de la Berlin şi Roma. Unul dintre cei mai vechi colaboratori ai titularului Ministerului Afacerilor Externe, Nicolae Titulescu, care a excelat în afirmarea adeziunii României la cauza păcii şi securităţii, a fost doctorul în drept Nicolae Petrescu-Comnen. Născut la Bucureşti în 1881, el s-a remarcat, mai ales în primul deceniu al secolului nostru, printr-o activitate publicistică destul de intensă, tipărind, la Bucureşti şi Paris, lucrări despre socialism, capital şi muncă, ziua de muncă de 8 ore, accidentele de muncă etc.

În 1917, prestigioasa editură pariziană Payot l-a publicat Notes sur la guerre roumaine (Însemnări despre războiul României), în care autorul făcea o succintă, dar convingătoare, prezentare a raţiunilor ce determinaseră ţara noastră să intre în primul război mondial în numele idealului unităţii sale naţional-statale.

Îmbrăţişînd cariera diplomatică, N. Petrescu-Comnen a fost numit, în 1923, ministru plenipotenţiar la Berna şi reprezentant permanent al guvernului român pe lîngă Societatea Naţiunilor. În 1928, a devenit ministru plenipotenţiar la Berlin, unde — cu o întrerupere de doi ani (1930-1932), în care a funcţionat în aceeaşi calitate la Vatican — a rămas pînă la 18 februarie 1938, cînd a fost numit subsecretar de Stat la Ministerul de Externe. Peste nici şase săptămîni, la 30 martie 1938, a fost numit titular al acestui minister, pe care l-a condus pînă la 22 decembrie 1938, cînd a plecat din nou în misiune la Vatican. La 15 octombrie 1940, guvernul legionaro-antonescian l-a rechemat în ţară, unde, peste o lună, a fost pus în disponibilitate.

Fără a se bucura de imensul prestigiu care l-a înconjurat pe Titulescu, fără a avea cultura, tactul şi talentul lui, pe tărîmul relaţiilor internaţionale, fără a împărtăşi întru totul clarvizlunea şi vederile progresiste ale marelui nostru om de stat, N. Petrescu-Comnen şi-a desfăşurat activitatea diplomatică conform cunoscutelor linii directoare imprimate de şeful său politicii externe româneşti. Un exemplu, printre multe altele. În ciuda foarte serioaselor dezavantaje economice şi politice pe care le-a avut de suferit, România a aplicat, de la bun început şi în mod consecvent, sancţiunile stabilite de Societatea Naţiunilor (inclusiv embargoul asupra petrolului) împotriva Italiei fasciste, ca urmare a agresiunii acesteia asupra Etiopiei. Pentru a împiedica un trafic camuflat al produselor petroliere, Titulescu a cerut diplomaţilor români să semnaleze cazurile de eludare a embargoului. La sfîrşitul lunii decembrie 1935, Comnen telegrafia din Berlin concluziile investigaţiilor sale, care arătau că Germania importase mari cantităţi de petrol şi benzină din România, revînzîndu-le apoi Italiei.

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1969, 9/1973, 9-11/1979.

Este, de asemenea, de remarcat că, spre deosebire de ambasadorii unor mari puteri occidentale (prototipul acestora fiind Nevile Henderson, reprezentantul la Berlin al Marii Britanii), Petrescu-Comnen nu a căzut victimă sirenelor naziste, nu s-a lăsat înşelat de demagogia lor pseudopacifistă, a perceput clar potenţele distructive ale expansionismului celui de-al III-lea Reich.

În cele nici nouă luni cît a stat în fruntea Ministerului de Externe — luni de criză şi tensiune fără precedent în Europa interbelică —, Petrescu-Comnen a promovat aceeaşi politică externă de apărare a suveranităţii, independenţei şi integrităţii teritoriale a României, de fidelitate faţă de Mica Înţelegere şi de Antanta Balcanică, de bună vecinătate cu Uniunea Sovietică, de respectare a tradiţionalei alianţe cu Anglia şi Franţa, în sfîrşit, de zăgăzuire a tendinţelor hegemoniste ale hitlerismului[1].

Publicăm mai jos cîteva extrase din volumul de memorii Preludi del grande drama, **semnat de Nicolae Petrescu-Comnen şi apărut la Roma, în 1947. Lucrarea se centrează asupra aşa-numitei „crize cehoslovace", care s-a încheiat, în mod catastrofal, cu faimosul pact de la München[2].**

Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei. Punctele de suspensie indică pasajele omise. Parantezele drepte cuprind precizările noastre, care, în cazul unor funcţii sau demnităţi, se referă, evident, la cele deţinute în momentul respectiv de acele personalităţi.

Cutia Pandorei

În primăvara anului 1938, situaţia Cehoslovaciei dădea naştere la mari preocupări. După anexarea Austriei, cu excepţia celor 120 km de frontieră comună cu România, prietenă şi aliată, Cehoslovacia era înconjurată, pe un traseu de aproximativ 3 000 km, de Germania, Polonia şi Ungaria, inamicele ei ireductibile...

În cursul celor două misiuni ale mele în Germania [1928-1930 şi 1932-1938], mă deprinsesem să-mi petrec o parte din concediu la Karlovy Vary, în inima ţării sudeţilor [zonă locuită de minoritatea germană din Cehoslovacia]. Acolo mi-am putut da seama cu uşurinţă de ravagiile provocate în rîndul localnicilor de succesele naziste şi de propaganda Berlinului.

După remilitarizarea Germaniei şi după Anschluss, pînă şi un orb putea să vadă că, dacă marile puteri nu se vor hotărî să pună stavilă, pînă şi cu arma în mînă, expansionismului hitlerist, va veni rîndul să fie subjugată Cehoslovacia, urmată de Polonia, România, Balcanii. Pe scurt, hegemonia Germaniei s-ar fi extins asupra întregii Europe [de Răsărit şi Sud-Est].

Începînd din anul 1936, presa germană lua Cehoslovacia ca principală ţintă a atacurilor sale. În convorbirile lor cu diplomaţii străini, reprezentanţii cei mai autorizaţi ai regimului, ca Göring, Göbbels, Rosenberg [şeful Secţiei externe a partidului nazist], Schacht [ministrul Economiei Reichului], nu scăpau nici un prilej pentru a defini Cehoslovacia drept „un nonsens etnic şi geografic", altele „o creaţie absurdă a spiritului distructiv de la Versailles" şi de a proroci iminenta dispariţie a acestei ţări de pe harta Europei.

Într-o zi, un grup de „naţionalişti, revoltaţi de soarta fraţilor sudeţi sub guvernul lui Beneş" (ca să citäm o formulă frecventă din presa lui Göbbels), a invadat şi a devastat Legaţia Cehoslovaciei la Berlin. Legaţia României se afla în imediata vecinătate a acesteia. La cîteva minute după atac, m-am prezentat la colegul meu pentru a-i exprima profunda indignare pe care o simţeam. Astfel am putut constata *de visu* [cu proprii mei ochi] violenţele comise, a căror menire era, fără doar şi poate, de a provoca un incident între cele două state. Mulţumită înţelepciunii şi răbdării guvernului de la Praga, incidentul nu a avut urmări; ulterior însă numărul ciocnirilor de frontieră nu a încetat să sporească, aşa cum a crescut mereu tonul revendicărilor formulate de [Conrad] Henlein, căpetenia naziştilor sudeţi.

E lesne de înţeles, aşadar, că tensiunea dintre cele două ţări dădea naştere la grave preocupări în rîndul prietenilor şi aliaţilor Cehoslovaciei. În ceea ce priveşte România, cu acordul tuturor guvernelor care s-au perindat la cîrma ei, nu am pierdut nici un singur prilej, de-a lungul întregii mele şederi la Berlin, de a lua apărarea aliatei noastre, de a oferi mediaţia noastră pentru a se ajunge la o destindere germano-cehă. Dar toate eforturile noastre au rămas inutile. Anumite convorbiri avute cu Göring, Rosenberg şi von Neurath [ministru de Externe], în decembrie 1936 şi februarie, martie şi aprilie 1937, nu mi-au mai lăsat nici o iluzie asupra intenţiilor Germaniei hitleriste de a preface, mai devreme sau mai tîrziu, ţara lui Masaryk şi Beneş într-o provincie germană. Aceeaşi părere o împărtăşeau şi colegii mei, începînd cu prietenul [André] François-Poncet [ambasadorul Franţei][3] şi sfîrşind cu un alt prieten, doctorul Vojtech Mastny, ministrul Cehoslovaciei.

Cînd domnul Newton, consilier al Ambasadei britanice la Berlin, mi-a făcut o vizită de adio înainte de a pleca la noul său post, de ministru la Praga, el mi-a mărturisit că-şi dă perfect de bine seama de pericolele care ameninţă Cehoslovacia şi m-a lăsat să înţeleg că avea sarcina de a îndemna guvernul de la Praga să facă serioase concesii lui Henlein, pentru a evita o criză iminentă, funestă pentru pace.

Anexarea Austriei, în martie 1938, a dat semnalul crizei europene.

---

[1] Activitatea lui N. Petrescu-Comnen ca diplomat şi ministru de Externe este amplu studiată într-o serie de lucrări, printre care: Cristian Popişteanu, *Antanta Balcanică*, ed. a II-a, 1971, Viorica Moisuc, Dumitru Tutu, Eliza Campus, Constantin Botoran, Ion Calafeteanu, Gheorghe Zaharia, *Probleme de politică externă a României*, vol. II, 1977.

[2-3] *Magazin istoric*, nr. 9/1973; 1-3/1976.

Incorigibilii conciliatori din Occident, ca și politicienii ce refuzau să recunoască neputința țărilor lor de a opri marșul lui Hitler spre cucerirea Europei, își justificau pasivitatea invocînd „dreptul popoarelor de a dispune de propria lor soartă...". În plus, ei își închipuiau că răgazul de care va avea nevoie cel de-al III-lea Reich pentru a digera ultima sa victimă, Austria, le va asigura cel puțin cîteva luni liniștite, pentru a se pregăti mai bine să înfrunte marea vijelie. Dealtfel nu declarase oare Göring doctorului Mastny, în numele Führerului, în seara de 12 martie 1938, că Cehoslovacia nu are de ce să se teamă de evenimentele care se desfășurau în Austria?[1].

Dar conciliatorii s-au văzut nevoiți să-și schimbe repede părerea. Henlein vorbea din ce în ce mai răstit..., ajungînd să ceară „un regim de garanții", apoi autonomia, apoi „pur și simplu reîntoarcerea la patria-mumă germană" a tuturor sudeților.

Un alt aspect al problemei, care pare să fi scăpat încă de la început sagacității oamenilor de stat occidentali: odată deschisă cutia Pandorei, unde dormitau atîtea revizionisme și atîtea ambiții nesatisfăcute, nimeni nu mai avea să o poată închide la loc...

A doua zi după invadarea Austriei, directorul politic al Ministerului de Externe al Ungariei spunea ministrului nostru la Budapesta că foarte curînd va veni rîndul Cehoslovaciei, deoarece „niciodată Reichul nu va găsi în Europa un concurs de împrejurări atît de favorabile, printre care... Anglia potrivnică oricărei intervenții în favoarea Pragăi, iar Franța, nefiind direct atacată de Germania, puțin dispusă să intervină...".

Un dejun cu atmosferă încărcată

Făcînd o scurtă istorie a conciliatorismului, N. Petrescu-Comnen evocă unul dintre episoadele sale cele mai fatidice, petrecute în anul 1936.

O ultimă ocazie s-a oferit Franței, Angliei și celorlalte puteri democratice de a pune stavilă agresivității hitleriste: momentul ocupării Renaniei de către Reichswehr [nume purtat de forțele armate germane], la 7 martie 1936. Lucru rar întîlnit în istorie, dreptul și forța se aflau atunci de aceeași parte a baricadei.

Articolul 43 al Tratatului de la Versailles interzicea „orice instalare sau regrupare de forțe armate" în zona respectivă. În articolul 44 se stipula că „dacă Germania va contraveni în vreun fel dispozițiilor din articolele 42 și 43, ea se va face responsabilă de un act ostil față de puterile semnatare ale tratatului și va fi considerată un factor de tulburare a păcii în lume". Textele de mai sus fuseseră confirmate prin Pactul de la Locarno, din 1925.

Prin urmare, nu era posibilă nici o controversă: Hitler violase în mod premeditat dispozițiile categorice ale unor tratate. Cît despre forță, ea se afla de aceeași parte a baricadei cu dreptul. În ciuda înarmării — mai întîi clandestine, apoi fățiș mărturisite lumii întregi, în 1935 —, în ciuda excepționalelor rezultate obținute de industria și autoritățile germane printr-o acțiune metodică, perseverentă și febrilă, în 1936 puterile democratice dețineau încă o superioritate incontestabilă asupra Reichswehrului.

Am trăit la Berlin ceasurile de frăînfîntare din martie 1936 și am putut constata că Înaltul comandament german, care se opusese inițiativei lui Hitler, aștepta cu spaimă un atac pe trei fronturi, din partea Franței, Poloniei și Cehoslovaciei, sprijinite de flota și aviația britanică și sovietică.

La două zile după flagrantul atentat împotriva păcii, am putut să-mi dau seama, împreună cu alți diplomați, cît de mare era neliniștea care domnea printre generalii și ofițerii germani. Împreună cu unii colegi de-ai mei, fusesem invitat, conform uzanțelor cu vreo trei săptămîni înainte, la un dejun oferit de generalul von Rundstedt, comandantul

În p. 43: *N. Petrescu-Comnen*

În plină criză cenoslovacă, la 15 iunie 1938, revista săptămînală Realitatea ilustrată *aduce un omagiu țării „prietene și aliate"*

DUPĂ ZECE VEACURI DE FRĂMÂNTĂRI ȘI LUPTE PENTRU TRIUMFUL IDEII NAȚIONALE

CEHOSLOVACIA

ȚARA PRIETENĂ ȘI ALIATĂ, A REÎNVIAT ACUM DOUĂZECI DE ANI, LA 7000 Km. DE PRAGA, ÎN BIROUL MODEST AL UNUI EXILAT

Acest exilat era Masaryk care, ajutat de o mînă de patrioți, a izbutit numai prin dîrzenia voinței să renască o idee milenară

[1] În clipa în care a sosit la Berlin vestea despre Anschluss, întregul corp diplomatic se afla la o mare recepție oferită de Göring. Mastny se găsea în compania cîtorva alți diplomați; în același grup era și soția mea. Ea a devenit astfel martorul involuntar al acestei scene istorice și mi-a telefonat la București — unde preluam noua mea funcție, de ministru de Externe — reproducîndu-mi textual cuvintele rostite de Göring și auzite de ea.

Grupului 1 de armate. Mărturisesc că, după sfidarea lansată de Hitler întregii Europe, ne gîndisem să refuzăm invitaţia. Ne-am răzgîndit din două motive: necesitatea profesională de a culege cîteva informaţii în legătură cu această acţiune insolentă, care putea să aprindă continentul, şi perplexitatea în care ne cufundase inerţia guvernelor direct interesate.

Ne-am hotărît, aşadar, să participăm la acel dejun. Şi n-am avut ce regreta. Am găsit acolo adunaţi cea mai mare parte dintre comandanţii militari şi un număr dintre demnitarii de la Berlin, printre care şi generalul von Fritsch [comandantul suprem al forţelor de uscat].

Din prima clipă, am simţit că atmosfera era departe de a fi voioasă. Gazdele germane aveau figuri încruntate. Generalii discutau între ei în şoaptă şi se vedea limpede că le displăcea prezenţa oaspeţilor străini. Prînzul a semănat mai curînd cu un praznic de înmormîntare. Cînd s-a servit cafeaua, noi, diplomaţii, ne-am bucurat de un scurt succes. Mai toţi germanii prezenţi au căutat să afle cam ce gîndeam despre recentele evenimente, în speranţa că vor cunoaşte astfel reacţiile guvernelor de la Paris, Londra, Moscova, Praga, Varşovia. Am devenit astfel, pentru cîteva clipe, obiectul unei atenţii deosebite. Apoi, fără îndoială, pentru a evita întrebările noastre, germanii s-au îndepărtat tiptil, formînd din nou grupuri aparte şi continuînd, în surdină, o conversaţie din ce în ce mai însufleţită.

Din cînd în cînd, din şoaptele coborîte se înălţa cîte o izbucnire de voce iritată. Mi s-a părut că deslușesc cuvinte semnificative ca: *Wahnsinn* [aberaţie], *Unklugheit* [imprudenţă] şi nu numai o dată am auzit clar exclamaţia *schrecklich* [înspăimîntător].

Dat fiind spiritul funebru ce domnea, am considerat că o plecare a noastră anticipată nu va stîrni prea multe proteste. Luîndu-mi rămas bun de la generalul von Fritsch, l-am întrebat:

— Păreţi foarte preocupat. Socotiţi, într-adevăr, situaţia atît de gravă?

Mi-a răspuns pe un ton categoric:

— Prietenii dumneavoastră de la Paris şi Londra pot să vă răspundă mai bine decît noi la această întrebare...

Şi-a însoţit fraza cu un gest vag, care îi dezvăluia neliniştea.

În prag, distinsul meu coleg danez Erluf Zahle mi-a şoptit la ureche:

— Aştia nu mai dorm de trei zile. Toate forţele lor militare sînt consemnate în cazărmi. Tremură de frică.

Aceeaşi impresie am avut-o a doua zi, în audienţa pe care mi-a acordat-o baronul von Neurath. Informaţiile colegilor mei şi ale ataşaţilor militari corespundeau celor pe care le căpătasem eu. Comandamentul Reichswehrului era convins că Germania trece printr-o mare primejdie.

Dar nici una dintre puterile democratice nu a schiţat vreun gest. Acest nou simptom de slăbiciune a lor a avut consecinţe catastrofale, stîrnind frămîntări în ţările mici, convingîndu-l pe Mussolini că trebuie să se orienteze spre Hitler şi dînd apă la moară pronaziştilor din lumea întreagă...

Beneş:

„vie recunoştinţă României"

Întorcîndu-se la evenimentele anului 1938, N. Petrescu-Comnen evocă un demers românesc, cu totul ieşit din comun, prin curajul şi loialitatea care îl caracterizează.

La 19 mai 1938, întorcîndu-mă de la Geneva la Bucureşti, am putut lua cunoştinţă de veşti din ce în ce mai alarmante, provenite atît de la Berlin, cît şi de la Praga. Tensiunea dintre guvernul cehoslovac şi germanii sudeţi se agravase... În săptămîna precedentă, avuseseră loc nenumărate incidente, soldate cu mulţi răniţi. Se spunea că ar fi fost ucişi cîţiva soldaţi cehi. Peste două zile, legaţia noastră de la Praga avea să ne informeze, în mod confidenţial, că domnul Beneş dăduse ordin să fie rechemat sub arme contingentul care tocmai îşi încheiase serviciul militar.

Deşi tratatul de alianţă care lega România de Cehoslovacia [semnat la 23 aprilie 1921, la Bucureşti] nu avea decît un obiectiv limitat — [sprijinirea reciprocă în cazul unei eventuale acţiuni revizioniste din partea Ungariei] — şi deşi ţara noastră nu încheiase cu Franţa decît un tratat de prietenie [semnat la 10 iunie 1926, la Paris], ceea ce însemna că în cazul unui conflict am fi putut adopta o atitudine de prudentă neutralitate, am înţeles că ne va fi cu neputinţă să ne ţinem departe de evenimentele care căpătau o evoluţie periculoasă în Occident...

În seara zilei de 20 mai, l-am căutat pe ministrul german la Bucureşti, dar el părăsise Capitala, dat fiind că urmau două zile de sărbătoare. Cînd, în sfîrşit, am reuşit să-l contactez, l-am invitat să-mi facă o vizită fie imediat (sîmbătă 21 mai), fie, cel mai tîrziu, a doua zi, duminică 22 mai, la ora 10 a.m. Pentru aceeaşi dimineaţă, i-am invitat pe miniştrii Angliei şi Franţei şi pe însărcinatul cu afaceri al Cehoslovaciei, la orele 11, 11.30 şi, respectiv, 12.

Despre una dintre aceste convorbiri [fostul ministru de Externe francez Georges] Bonnet scrie în volumul său de amintiri [*De Washington au Quai d'Orsay*, Geneva, 1946]: „La 22 mai, ministrul nostru la Bucureşti, Thierry, a făcut o vizită ministrului de Externe român, Comnen, care s-a arătat foarte pesimist... Ca urmare a acestei vizite, Comnen l-a primit, în aceeaşi zi, pe ministrul Germaniei la Bucureşti, Fabricius, cumnatul lui Ribbentrop. Thierry mi-a telegrafiat: «Comnen l-a rugat pe Fabricius să transmită la Berlin convingerea sa că un conflict armat germano-cehoslovac va provoca, fără doar şi poate, un război european. Comnen a insistat asupra faptului că nu se va putea localiza conflictul, deoarece Franţa va da ajutor Cehoslovaciei, iar relaţiile militare dintre Anglia şi Franţa sînt de o asemenea natură, în-

În fața iminenței unui conflict armat germano-cehoslovac, președintele Beneș recheamă sub arme, pentru manevre, contingentul ce abia își încheiase serviciul militar

cît prima va trece, fără îndoială, de partea celei de-a doua. Ministrul de Externe român a insistat pe lîngă Fabricius să dea Berlinului sfaturi moderatoare, pentru a împiedica declanșarea unei catastrofe»".

Telegrama lui Thierry este corectă. Totuși, în relatarea lui Bonnet, relev o mică eroare și o lacună, ambele cu siguranță involuntare, dar avîndu-și importanța lor. După cele spuse de Bonnet, s-ar putea crede că demersul la Fabricius ar fi fost o urmare a vizitei lui Thierry. În realitate, acesta din urmă a venit la 11.30, *după* Fabricius, pe care l-am primit la 10. Așa că inițiativa acestui demers îmi aparține pe de-a-ntregul.

Cînd l-am primit pe Thierry, l-am pus la curent cu discuția purtată cu ministrul german și i-am precizat motivul intervenției mele pe lîngă guvernul Reichului. Aici se constată lacuna despre care vorbeam mai înainte. După ce am stăruit pe lîngă Fabricius să transmită Berlinului sfaturi moderatoare, pentru a împiedica declanșarea catastrofei, am adăugat:

— Vă rog să luați notă că România nu va putea rămîne indiferentă față de soarta prietenei și aliatei sale Cehoslovacia.

Trebuie recunoscut că o astfel de declarație avea o valoare deosebită și că, făcută de o țară mică, izolată și prost înarmată, într-un moment cînd întreaga Europă tremura de frica lui Hitler, ea dovedea un anumit curaj.

Thierry a avut amabilitatea de a aprecia așa cum se cuvine sensul cuvintelor mele și m-a asigurat că-și va informa imediat guvernul. La rîndul său, Ministerul de Externe francez a împărtășit buna părere a trimisului său. Ca dovadă că, peste cîteva zile, Thierry mi-a cerut, în numele lui Georges Bonnet, permisiunea de a insera declarația mea într-o culegere de documente diplomatice, pe care guvernul francez se pregătea să le publice. Am acordat fără nici o șovăire permisiunea cerută, ceea ce a constituit o nouă dovadă despre prietenia noastră față de Franța și Cehoslovacia: să ne gîndim cît de mult putea să agraveze apariția unui asemenea document resentimentele, deja foarte numeroase, pe care Germania le avea la adresa noastră.

Cît despre conducătorii Cehoslovaciei, aceștia au apreciat atît de mult atitudinea noastră, încît, de cum au primit informațiile însărcinatului cu afaceri la București, au ținut să-și manifeste satisfacția prin glasul celei mai înalte și mai autorizate personalități a țării. Într-adevăr, la 24 mai, președintele Beneș, personal, în prezența [ministrului de Externe Kamil] Krofta și a directorului [din Ministerul Afacerilor Externe] Samuel, ruga pe Radu Cruțescu, ministrul României la Praga, să-mi „transmită expresia celei mai vii recunoștințe, pentru demersul meu pe lîngă ministrul Germaniei, demers pe care îl considera excepțional de folositor" (raportul nr. 1 384, din 24 mai 1938).

În aceeași zi, directorul politic al Ministerului de Externe cehoslovac a reînnoit, în numele ministrului său, expresia recunoștinței pe care Praga o purta Bucureștilor: „Demersul dumneavoastră a mișcat profund guvernul cehoslovac, care vede într-însul o nouă dovadă de prietenie — prietenie de care nu s-a îndoit niciodată, dar a cărei manifestare în aceste grave împrejurări îi este deosebit de prețioasă".

XV
...IENCES HISTORIQUES
...RES - 1.98. - ROUMANIE

Un strălucit cărturar şi patriot:

TIMOTEI CIPARIU

ALEXANDRU DUŢU

„În urmă mă născui şi Io, în [satul Pănade, jud. Alba] febr[uarie] a[nul] 1805...", scria Timotei Cipariu în memoriile sale, pe care a început să le redacteze în toamna anului 1855, „nu că doară acestea ar fi cu totul demne de neuitare..., ci şi ca să dau, de se poate, oareşcare impuls conaţionalilor mei la asemenea scrieri originare, a cărora preţ la toată tîmplarea pentru istoria şi literatura popoarelor este prea însemnat". Un alt motiv, parcă mai puternic, îl îndemna pe cărturar să descrie viaţa satului transilvănean de la începutul secolului trecut, să amintească de strămoşul de la Piatra Neamţ care trecuse în părţile dinspre Alba Iulia, să înşiruie spiţa neamului, evocînd pe fraţii şi sora seceraţi din copilărie.

Urmaş al Şcolii Ardelene

Cititul şi scrisul, Timotei Cipariu le-a deprins singur. ajutat, la început, de tatăl lui; mama i-a îmbogăţit sufletul cu povestiri, cîntece şi veşti despre cei de demult. Copilul a dovedit o înzestrare excepţională pentru limbile străine şi a ajuns curînd să pătrundă pe teritorii mai puţin frecventate de cărturarii români, precum araba, persana, ebraica. La şcoală, la Blaj, progresele au fost constante şi tînărul a fost reţinut în corpul profesoral, pentru a preda limba română şi, apoi, filozofia. A condus tipografia seminarului şi, spre sfîrşitul vieţii, a fost directorul întregului centru de la Blaj. Nu numai legătura organică cu această vatră a „renaşterii" transilvănene a făcut din Cipariu un urmaş al Şcolii Ardelene. ci şi activitatea lui de cărturar desfăşurată pe liniile directoare ale marilor înaintaşi; munca didactică şi acţiunea de tipărire a cărţii, însoţită de difuzarea ei largă în rîndurile orăşenilor şi ţăranilor.

În ambele domenii accentul a căzut, ca şi la Micu-Clain, Petru Maior, Gheorghe Şincai. asupra studiului limbii şi al istoriei, alăturîndu-li-se interesul vădit pentru filozofie. El însuşi, vorbind despre marii înaintaşi, a subliniat legătura pe care o făcea deliberat între activitatea lui şi realizările acelora. Mai apropiat s-a simţit de Şincai, care l-a fascinat, cu siguranţă, prin erudiţia sa; în 1841, în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, el reproducea parţial *Elegia* lui Şincai şi punea în lumină datele biografice care se desprindeau din ea. În 1855, el va vorbi despre toţi cei trei dascăli, în cuvîntarea ţinută cu pri-

Imagini din Albumul de fotografii al lui Timotei Cipariu, *aflat la Biblioteca Academiei R.S.R.: o fotografie a cunoscutului cărturar transilvănean; catedrala din Blaj; o reproducere după pictura lui Gh. Tattarescu,* Deșteptarea României

lejul centenarului școlii din Blaj, și va afirma apăsat că este de mirare că nu au fost ridicate statui unor oameni care înfăptuiseră atîtea pentru poporul lor. Continuator al scriitorilor din generațiile precedente, Cipariu s-a manifestat în multe privințe: în *Foaie pentru minte* din 1853-1855, a editat eglogele[1] lui Vergiliu, traduse de Vasile Popp, completînd el însuși versurile nefinisate. Cipariu a mers însă în toate domeniile, mai departe. Mai întîi, datorită faptului că el a putut face apel la un mijloc de care aceia nu dispuseseră: presa. În al doilea rînd, deoarece a aprofundat ideile semănate de predecesori în cărțile lor de înțelepciune, de filozofie, de lingvistică, de istorie. În al treilea rînd, întrucît a pus teatrul în slujba afirmării conștiinței naționale române, acesta, cum spunea Ioan Heliade-Rădulescu, putea duce mesajul patriotic și în rîndul celor care nu puteau citi: împreună cu George Barițiu, de care a rămas legat toată viața, și cu istoricul Ioan Rusu, care avea opinii extrem de interesante în problema supraviețuirii dacilor și a legăturilor românilor cu Imperiul bizantin. Cipariu a întemeiat, în 1832, un „teatru de dilet anți", la Blaj. La 2 iulie 1833, noul teatru a pus în scenă un poem pastoral al lui Cipariu, *Egloga*, dedicată episcopului român Ioan Lemeni.

[1] Eglogă — mic poem pastoral.

Scopul — slujirea națiunii române

Numele lui Cipariu rămîne legat de trei periodice importante în viața culturală a Transilvaniei: *Organul luminării* (1847-1848), *Învățătorul poporului* (12 mai-6 octombrie 1848) și *Arhivul pentru filologie și istorie* (1867-1870, 1872). Primul periodic a apărut la Blaj, sub redacția lui Cipariu, ajutat de alți doi profesori, din acel oraș, Iosif Mani și Aron Pumnul. Marea înnoire pe care a adus-o această publicație a constat în tipărirea ei în întregime cu litere latine. Ca și *Foaia* lui Bariț, de la Brașov, revista aceasta care trebuia să apară în 1839, dar nu a primit autorizația decît în 1845 și nu a văzut lumina zilei decît la 4 ianuarie 1847 și-a propus „formarea minței și a inimei în poporul român". Important este și faptul că publicația, care anunța, din titlu, intenția sa de a da un nou impuls operei de luminare pe

care o inițiase în cultura română centrul de la Blaj, a fost deîndată bine primită la București și Iași; *Albina românească*, bunăoară, anunța că face abonamente pentru revista transilvăneană. *Organul luminării* răspîndea cunoștințele istorice, filozofice, filologice, într-o limbă care să fie de toți românii înțeleasă și care să marcheze, prin literele latine, originea limbii și a poporului român. Publicația pornea la drum cu deviza „unirea minților și a inimilor, bunul înțeles între frații de un sînge și o limbă", contribuind, la rîndul său, la strîngerea celor care luptau pentru reînnoirea culturală a societății românești. Fără îndoială că impulsul decisiv, revista l-a primit din partea redactorului său șef, care, în 1836, împreună cu George Barit, făcuse o călătorie îndelungată la București. Pe plan transilvănean, *Organul luminării* a intervenit direct în lupta culturală și poli ică. În 1848, un editorial afirma: „Românii, ca fiii aceeași mame, au să dea mîna unul cu altul!". În această direcție națională și pentru a sublinia clar angajarea sa directă în evenimentele de la 1848, revista și-a schimbat la 12 mai 1848 titlul în *Organul național*, oferind cititorilor explicația că „tot același rămîne: adecă de a lumina adevăratele interese ale națiunii române", la care se adăuga o netă slujire a „adevărului și dreptății", „împreunînd devisa naționalității", adică o angajare în ampla mișcare ce avea să ducă la adunarea de pe Cîmpia Libertății din Blaj.

Cel de-al doilea periodic, *Învățătorul poporului*, s-a adresat masei largi, dorind a fi o „foiță pentru popor și în limba poporului". Aceasta a fost direcția pe care i-a imprimat-o Cipariu, autor al articolului-program. Semnificativ este faptul că în revistă au fost favorabil comentate evenimentele revoluționare de la București, din iunie 1848, și că aici au apărut fragmente din opera lui Lamennais care a jucat un rol important în mișcările revoluționare din Europa Centrală, întrucît proclama ideea egalității îmbinată cu ideea unității naționale.

Arhivul, ultimul periodic, a reluat, în ianuarie 1867, preocupările filologice și istorice ale *Organului luminării*, intervenind în dezbaterea ce cuprinsese întreaga lume științifică românească în a doua jumătate a secolului trecut, privind limba literară și istoria limbii și literaturii române. Pauza de aproape 20 ani între cele două periodice a fost provocată de distrugerea tipografiei blăjene în timpul revoluției pașoptiste, la care Cipariu a luat parte printre fruntașii ei, urmînd imboldul care-l făcuse să aducă la lumină cărți și reviste, iar mai tîrziu să-și redacteze memoriile: imboldul de a face o hotărîtă alegere între „despotismul barbariei și libertatea culturei".

Anii revoluției

„Nu merită să fie numit om, cel care pre alții mai mult voiește a-i folosi, decît a le fi folositoriu". Aceste cuvinte, pe care Cipariu le făcea să apară în *Organul luminării* din 1847, în *Supliment*, exprimau opiniile sale filozofice despre lume și om, în sensul filozofiei practice care i-a ghidat și cursul din școala de la Blaj. Cuvintele redau o convingere adîncă a cărturarului care implicase acțiunea lui de luminare în evenimentele sociale și politice ale epocii sale. Cipariu nu a fost, de la început, un adept al revoluției duse pînă la capăt, pînă la apelul la arme, așa cum o întrevedeau Simion Bărnuțiu sau Avram Iancu. Dar atitudinea lui a evoluat și s-a cristalizat sub acțiunea maselor de care fiul de țăran din Pănade s-a simțit toată viața strîns legat. La această cristalizare a mai contribuit și orizontul lui care, atît în activitatea științifică, cît și în opera social-politică, l-a făcut să nu piardă din vedere pe toți cei care vorbeau românește și aveau aceeași sorginte. În acest sens, în 1836, cînd a pornit spre București, el însemna în jurnalul lui: „Bucuros aș fi să văz și Galațul, Tîrgoviștea, și îndărăpt Rîmnicul și Argeșul, dacă nu și Craiova, unde am un prietin. Însă acele sînt numai doriri care nu mi le poci făgădui să le văz toate de astă dată împlinite. Moldova și Iașul, Bucovina și Suceava. Vai, cîte aduceri aminte de fapte eroice...".

Pornind din Brașov, cărturarul blăjean se îndrepta spre frații lui de dincolo de munte. Cînd se apropia pe înserat de București, vedea contururi ce-i prevesteau o cetate care „între cele mai frumoase ale Europei ar trebui să se numere"; aici el a întîlnit scriitori și librari, a mers la teatru, a avut discuții cu alți cărturari transilvăneni veniți să lucreze în această capitală a românilor. O semnificație deosebită au avut vizitele lui la Heliade și Petrache Poenaru, dar mai ales la Ion Câmpineanu, „un patron [mecena] adevărat și cu rîvnă și jertfă pentru înaintarea științelor și măiestriilor celor frumoase neprețuite". El a văzut pe Florian Aaron și Eftimie Murgu. Ion Câmpineanu l-a invitat la masă, unde se afla Heliade și unde, „după prînz au venit și d. Chesar Boliac și căpitanul Voinescul, amîndoi literatori", este adevărat, dar cu toții angajați în lupta pentru restructurarea societății române. Cu Iancu Văcărescu a discutat probleme de „ortografie cu litere latinești", cu Ioan Roset despre ideile „bătrîne, feudale", cu Bolliac despre proiectele unei societăți literare, „pentru unirea limbii între toți scriitorii români", după cum se exprimase și Florian Aaron. Este evident că, în acest răstimp, Cipariu a luat cunoș ință de preocupările muntenilor de a-și uni eforturile în vederea modernizării societății române, cu moldovenii și transilvănenii, plănuindu-se acțiuni culturale și, desigur, politice comune. Din satisfacția cu care Cipariu consemna întrevederile sale în *Jurnal* se înțelege că el își dădea tot mai mult seama de forța reprezentată de voința unită a românilor. Însemnările sînt din august 1836; în noiembrie 1838, „partida națională" a lui Ion Câmpineanu elabora un *Act de unire și independență*[1], formu-

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1977.

lînd cerinţa unirii Principatelor şi a redactării unei noi Constituţii.

Din luna martie 1848, Transilvania a fost cuprinsă de o puternică frămîntare în vederea formulării unui program politic revoluţionar. Căderea lui Metternich marcase declanşarea revoluţiilor naţionale centrifuge din Italia, Boemia, Croaţia, Ungaria, Transilvania. Cărturarul blăjean a intervenit direct în dezbaterea tot mai vie din primăvara anului 1848, cînd memorii, petiţii, programe erau formulate în marile centre transilvănene. Cipariu a publicat în *Organul luminării* două expuneri de principii care porneau de la ideea că dreptul fiecărui popor de a-şi păstra naţionalitatea derivă din dreptul inalienabil la libertate, proclamat pretutindeni în Europa, aflată în plină efervescenţă revoluţionară, alături de egalitate şi frăţietate; el propunea restabilirea în drepturi politice a naţiunii române, recunoaşterea religiei „greco-româneşti" (aşadar fără a se menţine separaţia politică între „uniţi" şi „neuniţi"), participarea la Dieta Transilvaniei. După adunarea pregătitoare de la Blaj, din 18 aprilie 1848[1], el a adăugat noi elemente care au sporit caracterul democratic al programului său, precum libertatea politică a întregii naţiuni, emanciparea pămîntului român, folosirea limbii naţionale în treburile publice, libertatea tiparului românesc, alegeri proporţionale în funcţiile publice etc. Inportant este un adaos în care Cipariu propunea ştergerea privilegiilor feudale, punct care apărea şi în programele revoluţionare din Muntenia şi Moldova.

Aceste formulări sînt apropiate de manifestul de la Sibiu al lui Simion Bărnuţiu şi asemănările au facilitat colaborarea celor doi, la care s-au adăugat August Treboniu Laurian, Al. Papiu-Ilarian, Ion Buteanu şi alţii, autori toţi ai programului de la Sibiu din 26 aprilie, care a precizat cele trei mari năzuinţe româneşti: proclamarea naţiunii române ca naţiune recunoscută, prestarea jurămîntului naţional de către toţi românii, ca manifestare de solidaritate naţională, şi protestul contra unirii Transilvaniei cu Ungaria. Timotei Cipariu a colaborat şi la *Petiţiunea naţională* adoptată la 4 mai 1848[2], în care a fost cuprinsă şi prevederea ca iobăgia să fie neîntîrziat desfiinţată, revendicare ce conferea programului un caracter antifeudal, modern. La 18 iulie, el arăta prin publicarea în *Organul naţional* a textului *Către naţiunea română din Transilvania* cum îşi îndeplinise misiunea încredinţată de adunarea naţională din 3 mai, şi din care făcea parte şi Cipariu, de a prezenta doleanţele poporului român conducătorilor de la Viena şi Budapesta. Consecvent cu sine şi cu programul pe care-l elaborase, alături de ceilalţi fruntaşi transilvăneni, Cipariu a semnat apelul Comitetului naţional prin care se cerea românilor, la 8 octombrie 1848, să ia armele pentru a-şi cuceri drepturile ce le erau refuzate. Doi ani mai tîrziu, el a făcut parte dintr-o delegaţie care a ajuns la Viena şi a fost primită de împărat, căruia i-a cerut răspuns la o petiţie mai veche, din 1849. Dar nici un rezultat pozitiv nu a venit să însenineze pe cărturarul care, după revoluţie, a trăit alături de ai săi anii grei de represiune.

[1] Datele sînt pe stil vechi.
[2] *Magazin istoric*, nr. 2/1978.

Ardoare şi nespusă plăcere pentru cărţi...

Suferinţa lui Cipariu a fost sporită de faptul că în timpul revoluţiei i se risipise prin prădăciuni, dar şi prin distrugere biblioteca de peste 3 000 volume pe care o adunase în decursul anilor. Toate locuinţele membrilor comitetului român au fost percheziţionate şi, astfel, s-au risipit volume preţioase achiziţionate de Cipariu din fostele biblioteci aristocratice din Transilvania sau de la librarii din Bucureşti, Viena, Budapesta, cu care intrase în relaţii. Învăţase să citească singur şi îşi uimise părinţii descifrînd într-o bună zi literele în faţa lor. „Din acea zi — povesteşte el — n-a mai rămas carte pe care să n-o cetesc; şi cînd vedeam vreo carte undeva, îmi ardea inima să o capăt să o cetesc, măcar că nu toate erau româneşti. Acea ardoare şi nespusă plăcere către cărţi de-adunci-mi rămase nestinsă în toată viaţa mea, pînă în aceste zile tîrzie, în care scriu aceasta... şi cînd venii la timpul de a mă determina într-o parte sau alta, totdeauna întrebai: că oare în aceasta sau în acea stare putea-voi sta de învăţătură au nu?" Avea printre cărţi *Corpusul istoricilor bizantini* (în greaca bizantină — *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*), din care preluase nenumărate date Şincai, dar avea şi cărţi în limbi mai rar ştiute. Cu încetul, după 1850, în parte şi datorită deselor călătorii la Viena, a achiziţionat noi valori, printre care peste 600 volume în limba arabă. În biblioteca lui se mai aflau încă 135 manuscrise, privind cultura arabă, din care 30 cuprindeau extrase din texte arabe parcurse de marele cărturar blăjean. La moartea lui, biblioteca sa, care constituia după cum s-a remarcat una dintre cele mai însemnate biblioteci româneşti din sec. XIX, număra circa 7 000 volume. Cărturarul adunase şi cîteva instrumente ştiinţifice care-i potoleau setea de cunoaştere; avea — spune el — un ochean cu care cerceta stelele. A călătorit să vadă mari biblioteci, ca Ambrosiana din Milano, mari realizări arhitectonice, ca arena din Verona.

Dar tot ce a citit şi tot ce a văzut a fost îndreptat într-o singură direcţie: de a înţelege mai bine dramatica existenţă a poporului căruia îi aparţinea. Ani îndelungaţi de muncă intensă au fost consacraţi cercetării limbii şi istoriei române, precum şi activităţii didactice. Îl preocupau documentele, care puteau dezvălui procesele de evoluţie ale limbii şi, mai departe, ale culturii. A publicat *Elemente de limba română, după dialecte şi mo-*

numente vechi şi *Acte şi fragmente pentru istoria beserecei române mai ales în Transilvania*, amîndouă în 1854, îmbinînd filologia cu istoria instituţiilor ce asiguraseră păstrarea neamului românesc în condiţii de aspră apăsare. Şi s-au adăugat *Crestomaţie sau Analecte literare* (1858) şi *Principii de limbă şi scriptură* (1866), prin care au fost puse bazele filologiei române moderne şi ale lingvisticii istorice române. *Gramatica* lui a fost admisă în învăţămîntul din Transilvania, la gimnaziul superior, în 1856, în timp ce *Gramatica limbii române* a fost premiată de Societatea Academică Română, în 1868. Concomitent, s-a dovedit preocupat de educaţia maselor largi şi a plănuit o „bibliotecă universală" menită a cuprinde nu atît capodopere literare, cît îndrumări folositoare. Prima apariţie în colecţia „Biblioteca de mînă" a fost o carte de înţelepciune, în care accentul cădea pe educaţia socială: *Purtarea de bunăcuviinţă între oameni* (1855). A adunat ştiri despre limba şi literatura românilor din colecţiile particulare şi a făcut extrase lungi, întocmind dosare masive, ca în cazul documentelor privitoare la români, culese din biblioteca contelui Kemény, toate pierdute în timpul revoluţiei. Mare admirator al antichităţii, el a acceptat să facă parte din grupa celor 11 conservatori de monumente antice, alcătuită în 1855, în Transilvania.

Pînă la moarte, care a survenit la 3 septembrie 1887, a fost prezent în marile acţiuni culturale cu ecou social-politic. În 1852 a fost unul din primii susţinători ai unei grupări a femeilor în lupta pentru drepturi sociale şi active în viaţa culturală: „Reuniunea femeilor române" din Braşov. Prezent la întemeierea ASTREI, a devenit primul ei vicepreşedinte, făcînd, în cuvîntarea ţinută cu acest prilej, elogiul culturii române. A fost ales membru al Societăţii germane de orientalistică. Încununarea activităţii sale a venit din partea Societăţii Academice Române, care — alegînd membrii săi din toate regiunile locuite de români — l-a desemnat pe Timotei Cipariu vicepreşedinte, în 1867. În cadrul Societăţii, care s-a transformat apoi în Academia Română, Cipariu a avut un rol de prim rang în dezbaterile asupra ortografiei limbii române.

Între colegii săi academicieni şi în Blajul pe care-l părăsea cu greu pe măsură ce anii i se lăsau pe umeri, învăţatul şi-a rememorat adesea cursul vieţii care-l purtase în vîltoarea unor evenimente decisive pentru poporul român şi pe teritorii ale cunoaşterii pe care el le cucerise primul. Şi-a repetat şi mai tîrziu cuvintele pe care i le adresase prietenului Bariţ, în 1848: „Fie Cesar cui i place, io nu voi pizmui nimănuia", ştiind că şi-a îndeplinit la fel de bine ca şi cei care-şi cîştigaseră „mai multă popularitate" îndatoririle ce şi le fixase. Iar acestea, odată îndeplinite, adusesră mai multă claritate în acţiunea de eliberare de sub dominaţia străină a transilvănenilor, contribuiseră la înflăcărarea năzuinţei spre unire a tuturor românilor.

Măreaţa victorie a popoarelor împotriva fascismului

A III-a serie de întrebări

1. Reprezentanţi de seamă ai intelectualităţii româneşti, continuînd tradiţia progresistă patriotică a oamenilor de ştiinţă şi cultură din ţara noastră, au luat atitudine fermă împotriva războiului alături de Germania, în acest sens elocvent fiind **Memoriul** intelectualilor antifascişti, din aprilie 1944, prin care sublimau că „războiului... trebuie să-i punem îndată sfîrşit".

Printre semnatari se aflau şi profesorii unor cunoscute centre universitare româneşti. Din care oraşe? (1974)

2. La 26 martie 1945, Moscova saluta „prin 12 salve de artilerie trase din 124 tunuri" trupele sovietice ale Frontului 2 ucrainean şi „trupele armatei române, de sub comanda generalului de Corp de armată Dăscălescu" pentru eliberarea unui oraş cehoslovac.

Cîţi ostaşi români au căzut în luptele de acolo? (1979)

3. Cîţi soldaţi, subofiţeri şi ofiţeri, români au fost decoraţi, pentru faptele de vitejie în războiul antihitlerist, cu ordine şi medalii de război româneşti, sovietice, cehoslovace şi ungare? (1975)

4. Solidaritatea poporului român cu lupta antihitleristă a popoarelor vecine era sugestiv exprimată de un ziar timişorean, la 1 ianuarie 1942, care consemna că mulţi români s-au „dus să grăbească biruinţa popoarelor subjugate, luptînd ca oameni liberi şi mîndri alături de ceilalţi partizani balcanici".

Cu ce formă străveche de luptă împotriva nedreptăţilor era comparată acţiunea lor? (1974)

5. Ce efective de trupe a angajat România în războiul antihitlerist? (1975).

6. „Nemţii se retrag mereu, aşa că sperăm ca în curînd să terminăm războiul" scria părinţilor săi, la 8 ianuarie 1945, unul dintre cei 250 000 ostaşi români care au luptat pentru dezrobirea Cehoslovaciei.

Cîte localităţi cehoslovace a eliberat armata română? (1975)

7. În 1942-1943, forţele sovietice au încercuit 22 divizii naziste şi au luat peste 90 000 prizonieri, printre care şi 24 generali.

În care bătălie? (1973)

8. Un greu tribut de sînge a plătit în cursul luptelor pentru eliberarea Budapestei o mare unitate română care, din 36 348 luptători, a pierdut aici 11 000.

Despre ce unitate este vorba? (1980)

9. Timp de un an — de la... şi pînă la... poporul englez a înfruntat singur forţele militare naziste.

Indicaţi datele respective. (1978)

10. Cînd au cîştigat forţele navale anglo-americane supremaţia în Oceanul Atlantic? (1979)

Din cronica luptei românilor pentru unitate şi independenţă

ŢĂRILE ROMÂNE ÎN LUMEA EUROPEANĂ A VEACULUI XIV

Dr. ŞERBAN PAPACOSTEA,
Institutul de istorie „Nicolae Iorga"

Constituirea Ţării Româneşti şi a Moldovei ca state de sine stătătoare a avut însemnate consecinţe pe plan intern şi internaţional, în contextul politic european de la mijlocul secolului XIV.

După cum am văzut în numărul precedent al revistei (3/1980), tentativa regatului ungar de a-şi instaura dominaţia atît asupra Ţării Româneşti cît şi asupra Moldovei a suferit un răsunător eşec, domnitorii români reuşind să asigure celor două ţări, prin străduinţile lor politice şi diplomatice, atributele suveranităţii statale.

Transilvania, aflată în stăpînirea regatului ungar, a fost direct influenţată de consolidarea noilor state româneşti. Pentru a-şi menţine şi adînci supremaţia în această provincie, regatul ungar a recurs la măsuri vizînd în primul rînd populaţia românească, majoritară. Astfel, în vreme ce românii de la Sud şi Răsărit de Carpaţi îşi desăvîrşeau organizarea statală, cei dinăuntrul arcului carpatic sufereau contraiovitura măsurilor lui Ludovic de Anjou, luate îndeosebi în anii 1365-1366, pentru a înăbuşi orice tendinţă de a urma exemplul fraţilor de peste munţi.

O măreaţă fantasmă la Dunăre

Cercetînd procesul de constituire şi evoluţia regimului stărilor privilegiate în Transilvania, istoricul Gheorghe Brătianu analizează conţinutul diplomelor emise de Ludovic de Anjou la 2 februarie 1365 şi 28 iunie 1366 şi care, de fapt, consfinţeau succesul luptei voievodului român Bogdan pentru a desprinde Moldova de sub dominaţia ungară. Documentul din 1366 prevedea, totodată, sancţiuni severe împotriva „valahilor revoltaţi" din Transilvania, surprinzînd astfel caracterul de masă al împotrivirii românilor faţă de înăsprirea stăpînirii regalităţii ungare. „Nu e de mirare aşadar — scrie Gh. Brătianu — că după această dată [1366] românii nu mai sînt menţionaţi în adunările de stări transilvane. Existenţa la frontierele înseşi ale provinciei a două principate române independente sau cvasi-independente, care gravitau deja în orbita altor puteri,

pentru a găsi sprijin împotriva hegemoniei ungare și a căror întemeiere se datora unor răsculați veniți din Transilvania, avea prin forța lucrurilor să inducă pe reprezentanții autorității regale la o politică de suspiciune și de vexațiuni"[1].

Cum s-a manifestat această politică? Informat despre pierderea Moldovei, Ludovic a emis, la 2 februarie 1365, celebra sa diplomă de confiscare a domeniului lui Bogdan din Maramureș[2]; el a invo-

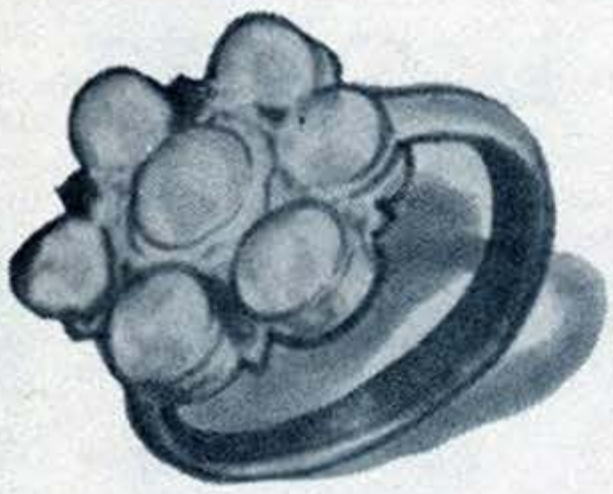

Inele descoperite în necropola voievodală de la Curtea de Argeș

În p. 53: *document din 28 noiembrie 1321 de la Carol Robert, regele Ungariei, prin care se întăresc comitelui Nicolae cătele românești Sucutard, Toga și Silivaș (Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România)*

cat nu numai „infidelitatea" față de coroana maghiară a fostului voievod, argument suficient pentru a justifica actul regelui, dar a adăugat și motivația suplimentară „pentru ca ticăloșia [lui Bogdan și a fiilor săi] să nu devină pilda altora care ar cuteza fapte asemănătoare", afirmație care dezvăluie preocuparea și finalitatea mai generală a măsurii regelui. Dacă în Maramureș Ludovic a găsit soluția pentru a înlătura primejdia deschisă de exemplul lui Bogdan, acordînd familiei Dragoșeștilor masive concesii de stăpîniri și demnități și, prin aceasta, asigurîndu-și fidelitatea lor, cu totul alta a fost politica sa în alte zone ale Transilvaniei.

Înainte de a se consacra situației create de desprinderea Țării Românești și Moldovei din sfera sa de influență și reglementării stărilor de lucruri din Transilvania, Ludovic a fost reținut de două acțiuni de ordin mai general: cucerirea Vidinului și întîlnirea cu împăratul bizantin Ioan V Paleologul, în iarna lui 1365-1366. Intrarea trupelor ungare în Vidin dăduse un puternic imbold speranțelor celor care, la Constantinopol, așteptau mîntuirea de primejdia otomană printr-o nouă cruciadă apuseană. Cum reluarea efortului ofensiv împotriva otomanilor era condiționată, ca și în trecut, de acceptarea de către Bizanț a unirii celor două biserici și cum, pe de altă parte, speranțele cele mai sigure de cruciadă veneau acum din direcția regatului ungar, iar regele Ludovic părea chemat să devină protagonistul acesteia în Europa Sud-Estică, împăratul bizantin s-a decis să vină la Buda, pentru a netezi calea unei noi acțiuni. „O venerabilă figură de măreață fantasmă, scrie Nicolae Iorga, apare la Dunăre". Negocierile, prelungite pînă la sfîrșitul iernii, s-au încheiat cu angajamentul împăratului de a accepta unirea — ceea ce nu era greu, întrucît se arătase și în trecut hotărît să întreprindă acest pas — și făgăduiala, mult mai greu de împlinit, de a impune această unire clerului și poporului său.

Prezența ungară la Vidin, concesiile împăratului bizantin constrîns de amenințarea otomană creau un context periculos pentru Țările române, în efortul lor de a se menține în afara sferei de expansiune a regalității ungare. Exponent al politicii papale în această zonă, Ludovic de Anjou nu a ezitat să folosească așa-zisa luptă împotriva „schismaticilor" pentru înfăptuirea propriilor sale planuri politice.

După ce și-a însoțit pînă în Banat imperialul oaspete, Ludovic a venit în Transilvania, unde avea să petreacă cel puțin șase luni (aprilie-octombrie 1366); acum, problema românească, în toată complexitatea ei, s-a aflat în centrul preocupărilor sale.

Prelungita ședere a regelui în Transilvania a fost neîndoielnic legată de efortul său de a readuce la ascultare celelalte două Țări române: Moldova, unde încercarea sa s-a încheiat cu un eșec, și Țara Românească, unde acțiunea sa a înregistrat un oarecare succes, precar și echivoc, prin înțelegerea cu Vladislav.

Concomitent însă cu inițiativele sale militare și diplomatice îndreptate spre românii din cele două țări extracarpatice, Ludovic a adoptat, în cursul itinerarului său transilvan, un șir de măsuri care au afectat profund și pentru mult timp situația românilor dinăuntrul regatului. Aceste măsuri au fost încorporate în trei acte, din care unul dădea provinciei o nouă organizare judiciară (28 iunie 1366), un altul, a cărui dată exactă nu ne e cunoscută, statua raportul dintre „starea" nobilimii și confesiunea catolică, iar al treilea legaliza prigoana împotriva clerului ortodox (20 iulie 1366).

Începutul prigoanei

De la început, Ludovic și-a îndreptat ascuțișul loviturii sale împotriva nobilimii române. El a stabilit o distinc-

ție răspicată între cnezii confirmați anterior prin act regal, asimilați în acest fel nobilimii ungare, și cei care nu beneficiaseră de asemenea confirmare și care erau reduși acum la condiția modestă a juzilor sătești. Astfel, Ludovic a subordonat definitiv recunoașterea condiției „nobiliare" și a stăpînirii cu acest titlu a pămîntului unei hotărîri a curții regale. Drepturile tradiționale ale cnezilor, moștenite din vremuri străvechi,

[1] Vezi și nota *Un istoric*, din p. 62 a acestui număr.
[2] *Magazin istoric*, nr. 2/1973.

au fost anihilate; pentru puterea regală, orice alt titlu în afara actului regal de înnobilare era neavenit. Mai mult decît atît, noul regulament judiciar stabilea că, în contestaţiile cu privire la stăpînirea pămîntului, cei lipsiţi de acte temeinice aveau să-şi susţină cauza nu înăuntrul Transilvaniei, ci la curtea regală. O piedică suplimentară şi o şansă mai puţin pentru cei care se întemeiau pe un drept tradiţional, moştenit, împotriva dreptului nou, creat de daniile regale. Dreptul scris şi cancelaria regală deveneau de acum înainte singurele surse legale ale stăpînirii pămîntului, în vreme ce drepturile tradiţionale erau abolite. Situaţia favoriza puternic tendinţa nobilimii maghiare de a deposeda cnezii români de dreptul lor asupra pămîntului şi de privilegiile care decurgeau de aici.

Tot atît de însemnată pentru politica regală era hotărîrea de a-i exclude pe nobilii necatolici de la dreptul la stăpînirea pămîntului. Unul din actele regale precizează: „Nimeni decît cel cu adevărat catolic şi care cultivă cu fidelitate credinţa pe care o păzeşte şi o mărturiseşte [faţă de biserica romană] nu poate să ţină, să păstreze şi să posede vreo posesiune cu titlu nobiliar sau cu titlu de beneficiu".

Noua măsură care condiţiona dreptul de stăpînire asupra pămîntului şi recunoaşterea calităţii de nobil de apartenenţa la confesiunea romano-catolică dezvăluie politica regelui faţă de o altă mare realitate a societăţii româneşti: *biserica*.

A treia hotărîre, complementară faţă de cea anterioară şi încorporată în actul emis la 20 iulie 1366 — păstrat într-o copie destinată comitatelor Cuvin şi Caraş — poruncea categoric nobililor şi celorlalţi stăpînitori de pămînt, cetăţilor şi oraşelor regale pe teritoriile cărora se aflau preoţi „schismatici", adică ortodocşi, să-i înfăţişeze împreună cu familiile lor comitelui Benedict Himfy, la data fixată de acesta, care urma să aplice faţă de ei ordinele ce aveau să-i sosească între timp de la rege. Ordinul regal a deschis astfel prigoana sistematică şi legalizată împotriva clerului ortodox, prigoană care a continuat pînă la sfîrşitul domniei lui Ludovic.

Stabilirea raportului obligator între condiţia nobiliară şi apartenenţa la catolicism, pe de o parte, şi măsurile adoptate împotriva clerului

ortodox, pe de altă parte, nu au fost decît manifestările diferite ale aceluiaşi ţel: înlăturarea confesiunii ortodoxe din viaţa politică a ţării.

Presimţind reacţiile pe care aceste măsuri aveau să le provoace şi care, adăugîndu-se vechilor nemulţumiri, puteau să dea caracter exploziv situaţiei din Transilvania (de altminteri foarte încordată), Ludovic de Anjou introdusese, la 28 iunie 1366, o nouă organizare judiciară de caracter excepţional.

Prin actul menţionat, monarhul permitea nobilimii ungare „să extermine sau să nimicească din această ţară pe răufăcătorii de orice naţie, îndeosebi români". Conceput pentru a permite nobililor să facă faţă, cu mijloace excepţionale, stării de puternică încordare socială şi politică, noul sistem judiciar introdus de actul regal şi care se întemeia pe instanţe organizate ad-hoc de acuzator era o formulă de represiune legalizată, încredinţată nobilimii, pentru a-şi apăra poziţiile. Actul regal aducea, totodată, şi prima discriminare legală referitoare la românii din Transilvania, după criteriul etnic. Îndatorirea impusă nobilimii de rege, în schimbul instrumentului judiciar atît de eficient pe care i-l dăruise, era aceea de a-l ajuta şi pe el şi pe dregătorii săi transilvani, voievodul şi vicevoievodul în efortul de „a-i zdrobi şi a-i nimici pe infidelii răzvrătiţi şi pe rebelii noştri şi ai sfintei noastre coroane din acele părţi".

Măsurile impuse de Ludovic de Anjou în Transilvania au creat o nouă situaţie legală şi constituţională. Ele au generalizat recunoaşterea prin act regal a titlului nobiliar şi a dreptului de stăpînire a pămîntului cu titlu feudal, condiţionînd-o de fidelitatea faţă de rege şi de coroană, în dublul înţeles medieval al termenului, cel politic, feudal, şi cel confesional, privind apartenenţa la confesiunea catolică. Legiferînd primul din aceste criterii, Ludovic a îndiguit puternic evoluţia cneziilor române din Transilvania spre starea nobiliară. Impunîndu-l pe al doilea, cel confesional, el a oprit constituirea unei stări privilegiate, nobiliare, române, de sine stătătoare, şi a pregătit contopirea nobililor români, care se conformau exigenţelor politicii regale, în masa nobilimii provinciei şi a regatului.

Scoţînd în afara legii confesiunea ortodoxă, Ludovic de Anjou a introdus în organizarea politică a provinciei principiul *religiei oficial recunoscute (religio re epta)*, care a devenit o componentă esenţială a vieţii politice a Transilvaniei medievale.

Desigur, regele nu a aşteptat evenimentele din 1365-1366 pentru a-şi desfăşura prozelitismul catolic. Dar cucerirea Vidinului şi urmarea sa imediată, călătoria împăratului Ioan V la Buda, care părea să vestească aducerea la catolicism a însuşi centrului spiritual al lumii răsăritene, Bizanţul, a dat acţiunii lui Ludovic de convertire a populaţiei ortodoxe un ritm mult mai accelerat şi proporţii infinit mai mari decît în trecut. Pînă la sfîrşitul domniei sale, Ludovic a aplicat, cu rigoare neabătută şi prin toate mijloacele, politica de convertire a popoarelor cuprinse în sfera sa de acţiune.

Argumentele vicarului din Bosnia

Un izvor neluat încă în considerare în istoriografia noastră aduce lămuriri de

primă însemnătate asupra acestui proces istoric și a motivației complexe care a inspirat politica regelui Ludovic. E vorba de trei documente, păstrate în arhivele din Basel și inedite pînă nu demult, scrise de Bartolomeu de Alverna, vicar al Bosniei — subdiviziune teritorială a Ordinului franciscan, care îngloba și teritoriile sîrbe, bulgare și românești, aflate sub puterea regelui angevin. Documentele aduc o mărturie de excepțională însemnătate, dată fiind poziția de prim plan ocupată de autorul lor în elaborarea și aplicarea măsurilor lui Ludovic în viața spirituală a Ungariei.

Prima din cele trei scrieri are caracter strict teologic; a doua expunea ceea ce autorul numea „erorile și ereziile" popoarelor intrate în aria sa misionară — români, sîrbi și bulgari; a treia, o scrisoare adresată de vicarul Bosniei, în 1379 sau 1380, subalternilor săi, avea scopul de a justifica cu argumentele cele mai felurite — teologice, istorice și politice — atît conversiunea în masă a „schismaticilor", cît și metodele prin care ea era realizată.

Cîteva idei fundamentale străbat textul celei de-a treia scrieri, cea mai de seamă — referindu-se la necesitatea convertirii românilor, sîrbilor și bulgarilor. Cum zelul misionarilor părea a nu fi dat roadele scontate acolo unde nu era susținut de intervenția directă a puterii politice, Bartolomeu de Alverna se vedea silit să desfășoare o largă argumentare în favoarea convertirii „schismaticilor" cu concursul „brațului temporal" al regalității și al „domnilor" regatului. Invocînd o bulă papală care statua îndatorirea principilor laici de a participa la acțiunea de convertire, vicarul îi dojenea pe seniorii pămîntului, ca și pe cei ai bisericii, pentru lipsa lor de zel în această privință.

Convertirea „schismaticilor", potrivit lui Bartolomeu de Alverna, trebuia realizată pînă la totala stîrpire a „schismei" din regat, cu orice mijloace, inclusiv violența. Amenințarea cu expulzarea din regat și chiar cu pedeapsa capitală era justificată, dacă slujea cauzei convertirii. Autorul invoca convertirea germanilor de către Carol cel Mare și cea a ungurilor de către regele Ștefan, ambii făcînd apel mai mult „la sabie și război" decît la cuvînt și predică.

O piedică stătea în calea acțiunii de vaste dimensiuni întreprinse în regat: clerul local. În repetate rînduri și cu deosebită vehemență, Bartolomeu de Alverna recomanda izgonirea cu precădere a prelaților ortodocși din aria sa misionară. Prezența lor era considerată o sursă de primejdie spirituală și pentru catolicii care, sălășluind în mijlocul ortodocșilor, nu rareori adoptau credințele și ritualul lor: „Așadar, acești îndărătnici trebuie cu orice preț constrînși sau izgoniți, pentru mîntuirea locuitorilor...".

Convertirea schismaticilor la catolicism, arăta de asemenea Bartolomeu de Alverna, era nu numai un act salutar, din punct de vedere spiritual, dar și o condiție a trăiniciei regatului ungar: „Mai există și un avantaj lumesc, anume trăinicia mai mare a regatului la aceste hotare și mai marea credință a acestui neam față de rege și domnii lor, căci niciodată nu vor putea fi credincioși domnilor lor cei care sînt necredincioși... prin credința străină pe care o împărtășesc".

Convertirea „schismaticilor" avea un țel politic imediat: consolidarea regimului angevin și a dominației sale asupra popoarelor străine peste care se întinsese dominația regatului ungar. Pentru misionarul franciscan, ca și pentru regele Ungariei, convertirea era unicul mijloc de a impune „schismaticilor" fidelitatea față de rege și coroană: „Iar acești schismatici despre care e vorba nu slujesc regelui și domnilor decît de frică. Dumnezeu știe cu cîte presiuni scot de la ei dările...".

„Infidelitatea" schismaticilor dinăuntrul regatului era agravată de faptul că în afara frontierelor sale se afla o masă de populație, de aceeași limbă și credință cu ei, constatare care îl ducea pe autor la una din cele mai semnificative observații ale sale: „Multe rele... vor înceta, pe care acum [ei] le comit inconștient împotriva creștinilor [catolicilor], împreună cu cei din afara regatului de o limbă și credință cu dînșii".

Scrisoarea lui Bartolomeu de Alverna ne îngăduie să surprindem cele două realități esențiale care au condiționat politica lui Ludovic de Anjou față de românii din Transilvania: atitudinea papalității privind unirea bisericilor, efortul de a o impune în formele cele mai riguroase și prin toate mijloacele și, apoi, preocuparea regelui angevin de a-și consolida dominația asupra locuitorilor ortodocși de sub stăpînirea sa. Idealul unității religioase, promovat de papalitate, a fost transformat de Ludovic de Anjou într-unul din instrumentele cele mai eficace de supunere a popoarelor peste care guverna. Măsurile draconice îndreptate împotriva cnezilor români și a clerului ortodox pe care le-a adoptat cu prilejul călătoriei din 1366 în Transilvania, precum și justiția expeditivă pe care a introdus-o aici, au fost, toate, inspirate de preocuparea sa pentru supremație. Făcînd din apartenența la confesiunea catolică criteriul principal al „fidelității" feudale, Ludovic de Anjou a legalizat excluderea poporului român și a elitei sale sociale din viața politică a Transilvaniei.

Desăvîrșirea întemeierii Țării Românești și a Moldovei în a doua jumătate a sec. XIV a fost, pe plan extern, rezultatul rezistenței îndîrjite a celor două state față de supremația regatului ungar, sub dublul ei aspect: *politic* — respingerea dominației angevine; *confesional* — refuzul de a primi catolicismul.

În acest cadru istoric, întemeierea statelor feudale române în secolul XIV, etapă hotărîtoare în evoluția societății românești în ansamblul ei, a scos puternic în evidență factorii comuni ai vieții politice și sociale a românilor de o parte și de alta a Carpaților, expresie a unității de origine, neam și limbă.

ŢARA ROMÂNEASCĂ, TRANSILVANIA ŞI MOLDOVA FAC FRONT COMUN

Timp de mai bine de cinci secole, istoria Ţărilor române s-a întîlnit cu istoria Porţii otomane, coordonata fundamentală a acestor interferenţe şi raporturi complexe constituind-o lupta necurmată a românilor pentru apărarea independenţei şi suveranităţii pămînturilor străbune, luptă care pe plan juridic a dat naştere Capitulaţiilor — acte ce reglementau statutul de largă autonomie de care se bucurau statele româneşti.

Importante ştiri referitoare la Ţările române întîlnim în cronicile şi scrierile istorice otomane, din care s-au publicat în traducere românească două volume cuprinzînd mărturii semnificative din sec. XV-XVII.

Un al treilea volum de Cronici turceşti **se află în curs de apariţie la Editura Academiei. El cuprinde cele mai reprezentative scrieri pentru perioada 1591-1808, redactate de cronicari oficiali ai Porţii.**

Lucrarea începe cu opera lui Mustafa Naima, primul cronicar oficial al Imperiului otoman. El s-a născut la Alep (Siria) prin 1654-1655. Venit la Istanbul, a îndeplinit diferite slujbe la Serai sau pe lîngă unii demnitari otomani. A murit în anul 1716, la Patras.

Naima este cunoscut atît ca istoriograf, cît şi ca om de litere şi naturalist. Misiunea de cronicar al Curţii otomane a primit-o în jurul anului 1700, fiind desemnat să înregistreze principalele evenimente privind istoria Imperiului. Scrierea sa se intitulează Grădina lui Husein în toiul întîmplărilor dintre Apus şi Răsărit, **fiind dedicată principalului său protector, marele vizir Amudja-zade Husein paşa, semnatarul păcii de la Carlowitz (1699). Cunoscută mai mult sub titlul de** Cronica lui Naima, **scrierea consemnează evenimentele dintre anii 1591 şi 1660 şi a fost publicată pentru prima dată în 1734.**

În alcătuirea ei, cronicarul a avut ca izvor de bază însemnările istoriografului turc Şarîh-ui-Menarzade Ahmed (mort în 1656), autorul unei Istorii universale, **în care consacrase un capitol special şi perioadei otomane, prezentînd evenimentele din imperiu pînă în ajunul morţii sale. Naima s-a folosit şi de scrierile altor cronicari otomani, ca şi de informaţii orale, care i-au servit pentru o mai nuanţată prezentare a faptelor.**

Ştirile referitoare la Ţările române ocupă un loc important în Cronică, **începînd cu domnia lui Mihai Viteazul, despre care se subliniază că a unit cele trei Ţări române, şi pînă la sfîrşitul viziratului lui Köprülü Mehmed paşa (1661), perioadă destul de frămîntată din istoria celor trei principate: Moldova, Ţara Românească şi Transilvania.**

Cronica a trezit interes în lumea occidentală, fragmente sau părţi mai ample din ea fiind traduse în franceză, engleză, rusă, maghiară şi în alte limbi. Ea nu a rămas străină nici cărturarilor români, fiind menţionată încă de Ienăchiţă Văcărescu în a sa Istorie

În pp. 58-59: *oşteni otomani*

a preaputernicilor împăraţi otomani; **mai tîrziu, Nicolae Bălcescu a folosit-o, după traduceri europene, în redactarea capodoperei sale** Românii subt Mihai-vodă Viteazul, **în special în capitolul consacrat campaniei lui Sinan paşa în Ţara Românească (1595). Nicolae Iorga a publicat unele extrase din această scriere, iar P.P. Panaitescu, C.C. Giurescu şi alţi istorici români au consultat-o în cercetările lor.**

Prezentăm cîteva fragmente[1] din Cronica lui Naima, **referitoare la Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Şerban şi Gheorghe Ştefan.**

Mihai îşi pierde răbdarea

Voievozii Ţării Româneşti dădeau, încă din trecut, care pentru tunuri şi cai pentru transportul muniţiilor necesare expediţiilor. Mai înainte, el [Mihai] trimisese pentru expediţia din Veszprém [Besprem, în Ungaria] două-trei sute de cai. Totuşi, mergînd din Be grad, oamenii trimişi de Sinan paşa i-au cerut din nou cai, zaherea [cereale] şi bani. Nemaiavînd grijă [ca acestea] să ajungă la timp la Belgrad, [lui Mihai] i se făcuseră mustrări... Serdarul [Sinan paşa] a zis: „De ce trebuie ca astfel de ţări să fie în mîna unor ghiauri nepăsători? Cu ajutorul preaînaltului Allah, în primăvara aceasta, expediţia noastră va fi asupra Ţării Româneşti!"... Astfel, fuseseră trimise [lui Mihai] înalte porunci foarte severe. Rătăcitul de Mihai însă era un ghiaur cu gîndul de a se pregăti pentru răscoală. Purtarea mînioasă [a lui Sinan] a fost un pretext de răscoală pentru el...

Anul 1003 [16 septembrie 1594 — 5 septembrie 1595]. Începînd expediţiile ungureşti, cezarul [Rudolf II, împăratul Austriei] trimisese tuturor căpeteniilor ghiaure scrisori. Şi papa [Clement VIII] invitase cele patruzeci de neamuri creştine la atac asupra musulmanilor. De aceea Transilvania, Ţara Românească şi Moldova, unindu-se, au hotărît să se răscoale şi au început să atace localităţile de pe malul Dunării...

Vestea răscoalei lui Mihai, voievodul Ţării Româneşti. În Ţara Românească, fiind multe oi şi vite, miere şi sare, ori de cîte ori se schimbau voievozii, negustorii şi bogătaşii din Istanbul îi împrumutau cu bani şi apoi mergeau şi strîngeau, pentru banii lor, oi şi miere şi seu. Şi cerînd aceste lucruri pentru cîştiguri mari, se iscau nenumărate certuri...

În Bucureşti, capitala sus-numitului Mihai, erau peste 4 000 creditori otomani. Cei mai mulţi erau ieniceri şi cămătari bogaţi. În fiecare zi, aceştia atacau şi aruncau cu pietre în palatul său şi, luînd toate bunurile care încăpeau în mîinile lor, îi băteau pe oamenii care se aflau la poarta [lui Mihai]. Persecuţiile şi opreliştile lor l-au scos din răbdări...

În continuare, Naima relatează că, pentru a-şi încheia socotelile cu creditorii otomani, Mihai l-a chemat pe judecătorul (cadiul) din Giurgiu. Acesta, fiind bolnav, l-a trimis pe locţiitorul său, (naibul) Alidjan efendi.

Înfuriat de pretenţiile hrăpăreţe ale otomanilor, de jaful la care aceştia se dedaseră în Bucureşti, Mihai a fost nevoit să-i pedepsească, fapt relatat astfel de cronicar:

De la naibul mai sus-amintit, Alidjan, s-au transmis următoarele: „Am ieşit afară. Un vechi prieten ghiaur, apropiindu-se de mine, mi-a zis: «Alidjan-Hodja, de douăzeci de ani îmi eşti prieten. Să pleci chiar acum, să nu mai rămîi pînă la chindie; să nu stai nici la Giurgiu, ci să cauţi să-ţi arunci sufletul la Rusciuc. Totul s-a sfîrşit». Spunînd acestea, el a plecat. Într-adevăr, am văzut că în oraş este mare vîlvă, iar cete de ghiauri străini erau adunaţi în diferite colţuri. Atunci, urcîndu-mă imediat în trăsură, am sosit în grabă la Giurgiu. Pînă cînd l-am anunţat pe cadiu şi pînă cînd am plecat, ghiaurii uciseseră pe toţi creditorii şi pe musulmanii care se aflau în Bucureşti şi atacau Giurgiul. Nemairămînînd altă posibilitate şi fiind un bun înotător, am trecut Dunărea înot pe malul celălalt. A mai trecut încă un om. Dar numai noi amîndoi ne-am salvat..."[2].

Voievodul Ţării Româneşti, afurisitul de Mihai, trimiţînd la Brăila pe comandantul

[1] Întreruperile din text le-am marcat prin trei puncte, iar explicaţiile noastre prin paranteze drepte. Titlul, subtitlurile şi textul cules cu litere cursive aparţin redacţiei.

[2] Faptele relatate au avut loc la 13 noiembrie 1594, ele marcînd începutul războiului antiotoman declanşat de Mihai Viteazul.

său cel răufăcător [banul Manta], acesta a atacat cetatea prin surprindere... Cînd au atacat-o cu gîndul de a o asedia, locuitorii [musulmanii] cetății le-au ieșit în față și s-au luptat cu ei, un timp oarecare. Dar ghiaurii..., fiind mulți și rezistența fiind grea [locuitorii musulmani] au intrat în cetate și au început să lupte acolo. Datorită dezghețului Dunării era greu să li se vină în ajutor. La rîndul lor, ghiaurii au intrat în metereze și au început să bată cetatea...

Înconjurîndu-i, ghiaurii au făcut prizonieri pe cei mai renumiți dintre musulmani... Așa cum s-a povestit mai înainte, afurisitul de Mihai și-a mărit răzvrătirea... făcînd răutăți în toate părțile. Aproape 4 000 ghiauri din oastea sa au mers spre Silistra pentru devastări...

Cînd a fost distrus Giurgiu [15-20 octombrie 1595], au sosit la Poarta fericirii scrisori de chemare în ajutor. Afurisitul de Mihai, cerînd sprijin de la țările ghiaure, vecine cu el, a provocat distrugeri, cu aproape 100 000 soldați purtători de nenorociri, în toate tîrgurile aflate pe malul Dunării și a pricinuit stricăciuni celor ce se roagă lui Allah...

Urzeli de mazilire

Un alt moment de istorie românească cuprins în Cronica lui Naima *îl constituie tentativa de mazilire a lui Matei Basarab din 1639, cînd otomanii au încercat să instaleze pe tronul Țării Românești pe Ioan, fiul lui Vasile Lupu*[1]. *Dezvăluind culisele acestei manevre politice, cronicarul zugrăvește un sugestiv tablou al universului de intrigi și lăcomie care domnea la curtea sultanului, rivalitatea îndîrjită între demnitari, care, adeseori, se termina, pentru cîte unul, cu condamnarea la moarte. În evenimentele din 1639 s-au înfruntat Tabanîyassî Mehmed paşa, omul de încredere al marelui vizir, și Silahdar Mustafa paşa, un pretendent la vizirat.*

Mehmed pașa, lacom de avuție, încercase să dea domnia Țării Românești fiului voievodului Moldovei, dar nu reușise. Devenind caimacam, pentru a-și realiza dorința, el a încercat să-l atragă pe padișah de partea sa, făcîndu-l să-l însărcineze pe mirahorul cel mic [căpetenia îngrijitorilor de la staulele împărătești], Siavuș aga, cu instalarea noului voievod. Mirahor aga, luîndu-l pe noul voievod, a pornit cu oaste moldoveană în Țara Românească. Voievodul mazilit [Matei Basarab] însă i s-a opus. Într-o noapte, el a atacat oastea... și a împrăștiat-o... Padișahul fiind anunțat de ivirea noii situații, în ziua de 20 a lunii șaban [16 decembrie 1639] l-a trimis pe pașă Mehmed la Yedi-Kule și a pus ca în noaptea aceea să fie gîtuit... Cînd padișahul a auzit că voievodul Țării Românești nu a primit mazilirea, a hotărît să se facă pregătiri pentru... trimiterea de oști în vederea pedepsirii lui.

Silahdar Mustafa pașa i-a arătat sultanului că oastea otomană nu este pregătită pentru a lupta împotriva Țării Românești și că cel care l-a sfătuit să-i mazilească pe voievozii români a vrut să compromită cinstea înaltei împărății. Liniștind astfel mînia padișahului, — *continuă Naima* — Silahdar pașa l-a dat pierzării pe sărmanul Tabanîyassî Mehmed pașa. Atunci s-au scris numaidecît scrisorile de rămînere pe loc pentru voievozii mai sus-arătați...

În continuare, Naima dezvăluie substratul real al intrigilor lui Silahdar paşa: ura sa împotriva lui Mehmed paşa, care se bucura de încrederea marelui vizir. Cunoscînd cît de mult şi cît de vitejeşte îşi apărau voievozii români neatîrnarea ţărilor lor şi că o înfruntare cu oştirile acestora era deosebit de grea şi riscantă pentru otomani, Silahdar paşa, pentru a-l pierde pe Mehmed paşa, l-a întărîtat împotriva domnului Ţării Româneşti, cursă în care lacomul paşă a intrat uşor. Dar să urmărim relatarea cronicarului:

[Silahdar pașa] l-a rugat astfel [pe Mehmed pașa]: „Este important ca Aga Matei, beiul Țării Românești, să fie mazilit, deoarece se opune predării avaieturilor și zaherelelor fixate pentru bucătăria noastră... Să-l maziliți și să numiți pe cine credeți de cuviință". El știa că mazilirea lui Matei Basarab și numirea fiului voievodului Moldovei se plănuiau în taină și că se căutau motive pentru realizarea acestor gînduri. De aceea, și-a început intriga prin a sprijini dorințele lui Mehmed pașa... Cînd Aga Matei i-a alungat pe cei care se duseseră, padișahul s-a mîniat de aceasta, iar Silahdar pașa a găsit prilejul să-i vorbească. El i-a spus: „Padișahul meu, abia s-a înlăturat pericolul persan. Cît timp în partea Transilvaniei se află un aţîţător afurisit ca Rákóczi, este mai potrivit să fie uciși cei care au condus și au pus la cale astfel de intrigi" Ce o mai fi spus [nu se știe], dar Mehmed pasa a fost trimis la Yedi-Kule. Se spune că în

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1979.

hatişeriful [diplomă imperială] emis pentru întemniţarea lui Mehmed paşa... se scria: „Ce mare trădare este ca, în astfel de timpuri. să fiu pus să mazilesc pe voievodul Ţării Româneşti!".

Alianţa domnilor români

În scrierea sa, Naima consemnează şi evenimentele din anii 1657-1658, care au constituit un important moment din cronica luptei antiotomane a Ţărilor române: alianţa voievozilor Gheorghe Ştefan (Moldova), Constantin Şerban (Ţara Românească) şi Gheorghe Rákóczi II (Transilvania) într-un front comun împotriva Porţii. Iată ce relatează cronicarul:

Se scrisese mai sus că, mai înainte, cînd Rákóczi-oglu, craiul Transilvaniei, pornise din reşedinţa sa de domnie cu 60 000 ostaşi asupra ghiaurilor leşi[1], el fusese zdrobit de hanul tătăresc care îşi făcuse datoria faţă de firmanul [ordin] împărătesc. Atunci ieşise la iveală că voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei, care arătau faţă de Înalta împărăţie supunere de formă, se înţeleseseră şi făcuseră alianţă pe ascuns cu afurisitul mai sus-arătat. Cînd măria-sa padişahul lumii, podoaba feţei pămînteşti, pornise să-şi ia revanşa asupra ghiaurilor veneţieni, se trimiseseră de cîteva ori şi voievozilor din Ţara Românească şi Moldova ilustre porunci de acest fel: „Să vă pregătiţi cu oştile voastre pe cît va fi cu putinţă şi să veniţi la expediţia victorioasă". Afurisiţii, pricinuitori de stricăciuni, fiind mîndri de vistieriile lor, se apucaseră să prezinte scuze neîntemeiate şi nu se conformaseră, dînd răspunsuri cu diferite pretexte şi spunînd că vor întîrzia. Era lege din trecut ca, atunci cînd marii sultani ai dinastiei otomane, stăpînii lumii, onorau cu prezenţa lor norocoasă capitala Adrianopole, voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei să vină să se închine, cu peşcheşuri multe, la scara împărătească şi să slujească cu oştile lor în expediţiile la care pornea împăratul. De aceea ei fuseseră poftiţi la Adrianopole. Dar fiind puşi pe gîlceavă, ei au luat-o din nou pe calea scuzelor şi motivărilor şi nu au venit. Mai mult, voievodul Ţării Româneşti... Constantin [Şerban] s-a agitat nebuneşte, aruncînd cuvinte ca: „Dacă mă duc, mă duc cu sabia mea!".

Astfel, a devenit necesară schimbarea lui. Fazîl paşa... a primit sangeacurile [judeţele] Silistra şi Nicopole şi a fost trimis în acele părţi.

Potrivit alianţei lor din trecut, [domnii români] despre care s-a spus mai sus au cerut din nou ajutoare unul de la altul şi au pornit la răscoală. Acestea fiind cunoscute de împărat. s-a trimis mai întîi gloriosului han [tătăresc] un hatihumaiun [scrisoare imperială autografă] pentru ca să trimită un serdar renumit cu 30-40 mii de ostaşi tătari şi, potrivit ilustrului firman, să aştepte prin părţile Chiliei şi Akkermanului [Cetatea Albă]. În al doilea rînd, s-a dat firman lui Fazîl paşa, care se afla la paza Silistrei, să se pregătească cu oastea pe care o avea [spre a ataca Ţările române şi a-i mazili pe domnitorii lor]. De asemenea, au fost trimişi şi cîţiva bei dintre emirii Rumeliei...

Aflînd că au fost maziliţi, [voievodul Ţării Româneşti şi cel al Moldovei] au adunat oşti, făcînd mari pregătiri, şi, instalîndu-şi tabere, stăteau gata de luptă şi măcel. În timpul acesta, ostaşii tătari, însărcinaţi să devasteze acele părţi şi să pricinuiască stricăciuni, au măcelărit cu sabia pe cei care li s-au opus... Un alai [de români] se întărise în tabără..., cu multe muniţii. De aceea, oastea otomană împrăştiată nu a putut să meargă asupra lor fără pregătire. Dar, devastînd şi prădînd împrejurimile şi distrugînd şi dărîmînd satele şi cîmpiile, [tătarii] aduseseră nenorociri în toate părţile. Fazîl paşa înainta însă incet, spunînd că a merge cu un număr mic de oşteni asupra taberei şi a da lupta nu ar însemna decît înfrîngere şi distrugere...

Constantin Şerban se retrage în Transilvania la aliatul său Gheorghe Rákóczi II. Naima continuă:

Ceea ce s-a scris pînă aici este descrierea lui Husein Vedjihi[2], dar descrierea amănunţită a lui Isazade este următoarea: Lui Fazîl paşa i se înmînase o scrisoare imperială severă, spunîndu-i-se „cu orice preţ, să pui mîna pe afurisitul de Constantin, voievodul Ţării Româneşti".

Abia după ce ghiaurul numit Constantin a trecut cu averea şi cu familia sa la graniţa maghiară, Fazîl a ajuns, cu mare greutate, în 17 zile, [de la Silistra] la Tîrgovişte şi, găsind pustiu oraşul, l-a incendiat şi l-a ruinat... Aşa cum s-a povestit mai înainte, Fazîl paşa fusese însărcinat cu numirea voievozilor în Ţara Românească şi Moldova, cu prinderea foştilor voievozi, precum şi cu orînduielile în acele ţinuturi, dar mişcîndu-se încet şi cu nepăsare, oastea fusese nemulţumită de el...

La începutul lunii ramazan [2 iunie — 1 iulie 1658], chiar în ziua cînd a sosit la Adrianopol, Fazîl paşa a fost dus în faţa împăratului, care l-a dojenit astfel: „Eu te-am numit serdar împotriva Ţării Româneşti. De ce nu ai pus mîna pe ghiaurul Constantin?... Ai împiedicat oastea de la luptă şi ai necăjit-o cu greutăţile iernii aspre. I-ai permis lui Constantin să fugă cu averea şi cu oamenii săi. Eu te credeam bărbat, tu însă ai fost un laş". Şi, după alte acuzaţii, el a fost ucis chiar atunci, din porunca sultanului.

Prezentare şi traducere:
Mustafa A. MEHMET
Institutul de studii sud-est europene

[1] La începutul anului 1657, principele Transilvaniei, Gh. Rákóczi II, a întreprins o campanie în Polonia, sprijinit de corpuri de oaste din Ţara Românească şi Moldova (*Magazin istoric*, nr. 6/1979).

[2] *Magazin istoric*, nr. 2/1979.

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **REGIMURILE FASCISTE ȘI TOTALITARE DIN EUROPA. VOLUMUL I** *(sub egida Institutului de studii istorice și social-politice; lucrare apărută sub îngrijirea unui colectiv format din:* **Ion Popescu-Puțuri** *— coordonator principal:* **Gheorghe Unc, Vladimir Zaharescu, Marin Badea, Constantin Botoran).**

Editura Militară, București, 1979, 564 pp., 14,50 lei: *studii consacrate fascismului în Ungaria Italia, Bulgaria, Portugalia, Germania și Spania.*

● **IAȘUL ÎN LUPTA REVOLUȚIONARĂ ȘI DEMOCRATICĂ** *(coordonator* **Gheorghe Zaharia,** *autori:* **I. Agrigoroaiei, Maria Covaci, L. Eșanu, Gh. I. Ioniță, A. Karetki, A. Loghin, M.C. Stănescu, Georgeta Tudoran).**

Editura Junimea, Iași, 1979, 424 pp., 17,50 lei: *pagini din glorioasa istorie a unuia dintre principalele centre politice, economice, sociale și culturale ale patriei.*

● **Constantin C. Giurescu — ISTORIA BUCUREȘTILOR.**

Editura Sport-Turism, București, 1979, 400 pp., 88 lei: *ediția a II-a, revăzută și adăugită, a monografiei pe care regretatul istoric a dedicat-o capitalei noastre.*

● **Gheorghe Unc, Augustin Deac — 1918. GĂRZILE NAȚIONALE ROMÂNE DIN TRANSILVANIA.**

Editura Militară, București, 1979, 232 pp., 9,50 lei: *momente din activitatea formațiunilor populare înarmate în slujba împlinirii idealului secular — realizarea statului național unitar.*

● **Radu Ștefan Ciobanu — PE URMELE LUI VLAD ȚEPEȘ.**

Editura Sport-Turism, București, 1979, 320 pp., 9 lei: *viața și faptele de vitejie ale voievodului, apărător al libertății și neatîrnării pămîntului strămoșesc.*

● **Dumitru Trancă — ROMANIA. LANDMARKS ALONG A HISTORY OF 2,050 YEARS.**

Ministerul Turismului, București, 1979, 80 pp.: *pietre de hotar ale unei istorii de 2 050 ani.*

● **Ion Enescu — POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI ÎN PERIOADA 1944-1947.**

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, 470 pp., 20 lei: *primii ani de activitate internațională a României, după victoria revoluției de eliberare națională și socială antifascistă și antiimperialistă.*

● **Augustin Z.N. Pop — PE URMELE LUI MIHAIL KOGĂLNICEANU.**

Editura Sport-Turism, București, 1979, 294 pp., 10 lei: *evocare a ilustrei personalități, legată de trei momente cheie ale istoriei românilor în sec. XIX — Revoluția de la 1848, Unirea principatelor, Războiul de independență — făcută într-o manieră originală.*

● **Silvia Teodor, Paul Șadurschi — DÉPOT D'UTILS EN FER D'ÉPOQUE LA TÈNE DE LOZNA DÉP. DE BOTOȘANI** *(sub egida Uniunii internaționale de științe preistorice și protoistorice).*

Editura Academiei, București, 1979. 13 planșe, 4 lei: *depozitul de unelte de fier din perioada La Tène din com. Lozna, jud. Botoșani.*

● **Radu Popa, Monica Mărgineanu-Cârstoiu — MĂRTURII DE CIVILIZAȚIE MEDIEVALĂ ROMÂNEASCĂ.**

Editura Academiei, București, 1979, 164 pp., 28 lei: *vezi* Magazin istoric, *nr. 2/1976.*

● **BIHOR** *(colecția „Județele patriei").*

Editura Sport-Turism, București, 1979, 280 pp., 20 lei: *istoria trecută și prezentă a unor străvechi meleaguri românești.*

● **Pompei Ștefănescu, Sever Ursa — BISTRIȚA NĂSĂUD, VATRĂ FOLCLORICĂ.**

Editura Sport-Turism, București, 1979, 98 pp., 31 lei.

● **Ion Bâlă, Ion Moraru — ZILE FIERBINȚI ÎN TELEORMAN.**

București, 1979, 240 pp., 10 lei: *documente și evocări din perioada 23 august-2 septembrie 1944.*

● **Viorel Faur, Ioan Marinescu, Valeriu A. Giuran — DOCUMENTE ȘI MEMORII PRIVIND LUPTELE PENTRU ELIBERAREA BANATULUI ȘI CRIȘANEI.**

Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 1979, 132 pp.: *mărturii din lunile august-octombrie 1944.*

● **BIBLIOTECA „V.A. URECHIA" GALAȚI. CATALOGUL MANUSCRISELOR ȘI SCRISORILOR** *(întocmit de* **Paul Păltănea).**

Galați, 1979, 324 pp.

● **Vasile Cărăbiș — PUBLICAȚII PERIODICE DIN GORJ** *(sub egida Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Gorj).*

Tîrgu Jiu, 1979, 218 pp.: *133 ziare și reviste apărute în perioada 1883-1970.*

● **BULETIN DE BIBLIOGRAPHIE.**

Anul I, nr. 1/1978; Anul II, nr. 2/1979: *publicație apărută sub egida Comitetului internațional de științe istorice și a Comitetului de bibliografie de pe lîngă Comisia internațională de istorie militară comparată și care consemnează o substanțială prezență românească în cîmpul cercetărilor de istorie militară.*

● **RECHERCHES SUR L'HISTOIRE DES INSTITUTIONS ET DU DROIT, VOL. III.**

București, 1979, 208 pp., *Buletinul Asociației române de istorie comparată a instituțiilor și dreptului.*

● **MANUSCRIPTUM.**

București, 1979, 192 pp., 10 lei: *nr. 4/1979 din cel de-al X-lea an de apariție a revistei editate de Muzeul literaturii române.*

POSTA MAGAZIN ISTORIC

ŞTEFAN CEL MARE ÎN 1504

Am 82 ani, sînt veteran al primului război mondial şi al războiului antihitlerist şi, în prezent, fac parte din cenaclul plastic *C. Brâncuşi*, ne mărturiseşte CONSTANTIN APOSTOLESCU, *din* Craiova.

În 1976, am pictat acest portret al lui Ştefan cel Mare. M-am inspirat din desenul lui I. Müller (după o idee a lui Gh. Asachi), publicat în *Magazin istor c*, nr. 2/1968, p. 48 cu următoarea explicaţie: *Ştefan cel Mare al Moldovei cuvîntează al său testament politic, la anul 1504.*

Eu mi-am imaginat portretul tot din 1504 însă înainte de rostirea testamentului. Am încercat să redau în privirea şi expresia feţei marelui voievod hotărîrea domnitorului de a asigura destinele ţării sale în libertate şi neatîrnare.

CORESPONDENŢĂ IORGA — GUSTI

LUCIAN SOTA, *din* Bucureşti, *ne comunică o scrisoare a lui Nicolae Iorga către Dimitrie Gusti, de la a cărui naştere s-a împlinit un secol anul acesta. La 21 mai 1932, cînd este datată scrisoarea, expeditorul era pr m-ministru, ar destinatarul decan al Facultăţii de litere şi folozofie din Bucureşti. Documentul ilust ează deosebita atenţie pe care marele istoric o acorda înzestrării instituţiilor culturale:* Domnule decan, Faţă de acţiunea calomnioasă a unei clase de primitivism cultural, care se indignează că se pot cumpăra cărţi pentru biblioteci, vă rog să binevoiţi a-mi certifica starea actuală a seminariilor de istorie de la Facultatea de litere.

Dacă veţi adăuga amintirile d-voastră în ce priveşte seminariile universitare din ţările de cultură unde aţi urmat studiile d-voastre, v-aş fi deosebit de recunoscător.

Primiţi, vă rog, salutările mele amicale. N. Iorga.

ÎMPĂRATUL ŢĂRAN

Din lectura lucrării lui Edward Gibbon (nr. 3/1977). *Istoria declinului şi a prăbuşirii Imperiului roman*, prezentată în nr. 2/1977, reiese că împăratul Iustin fusese, înainte de urcarea pe tron, un simplu ţăran. Ştiind că au exlstat doi împăraţi bizantini cu acest nume, *ne scrie* ELENA CONSTANTINESCU, *din* Bucureşti, aş dori să aflu adevărul despre originea lor. *Împăratul pomenit de Edward Gibbon ca fiind, la origine, ţăran este Iustin I şi a domnit între 518 şi 527. Născut în localitatea Tauresium, lîngă Bederiana, în apropierea graniţei dintre Dardania şi Dacia Mediterranea, Iustin era trac dardan, fiind unul din numeroşii demnitari de sorginte tracă, ce au jucat un rol de seamă în viaţa politică şi militară a Imperiului roman de Răsărit. Ţăran sărac, pornit de pe treptele de jos ale societăţii, Iustin s-a dovedit un împărat destoinic, punînd bazele puternicului stat ce va cunoaşte perioada sa de maximă înflorire sub urmaşul (şi nepotul) lui Iustin, Iustinian. Iustin II (565-578) era strănepot de soră al lui Iustin, deci, la origine, tot trac din Dardania.*

UN ISTORIC

Am întîlnit la p. 50 din nr. 7/1979 numele istoricului Gheorghe I. Brătianu. Aş dori să cunosc mai multe date despre el, *ne mărturiseşte* ELENA APOSTOLESCU, *din* Buzău.

Activitatea lui Gh.I. Brătianu (1898-1953) este astfel consemnată în Enciclopedia istoriografiei româneşti, *Bucureşti, 1978:* Gheorghe I. Brătianu ocupă un loc de frunte în istoriografia românească. A contribuit la ridicarea istoriografiei noastre la un nivel superior, modern, comparabil cu al altor şcoli istoriografice europene. Cercetările sale de istorie naţională s-au concentrat asupra unor probleme majore: formarea şi continuitatea poporului român pe teritoriul pe care îl locuieşte, formarea statelor medievale româneşti, organizarea socială şi politică a vieţii româneşti în evul mediu. Gheorghe I. Brătianu a fost un deschizător de drumuri în domenii ale istoriei universale, cum ar fi istoria economică şi socială a Bizanţului sau istoria comerţului italian în Marea Neagră. Cu însuşiri deosebite de dascăl, Gheorghe I. Brătianu a creat o şcoală istoriografică la care s-au format mulţi dintre istoricii noştri de frunte.

CE PROPUNEM?

CONSTANTIN NEAGU, *din* Brăila: *Despre subiectele propuse de dv. am publicat în cei 13 ani de apariţie nenumărate articole, după cum urmează:* Alexandru Macedon *(nr. 10/1971, 1/1972)*, Iulius Caesar *(nr. 2/1970)*, Napoleon *(nr. 2/1967, 9-11/1969)*, Revoluţia franceză *(nr. 4/1967, 7/1972, 7/1979)*, Revoluţia americană *(nr. 7/1971, 7/1975, 1-6/1976)*, sfîrşitul ţarismului *(nr. 6-11/1975)*, Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie *(nr. 7/1967, 10/1968, 11, 12/1972, 6-11/1977, 11/1979)*.

La rîndul nostru, propunem tuturor corespondenţilor care ne sugerează publicarea unor articole pe felurite teme să consulte, în prealabil, Sumarul sumarelor, *din nr. 12 al fiecărui an, spre a evita eventualele dublări, ajutîndu-ne astfel, în mod efectiv, în munca noastră.*

Cristian POPIŞTEANU

1980 talon de participare concurs MAGAZIN ISTORIC 3

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XIV

Nr. 4 (157)

aprilie 1980

Redactor şef

CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct

NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei

DUMITRU ALMAŞ

CONSTANTIN ANTIP

ADOLF ARMBRUSTER

VIRGIL CÂNDEA

NICOLAE COPOIU

LUDOVIC DEMÉNY

TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU

ŞTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA

ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

SUMAR

Investitura istoriei:
Cristian Popişteanu 2

România în războiul antihitlerist:
Alexandru D. Duţu 4

Spre Nord, să-i batem pe hitlerişti:
N.I. Biriukov, Serghei Borzenko, I. Laponogov, V.A. Krîlov 9

Sîngele fraţilor români:
Dániel Csatári 14

Iulie 1944. Bătălia pentru Przemyśl:
I.I. Iakubovski 16

Obiectivul principal — atacarea Germaniei naziste:
Forest C. Pogue 20

Pe frontul din Normandia:
Bernard Law Montgomery 24

Cursa pentru Stuttgart:
Charles de Gaulle 30

Congresul mondial al istoricilor — prilej pentru o puternică afirmare a istoriografiei româneşti:
Mihnea Gheorghiu 33

Pe teritoriul nostru. Metalurgie acum opt milenii:
Vasile Boroneanţ 36

Aşezări geto-dacice din Nord-Vestul Dobrogei:
Alexandru Barnea 38

Lenin în amintirile tovarăşilor săi 40

România şi „criza cehoslovacă"
Nicolae Minei 43

Un strălucit cărturar şi patriot — Timotei Cipariu:
Alexandru Duţu 48

Ţările române în lumea europeană a veacului XIV:
Şerban Papacostea 53

Cronici otomane din secolul XVII despre Ţările române:
Mustafa A. Mehmet 57

● **Concursul *Magazin istoric*, ediţia 1980...52** ● **Cărţi sosite la redacţie...61** ● **Poşta *Magazin istoric*...62**

①

④

②

③

COPERTELE NOASTRE

Europa de Est, arie de convergenţă a civilizaţiilor — una din temele care vor fi dezbătute la al XV-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice de la Bucureşti

① Capacul unei casete lucrat în argint aurit, împodobit cu pietre preţioase, operă a meşterului Martin, 1465 (Cehoslovacia)

④ Kremlinul moscovit: încăperi construite la începutul veacului XVI **(Prilej pentru o puternică afirmare a istoriografiei româneşti, p. 33)**

② Artă tracică pe teritoriul R.P. Bulgaria

③ Două remarcabile lucrări executate din aur de meşteri polonezi (sec. XIV) şi unguri (sec. XV)

CONTENTS (Romanian History) **CR. POPIŞTEANU** Invested by History ● **Al. D. DUŢU** Romania in the War Against Hitler ● **N.I. BIRIUKOV, S. BORZENKO, I. LAPONOGOV, V. A. KRÎLOV** Soviet Witnesses on Cooperation Between Romanian and Soviet Forces in World War II ● **MIHNEA GHEORGHIU** The XV-th International Congress of Historical Sciences ● **V. BORONEANŢ** Metallurgy 8000 Years Ago ● **A. BARNEA** Dacian Citadels: Dinogetia, Genucla ● **NICOLAE MINEI** Ex-Foreign Minister N. Petrescu-Comnen's Memories ● **AL. DUŢU** Timotei Ciparlu ● **Ş. PAPACOSTEA** The Romanian Countries and XIV-th Century Europe ● **M. MEHMET** XVII-th Century Ottoman Chronicles on Romanians

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **CR. POPIŞTEANU** L'Investiture de l'histoire ● **AL. D. DUŢU** La Roumanie dans la guerre anti-hitlerienne ● **N.I. BIRIUKOV, S. BORZENKO, I. LAPONOGOV, V.A. KRÎLOV** Temoignages soviétiques sur la coopération militaire roumano-soviétique dans la II-ème guerre mondiale ● **MIHNEA GHEORGHIU** Le XV-ème Congrès international des sciences historiques ● **V. BORONEANŢ** Métallurgie il y a 8000 ans ● **A. BARNEA** Cités daciques: Dinogetia, Genucla ● **NICOLAE MINEI** Les Mémoires de l'ancien Ministre des Affaires Etrangères N. Petrescu-Comnen ● **AL. DUŢU** Timotei Ciparlu ● **Ş. PAPACOSTEA** Les Principautés roumaines et l'Europe du XIV-e siècle ● **M. MEHMET** Chroniques ottomanes du XVII-ème siècle sur les Roumains

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **К. ПОПИШТЯНУ** Инвеститура истории ● **АЛ. Д. ДУЦУ** Румыния в войне против Гитлера ● **Н.И. БИРЮКОВ, С. БОРЗЕНКО, И. ЛАПОНОГОВ, В.А. КРЫЛОВ** Советские свидетельства о румынско-советском сотрудничестве по оружию во второй мировой войне ● **МИХНЯ ГЕОРГИУ** К XV-ому Международному съезду исторических наук ● **В. БОРОНЯНЦ** Металлургия 8000 лет тому назад ● **А. БАРНЯ** Дакийские крепости: Диноджетия, Дженукла ● **НИКОЛАЕ МИНЕЙ** Воспоминания бывшего министра Внешних Дел, Н. Петреску-Комнена ● **АЛ. ДУЦУ** Тимотей Чипарю ● **Ш. ПАПАКОСТЯ** Румынские княжества и Европа XIV в. ● **М. МЕХМЕТ** Оттоманские летописи XVII в. о румынах

INHALT (Rumänische Geschichte) **CR. POPIŞTEANU** Investitur der Geschichte ● **AL. D. DUŢU** Rumänien im Krieg gegen Hitler ● **N.I. BIRIUKOV, S. BORZENKO, I. LAPONOGOV, V.A. KRÎLOV** Sowjetische Bekenntnisse über die rumänisch-sowjetische Kampfgemeinschaft im zweiten Weltkrieg ● **MIHNEA GHEORGHIU** Der XV. Internationale Historikerkongress ● **V. BORONEANŢ** Die Metallurgie vor acht Jahrtausenden ● **A. BARNEA** Dakische Burgen: Dinogetia, Genucla ● **NICOLAE MINEI** Die Andenken des Ex-Aussenministers N. Petrescu-Comnen ● **AL. DUŢU** Timotei Ciparlu ● **Ş. PAPACOSTEA** Die Rumänischen Fürstentümer im Europa des XIV. Jahrhunderts ● **M. MEHMET** Ottomanische Chroniken des XVII. Jahrhunderts über die Rumänen

SUMARIO (Historia rumana) **CR. POPIŞTEANU** La investidura de la historia ● **AL. D. DUŢU** Rumania en la guerra antihitleriana ● **N.I. BIRIUKOV, S. BORZENKO, I. LAPONOGOV, V.A. KRÎLOV** Testimonios soviéticos sobre la colaboración de armas rumano-soviética en la guerra antihitleriana ● **MIHNEA GHEORGHIU** El XV° Congreso internacional de ciencias históricas ● **V. BORONEANŢ** Metalurgia hace ocho milenios ● **A. BARNEA** Fortalezas dacias: Dinogetia, Genucla ● **NICOLAE MINEI** Las recuerdos del ex-ministro de Asuntos exteriores N. Petrescu-Comnen ● **AL. DUŢU** Timotei Ciparlu ● **Ş. PAPACOSTEA** Los principados rumanos en Europa del siglo XIV ● **M. MEHMET** Crónicas otomanas del siglo XVII sobre los rumanos

ABONNEMENTS : ILEXIM – Departamentul export-import presă, Bucureşti, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136–137, telex : 11226

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstăşel, Ana Maria Şerbănescu, Marian Ştefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACŢIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate. Preţul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti
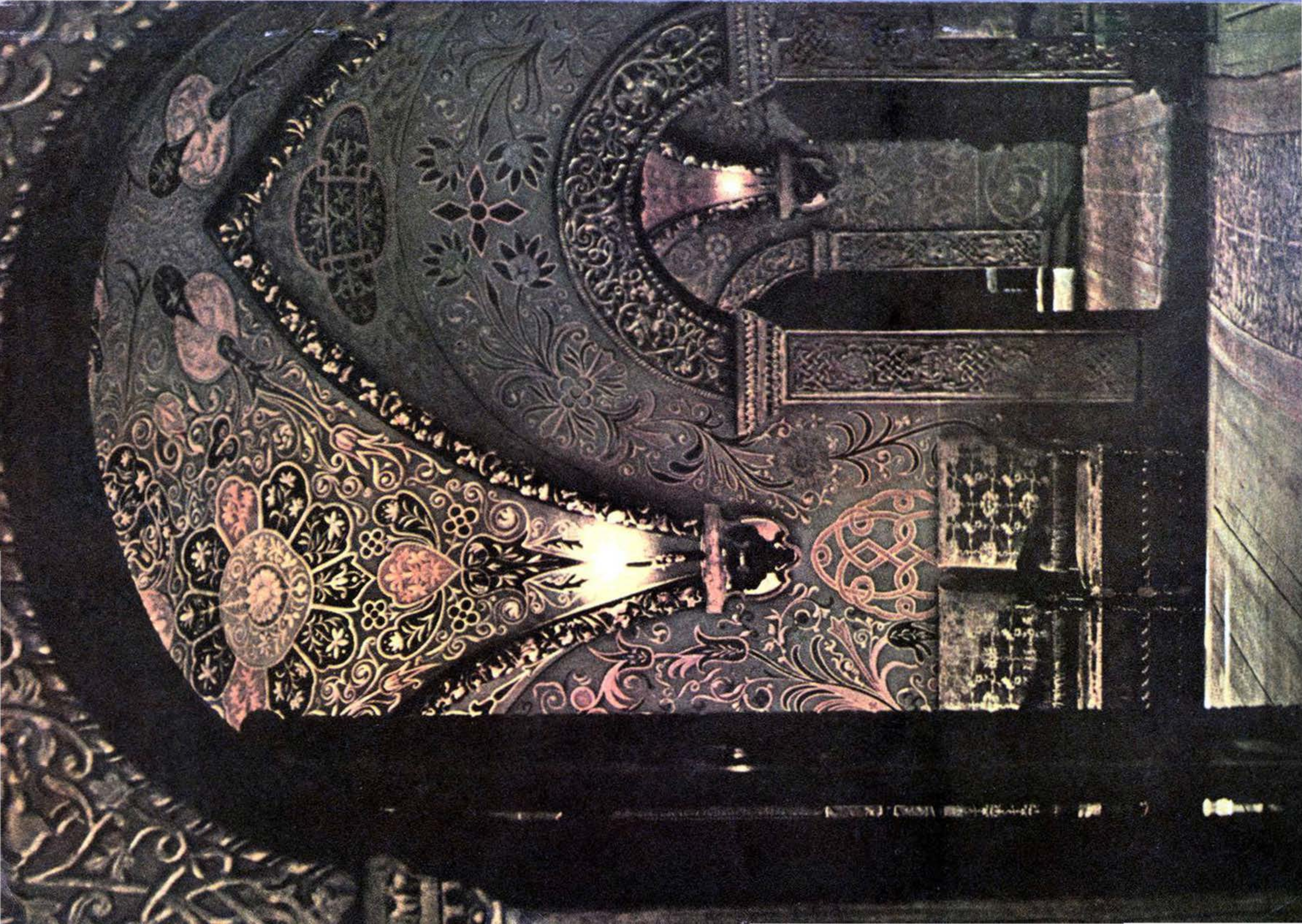
42 627